

บทบาทและอิทธิพลของวิทยุชุมชนต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย :
ศึกษากรณีรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต)

นายพิพัทธ์ ชนะสงคราม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ISBN 974-14-3446-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE AND INFLUENCES OF LOCAL RADIO TOWARDS THE RELATIONS OF POWER
IN THAI SOCIETY : CASE STUDY OF RUAM DUAY CHUAY KAN RADIO (FM 96.0 MHz)

Mr.Pipat Chanasongkram

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Political Economy

Faculty of Economics

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

ISBN 974-14-3446-4

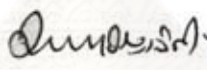
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทและอิทธิพลของวิद्यุชุมชนต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน
สังคมไทย ศึกษากรณีรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต)
โดย นายพิพัทธ์ ชนะสงคราม
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

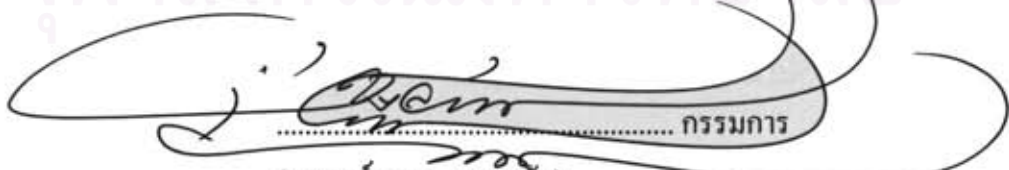

..... คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสทธิธร มัลลิกะมาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมบูรณ์ รัตนพานุกุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ สกุล นุณยทนต์)

พิพัตร์ ชนะสงคราม : บทบาทและอิทธิพลของวิทยุชุมชนต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย ศึกษากรณีรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต)

THE ROLE AND INFLUENCES OF LOCAL RADIO TOWARDS THE RELATIONS OF POWER IN THAI SOCIETY : CASE STUDY OF RUAM DUAY CHUAY KAN RADIO (FM 96.0 MHz) อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ. ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 123 หน้า. ISBN 974-14-3446-4

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทและอิทธิพลของวิทยุชุมชนต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย : ศึกษากรณีรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผล และมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางอำนาจต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการให้ได้รับการวิจัยในครั้งนี้

ผลการวิจัย พบว่ารายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต) มีบทบาทเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางอำนาจให้กับประชาชนต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ

รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต) แม้การก่อตั้งจะไม่ใช่วิทยุชุมชนแต่เป็นสื่อของทุนในโลกประชาธิปไตยที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนและเพื่อชุมชนโดยใช้รูปแบบและเนื้อหาหลักให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสาร (Two Way Communications) เป็นด้านหลัก ทำให้ประชาชนเกิดความคิดมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของรายการ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้พบว่า แม้การดำเนินงานของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต) จะได้ดำเนินงานเพื่อชุมชน แต่ในระยะยาวหากมองถึงการก่อตั้งของรายการ โดยเจ้าของทุนแล้วนับเป็นการทำทาสอย่างยิ่งว่าเจ้าของทุนที่ต้องการรับใช้สังคมจะสามารถบริหารรายการให้รับใช้สังคมตามความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืนหรือไม่

สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง

ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนิติศ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4588523029 : MAJOR POLITICAL ECONOMY

KEY WORD : THE ROLE AND EFFECTS OF COMMUNITY RADIO ON POWER RELATIONS IN THAI SOCIETY

PIPAT CHANASONGKRAM : THE ROLE AND INFLUENCES OF LOCAL RADIO TOWARDS THE RELATIONS OF POWER IN THAI SOCIETY ; CASE STUDY OF RUAM DUAY CHUAY KAN RADIO (FM 96.0 MHz) THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. NARONG PETPRASERT, Ph.D., 123 pp. ISBN 974-14-3446-4

This study aims to understand the roles and influences of community-based radios with regard to relation of powers within Thai society. It uses as case study the Ruam Duay Chuay Kan Radio Programme broadcast through F.M.96.0 MHz. This radio programme is known as a pioneer in term of audience participation in the programme enabling it (the programme) to influence the decisions of the state as well as those of business community.

In this study, an in-dept interview was adopted as main methodology to acquire information needed. Purposive sampling was also used to identify potential interviewees. The study found that the Ruam Duay Chuay Kan Radio Programme has particular roles to play in re-balancing power relations between the state and business sector on one side and the people on the other. It serves as mechanism that escalate the power of the latter vis-à-vis that of the former.

The Ruam Duay Chuay Kan Radio Programme was not initially intended a community-based programme. It was created by capitalists who wanted to be socially responsible in the growing democratic world of Thai society. Yet, with its awareness of the need to take into account the interests of and for the communities, and through its approach (two-way communication) as well as its social substances, the programme has eventually become highly participatory.

One particular finding of this study poses an interesting challenge. That is, though the Ruam Duay Chuay Kan Radio Programme has over time operated for the benefit of the communities. But considering the fact that its birth was given by responsible capitalists, the very question before them is whether or not they (capitalists), who have been hitherto committed to servicing society, would be able to sustain this commitment in the long haul.

Field of Study : Political Economy Student's Signature [Signature]
Academic Year : 2006 Advisor's Signature [Signature]

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของรองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ รองศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมบูรณ์ รัตนพนากุล อาจารย์สกุล บุญยทัต อาจารย์ทั้ง 4 ท่านทำให้ผู้ศึกษาประทับใจในความรู้ที่มอบให้ ความมีเมตตา และกำลังใจทำให้ผู้ศึกษาเกิดความมุ่งมั่นจนทำให้งานครั้งนี้ประสบความสำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตการเมืองทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวนาม คณาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้มาให้ผู้ศึกษาในทุกระดับชั้น

ขอบคุณพี่ใหญ่คุณบุญชัย เบญจรงค์กุล ประธานกรรมการบริหาร คุณสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ คุณสมชาย แสวงการ กรรมการรองผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ.จำกัด. ที่กรุณาให้กำลังใจและเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้มีเวลาทำงานอย่างเต็มกำลัง

ขอบคุณคุณศิริพร สงบธรรม ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดในการศึกษา อาจารย์สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ คุณสุพรรณิ เกื่อนกถาด คุณชัยพร เขียนพานิช คุณรุ่งกานต์ สัมฤทธิ์จินตนา คุณจักรกฤษณ์ ทรัพย์พิง คุณอภิรดี พรเลิศ คุณพจน์ โพธิ์ศรี ผู้เป็นธุระในการรวบรวมข้อมูลตลอดทั้งขาร่วมด้วยช่วยกันทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือจนวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

ขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่ร่วมเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา โดยเฉพาะภรรยา คุณมัทนา ชนะสงครามและบุตรสาวคุณรวงข้าว ชนะสงคราม

สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ หากวิทยานิพนธ์นี้มีความดีหรือคุณค่าทางวิชาการอยู่บ้าง ผู้ศึกษาขออุทิศความดีที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ให้กับสมาชิกขาร่วมด้วยช่วยกันทุกท่านที่ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจด้วยจิตวิญญาณแห่งการร่วมด้วยช่วยกัน จนหลายท่านได้เสียสละร่างกายและชีวิตทั้งบาดเจ็บและพิการเพื่อทำให้เมืองใหญ่เป็นเมืองที่น่าอยู่ตามคำขวัญของสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน บุคคลเหล่านี้แม้มิได้กล่าวนามแต่จะอยู่ในความทรงจำของผู้ศึกษาวิจัยตลอดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 วิธีการศึกษา.....	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.5 นิยามศัพท์.....	6
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา.....	7
2.1.1 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจและ การกระจายอำนาจ.....	7
2.1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับสื่อ.....	14
2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	27
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	40
2.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชน.....	40
2.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนรูปแบบใหม่.....	45
2.2.3 งานวิจัยเกี่ยวกับสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน.....	48
บทที่ 3 บทบาทความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านรายการ ร่วมด้วยช่วยกัน.....	52
3.1 กำเนิดและพัฒนาการของรายการร่วมด้วยช่วยกัน.....	52
3.1.1 กำเนียรายการร่วมด้วยช่วยกัน.....	52
3.1.2 นโยบายการดำเนินงาน.....	55
3.1.3 โครงสร้างการบริหารงาน.....	55

3.1.4	รูปแบบรายการ.....	60
3.1.5	กลยุทธ์การบริหารรายการ.....	64
3.2	บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างวิทยุร่วมด้วยช่วยกันกับประชาชน.....	65
3.2.1	การติดต่อสื่อสารกับผู้ฟัง.....	65
3.2.2	ประเภทของผู้ฟัง.....	67
3.2.3	บทบาทของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน.....	69
3.3	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันที่มีผลกระทบต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ.....	73
3.3.1	กิจกรรมทางการเมือง.....	74
3.3.2	กิจกรรมทางสังคม.....	75
3.3.3	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ.....	77
3.4	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ส่งผล/และมีอิทธิพลต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ.....	78
3.4.1	กรณีตัวอย่างที่ 1 โครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกันในปี พ.ศ.2540.....	78
3.4.2	กรณีตัวอย่างที่ 2 ต่อต้านการไม่ต่อสัญญาสัมปทานสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz ของกรมการรักษาดินแดน พ.ศ.2546.....	82
3.4.3	กรณีตัวอย่างที่ 3 กรณีต่อต้านมาเฟียหมอมชิต พ.ศ.2543.....	85
3.5	ผลกระทบจากการแสดงบทบาทของภาคประชาชนผ่านวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน.....	90
3.5.1	ผลกระทบต่อภาคประชาชน.....	90
3.5.2	ผลกระทบต่อภาครัฐ.....	94
3.5.3	ผลกระทบต่อภาคธุรกิจ.....	98
3.5.4	ผลกระทบต่อวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน.....	101
บทที่ 4	การใช้วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองให้กับประชาชน.....	103
4.1	วิทยุร่วมด้วยช่วยกันกับการสร้างอำนาจต่อรองให้กับภาคประชาชน.....	103
4.1.1	หลักการสร้างอำนาจต่อรองของภาคประชาชนในระบบทุนนิยม.....	104
4.1.2	วิทยุร่วมด้วยช่วยกันในฐานะเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองของภาคประชาชน.....	106
4.2	วิทยุชุมชน: เครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.....	110

4.2.1	วิทูร่วมด้วยช่วยกันกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในสังคมไทย.....	112
4.2.2	การส่งเสริมวิทูรชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.....	113
บทที่ 5	สรุปและข้อเสนอแนะ.....	114
5.1	สรุป.....	114
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	116
5.2.1	ข้อเสนอแนะต่อแนวนโยบายแห่งรัฐ.....	116
5.2.2	ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่รัฐ.....	117
5.2.3	ข้อเสนอแนะต่อภาคธุรกิจ.....	117
5.2.4	ข้อเสนอแนะต่อภาคประชาสังคม.....	117
5.2.5	ข้อเสนอแนะต่อสื่อมวลชน.....	118
5.2.6	ข้อเสนอแนะในงานที่จะศึกษาต่อไป.....	118
	รายการอ้างอิง.....	119
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	123

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

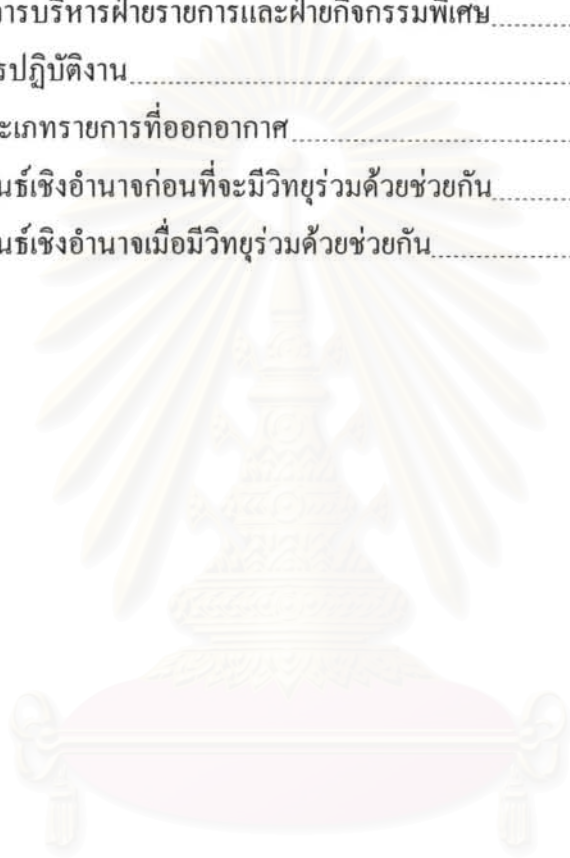
ตารางที่	หน้า
2.1 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักกับวิทยุชุมชน.....	45
3.1 ผังรายการร่วมด้วยช่วยกันแบ่งตามความรับผิดชอบของผู้จัดรายการ.....	62
3.2 ค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทของรายการร่วมด้วยช่วยกัน.....	70
3.3 ค่าเฉลี่ยและระดับประโยชน์จากการรับฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน.....	71
3.4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฟังรายการกับวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในเขตกรุงเทพมหานคร แยกตามหมวดของการรับเรื่องระหว่างวันที่ 28 สิงหาคม 2549 ถึง 1 กันยายน 2549.....	72
3.5 แสดงผลการศึกษาภาพรวมการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับรายการร่วมด้วยช่วยกัน...	88
3.6 แสดงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกัน.....	89

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
3.1 โครงสร้างการบริหารบริษัทไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด.....	57
3.2 โครงสร้างการบริหารฝ่ายรายการและฝ่ายกิจกรรมพิเศษ.....	58
3.3 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน.....	59
3.4 สัดส่วนประเภทรายการที่ออกอากาศ.....	63
4.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจก่อนที่มีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน.....	112
4.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเมื่อมีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน.....	112

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ขณะที่นโยบายการพัฒนาประเทศยังคงมุ่งเน้นการสร้างตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ ชักชวนนักลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุน โดยรัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานอย่างเต็มที่ การขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนและสังคมปรับจิตใจวิธีการทำงาน จากสถาบันสังคมเล็กๆมาเป็นสังคมใหญ่ไม่ทัน ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม การเป็นอยู่ที่แออัด การจราจรติดขัด อาชญากรรม และความรุนแรงต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ประชาชนตกอยู่ในสภาพขาดการไว้เนื้อเชื่อใจกัน ต่างคนต่างเอาตัวรอด กลายเป็นวิกฤตการณ์ทางสังคม

ท่ามกลางปัญหาและความวิตกกังวลต่างๆ ประชาชนได้ให้ความสนใจในสื่อสารมวลชน ต่างๆ มากขึ้น ทั้งเพื่อความบันเทิงช่วยผ่อนคลายความเครียด ช่วยคลายเหงา พร้อมทั้งรับรู้เรื่อง น่าสนใจต่างๆ ที่อาจช่วยสร้างความหวังและแรงบันดาลใจ ฯลฯ

วิทยุกระจายเสียง ซึ่งเคยเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดในการเข้าถึงท้องถิ่น และชนบทห่างไกล เพราะประชาชนมีปัญหาในการอ่านออกเขียนได้ (สุรัตน์ เมธิกุล , 2545: 87) เนื่องด้วยการสื่อสารด้วยเสียงทำให้เข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย แพร่กระจายเข้าสู่ผู้ฟังอย่างรวดเร็ว เป็นสื่อราคาถูก สร้างจินตนาการ ได้ไม่รู้จบ และมีอิทธิพลต่อผู้ฟังมายาวนาน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ , 2547: 425)

ดังจะเห็นได้จากบทบาทของวิทยุกระจายเสียงที่สัมพันธ์กับการเมืองและเศรษฐกิจไทยมา ตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เช่น การใช้วิทยุเป็นเครื่องมือสร้างจิตสำนึก ชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม การใช้วิทยุเป็นเครื่องมือในการประกาศการ รัฐประหาร (coup announcement) การใช้วิทยุโฆษณาชวนเชื่อถึงภัยคอมมิวนิสต์ ตลอดจนถึงการ พลิกผันไปใช้วิทยุสถาปนาระบอบประชาธิปไตย (ดูเพิ่มเติมใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ , 2544: 99-112) และ การใช้วิทยุโฆษณาเพื่อเร่งเร้าการบริโภคของประชาชน ฯลฯ

ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ซึ่งถือเป็นยุคเสรีภาพสื่อวิทยุประชาชน รายการหลากหลาย รูปแบบเกิดขึ้นทางสถานีวิทยุ เช่น รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว รายการสนทนาสถานการณ์ การเมือง เศรษฐกิจและสังคม การโทรศัพท์เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในรายการต่างๆ การ

ถ่ายทอดศกการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล เกิดเป็นสถานีข่าวสารสาระมากขึ้น โดยมีสำนักข่าวเอกชนทางวิทยุที่อยู่ในเครือข่ายหนังสือพิมพ์ เช่น เดอะเนชั่น วัฏจักร เข้ามาจัดทำรายการแข่งขันกับสำนักข่าวที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ คือ แอปซิฟิค ไอ.เอ็น.เอ็น และ อ.ส.ม.ท. (เพ็งอ้าง : 117-118)

ในปัจจุบันสื่อวิทยุในเขตกรุงเทพมหานคร ถูกยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมได้มาก เช่น สถานีวิทยุ จ.ส. 100 และสถานีวิทยุ สวพ.91 เสนอข่าวสาร การจรรยาและบรรณคดีให้ผู้ใ้รณีใ้ถนนั้นมีน้ำใจต่อกัน รายการร่วมด้วยช่วยกัน เอฟ.เอ็ม. 96.0 เมกะเฮิร์ต ประสานการมีส่วนร่วมของชีวิตคนเมืองนับล้านคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น สื่อวิทยุยังคงมีความสำคัญและมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อผู้ฟัง ในท่ามกลางบริบทสังคมที่สื่อสารมวลชนมักมีการแข่งขันกันอย่างมาก (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2547: 426) และระบบเศรษฐกิจการเมืองมีการเปลี่ยนแปลง

เมื่อผู้บริหารบริษัทไอ. เอ็น. เอ็น. จำกัด ซึ่งมีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของ ได้ดำริที่จะให้มีสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงประชาชนในชุมชนเข้าด้วยกัน ประสานสามัคคีกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บนความเชื่อที่ว่า คนไทยมีน้ำใจโอบอ้อมอารี เมื่อคนหมู่มากเข้ามาอยู่รวมกันในเมืองหลวง ก่อให้เกิดความห่างเหินและขาดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน สถานีวิทยุแห่งนี้จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความรัก ความสามัคคีและความปรารถนาดีต่อกันให้กับทุกคนอีกครั้งหนึ่ง (ปวิตร วงศาโรจน์ บก., 2547: 9-10) ต่างจาก จส. 100 ที่เป็นสถานีรายงานสภาพการจราจรเปิดขึ้นมาเพื่อให้คนในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้รถใช้ถนนได้ระบายความเครียด โดยการพูดถึงเรื่องราวของสถานการณ์การจราจรที่เกิดขึ้น (สมใจ โลหะพูนตระกูล, 2539: 23)

จากแนวคิดดังกล่าว รายการร่วมด้วยช่วยกัน (CITY RADIO) จึงก่อกำเนิดขึ้น โดยเริ่มออกอากาศอย่างเต็มรูปแบบครั้งแรกเวลา 00.01 น. วันที่ 1 พฤษภาคม 2540 ทางสถานีวิทยุ กรุงเทพมหานคร เอฟ.เอ็ม. 87.3 กิโลเฮิร์ต และสถานีวิทยุขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เอฟ.เอ็ม. 97.5 เมกะเฮิร์ต (และตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้ย้ายมาทำการแบบถาวรที่สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน เอฟ.เอ็ม. 96.0 เมกะเฮิร์ต โดยออกอากาศ 24 ชั่วโมง) ภายใต้ปณิธานที่ว่า “ร่วมด้วยช่วยกัน สร้างสรรค์สังคม ทำเมืองใหญ่ให้น่าอยู่” และ “คนดี สังคมดี มีน้ำใจ ร่วมด้วยช่วยกัน” (สมชาย แสวงการ, 2544 :4)

ตลอดระยะเวลาการออกอากาศ 5 ปี รายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือพึ่งพากันของคนในสังคม การหยิบยื่นความมีน้ำใจให้แก่กันและกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การเชื่อมโยงเครือข่าย หน่วยงานชุมชน องค์กรต่างๆ เข้ามาทำงานเพื่อสังคมร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น กองทัพอากาศ อปพร. ศูนย์พัฒนาอินทรี มูลนิธิ หน่วยแพทย์กู้ชีวิต ตำรวจ

กรุงเทพมหานคร ฯลฯ ทำให้เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหา ทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นผ่านทางวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ลุล่วงไปด้วยดี สามารถช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนได้เป็นจำนวนมาก ข้อมูลใน 5 ปีที่ผ่านมา มีผู้ฟังแจ้งเรื่องผ่านเข้ามาทางรายการมากกว่า 2.5 ล้านเรื่อง ในจำนวนนี้ร้อยละ 80 เป็นการแจ้งปัญหาความเดือดร้อน ทางด้านสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนนหนทาง น้ำท่วมขัง และปัญหาเกี่ยวกับการจราจร อุบัติเหตุ อุบัติภัย เป็นต้น รายการถือว่าร้อยละ 80 ของผู้ฟังรายการ คือ ผู้กำหนดการทำงานว่าจะให้ทำเรื่องอะไร พุดเรื่องอะไร ผู้ฟังคือผู้บอกหรือผู้แจ้งให้ทำ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 20 คือเรื่องที่รายการจะเป็นผู้นำเสนอแก่ผู้ฟัง เช่น การรายงานข่าวสารข้อมูลต่างๆ หรือเรื่องที่ประชาชนควรรู้ต่อไป (ปวิตร วงศาโรจน์ บก., 2547 : 10-11 และ 14)

นอกจากนั้นในยามที่ประเทศชาติเกิดวิกฤติ เช่น กรณีนักศึกษาพม่าบุกยึดสถานเอกอัครราชทูตพม่า ประจำประเทศไทย กะเหรี่ยงบุกยึดโรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี และนักโทษชาวพม่าจี้จับตัวประกันในเรือนจำกลางจังหวัดสมุทรสาคร รายการร่วมด้วยช่วยกันได้เข้าไปทำหน้าที่สื่อกลาง เพื่อคลี่คลายความตึงเครียดของเหตุการณ์ เพราะทันทีที่เกิดเหตุ ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือคนที่ตกเป็นตัวประกันมักแจ้งเหตุและขอความช่วยเหลือกับทางรายการ ทำให้รายการมีบทบาทค่อนข้างมากในการรายงานเหตุการณ์และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาพร้อมๆ กับการให้ความรู้แก่ผู้ฟังรายการไปด้วย (ปวิตร วงศาโรจน์ , 2547 : 14-15)

รายการร่วมด้วยช่วยกันได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากหน่วยราชการต่างๆ ไม่ว่าจะภาครัฐหรือภาคเอกชนยามใดที่วิทยุร่วมด้วยช่วยกัน โทรศัพท์ขอเชิญเข้ารายการเพื่อคลี่คลายปัญหาทุกหน่วยงานพร้อมให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่เสมอไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารจากกรุงเทพมหานคร ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ หรือหน่วยงานอิสระ ของภาครัฐ เอกชน รัฐมนตรี เจ้ากระทรวง ตลอดจนถึงนายกรัฐมนตรี ออกมาตอบปัญหาให้กับประชาชนโดยตรงอย่างไม่เคยมีมาก่อนในสื่อวิทยุในอดีต

รายการร่วมด้วยช่วยกันจึงติดอยู่ในใจของประชาชนมากกว่าคำว่า “วิทยุ” ซึ่งคาดหวังกันโดยทั่วไป ทำให้รายการร่วมด้วยช่วยกันมีอิทธิพลทางอำนาจในการขับเคลื่อนของภาคประชาชนสูงมาก การปฏิเสธไม่ต่อสัญญาจากกรมการรักษาดินแดนกองทัพบกในปี พ.ศ.2546 เพื่อนำคลื่นความถี่ เอฟ.เอ็ม. 96.0 เมกะเฮิร์ต ไปให้กลุ่มธุรกิจ แต่กระแสเรียกร้องตัดทานจากภาคประชาชน โดยเฉพาะสมาชิกในรายการร่วมด้วยช่วยกัน ที่รวมกันส่งสัญญาณให้ภาครัฐถึงนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร จนในที่สุดคลื่นความถี่ดังกล่าวได้ถูกมอบกลับคืนสู่ประชาชนอีกครั้ง

5 ปีของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้ชี้ให้เห็นว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีอิทธิพลและสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ด้วยเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (Two ways communication) การสื่อสารที่ผู้ดำเนินรายการและผู้ฟังสามารถโต้ตอบกันได้

ทันทีทันใดทางโทรศัพท์ การสื่อสารที่ทำให้ผู้ฟังสามารถเป็นผู้รับสารและผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน ได้ทำให้วิทยุกลายเป็นการสื่อสารมวลชนแขนงหนึ่งที่มีบทบาทอย่างสำคัญท่ามกลางสังคมที่แปรเปลี่ยน (สมชาย แสวงการ , 2544: 3) เฉกเช่นเดียวกับที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ทัศนะไว้ว่า หัวใจหรือสปีริตของการสื่อสาร ไม่ใช่เครื่องมือที่จะทำลายล้างซึ่งกันและกัน แต่มันจะเป็นการเชื่อมติดต่อสัมพันธ์ที่จะช่วยกันแก้ไขมนุษยชาติขึ้น (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2539 : 131)

เมื่อเชื่อมโยงเข้ากับวิธีคิดแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองในเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการกระจายอำนาจและแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อ ตลอดจนงานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชน ผู้ศึกษาในฐานะที่ผู้ก่อตั้งและผู้บริหารรายการร่วมด้วยช่วยกัน จึงต้องการทราบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกันส่งผล/มีอิทธิพลต่อภาครัฐและภาคธุรกิจเพียงใด และวิทยุชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเหลือให้ภาคประชาชนมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้นในสังคมไทยได้หรือไม่ เพียงใด โดยเลือกศึกษากรณีรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน (เอฟ.เอ็ม. 96.0 เมกะเฮิร์ต) เท่านั้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของรายการร่วมด้วยช่วยกันที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรายการร่วมด้วยช่วยกันกับประชาชน

1.2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผล/มีอิทธิพลต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ

1.2.3 เพื่อค้นหาวิธีการใช้สถานีวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือต่อรองทางอำนาจให้ภาคประชาชน

1.3 วิธีการศึกษา

1.3.1 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ ส่วนแรกเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารภายในของสถานี เช่น ข้อมูลการรับเรื่อง การบันทึกกรณีพิเศษบางเรื่อง เป็นต้น ส่วนที่สองคือการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- การสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต นับตั้งแต่ผู้ก่อตั้ง ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต เพื่อจะได้ทราบถึงที่มาและอุดมการณ์ในการก่อตั้งและดำเนินงาน ตลอดจนแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต

- การสัมภาษณ์ผู้ฟังรายการหรือสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมกับรายการร่วมด้วยช่วยกัน เพื่อสอบถามถึงการมีส่วนร่วมของผู้ฟัง เช่น เคยแจ้งข่าว เคยขอความช่วยเหลือ หรือเคยได้รับความช่วยเหลือ เป็นต้น ผลกระทบต่อทัศนคติที่เกิดขึ้น ความรู้สึกที่มีต่อบทบาทของสถานี ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงสถานี รวมทั้งข้อคิดเห็นต่อการขยายสถานีวิทยุชุมชนในรูปแบบคล้ายกันนี้ในพื้นที่อื่นๆ

- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกที่มีส่วนในเกี่ยวข้องกับทำให้บริการของสถานี เช่น กองทัพอากาศ, มูลนิธิตำรวจ กรุงเทพมหานคร ฯลฯ เพื่อสอบถามถึงทัศนคติมุมมองต่อสถานี ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงสถานี รวมทั้งข้อคิดเห็นต่อการขยายสถานีวิทยุชุมชนในรูปแบบคล้ายกันนี้ในพื้นที่อื่นๆ

(2) ข้อมูลทุกข้อมูมี ส่วนใหญ่เป็นสิ่งตีพิมพ์ ทั้งในรูปแบบหนังสือ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ฯลฯ

1.3.2 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นที่จะศึกษาบทบาทของทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของรายการร่วมด้วยช่วยกัน คลื่นความถี่ FM. 96.0 MHz ซึ่งออกอากาศครอบคลุมพื้นที่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีการออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง

1.3.3 วิธีดำเนินการศึกษา

ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประมวลผลแล้วนำเสนอรายงานในรูปแบบของการพรรณนาความวิเคราะห์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.2.1 ทำให้เข้าใจบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรายการร่วมด้วยช่วยกัน

1.2.2 ค้นพบการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย

1.2.3 สามารถค้นหาวิธีการใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือเพิ่มอำนาจให้ภาคประชาชน

1.5 นิยามศัพท์

รายการร่วมด้วยช่วยกัน (CITY RADIO) หมายถึงสถานีวิทยุคลื่นความถี่ FM. 96.0 MHz ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของกรมการรักษาดินแดน ถือหุ้่นโดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และบริษัท ยูคอม จำกัด (มหาชน)

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่บรรดาสมาชิกรายการและประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการรับฟังรายการ การโทรศัพท์ โทรสาร จดหมาย หรือข้อความ เข้ามายังรายการ หรือการเสนอแนะ ร้องทุกข์ เข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร ของสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ตั้งแต่เริ่มรายการจนถึงปัจจุบัน

เครื่องมือเชิงอำนาจของภาคประชาชน หมายถึง การที่ประชาชน สมาชิก ผู้ฟังรายการใช้สถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลเข้ามาร่วมแก้ปัญหาโดยตรงกับภาครัฐและเอกชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.1.1 ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการกระจายอำนาจ

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง มีรากฐานความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจการเมืองแนวมาร์กซิสต์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relation) ในทุกๆด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจ ทั้งในฐานะเป็นตัวผลิต (product) การกระจายหรือจำหน่ายแจก (distribution) ตลอดจนการบริโภค (consumption) สินค้าและบริการทั้งที่เป็นสิ่งของ ความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2546: 33)

ทั้งนี้ โดยมีพื้นฐานการมองว่าผู้ครอบครองปัจจัยดำรงชีพและทรัพยากรถือเป็นกลุ่มชนที่มีอำนาจในการกำหนดโครงสร้างการบริหารปัจจัยนั้น เมื่อมองผ่านแนวคิดของวัตถุนิยม วิทยาศาสตร์อธิบายการปฏิสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เรามองเห็นสภาพสังคมที่มีการแบ่งแยกออกเป็นชนชั้นที่มีความขัดแย้งกัน (Goerge Polizer อ้างใน กลุ่มเพื่อนพ้องในยุโรป, 2523: 267-280) ความสัมพันธ์ดังกล่าวคือมูลเหตุของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในแบบที่เป็นอยู่ เป็นสังคมที่เกิดช่องว่างอย่างชัดเจนระหว่างผู้มีอำนาจและผู้ไร้อำนาจ เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงมองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องอำนาจนิยามและปฏิบัติการในหลายระดับ ในระดับกว้าง นักคิดในยุคหลังทันสมัย (postmodern) มองอำนาจเป็นเครือข่ายโยงใยอันกว้างขวาง ที่มีเทคนิคการใช้อำนาจอันแยบยล เหนืออื่นใด อำนาจในแนวคิดนี้ เริ่มทำงานด้วยการแบ่งแยก กีดกัน และผลิตอัตลักษณ์ตัวตนอันเป็นอื่นขึ้นมา เพื่อสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจขึ้น เช่น การสร้างกลุ่มประเทศ “ด้อยพัฒนา” ขึ้นด้วยนิยามต่างๆ จากนั้น อำนาจจึงทำงานต่อความเป็นอื่นที่ตนสร้างด้วยหลายวิธีการ เช่น การเข้าควบคุม จัดระเบียบ จัดสรรทรัพยากรเสียใหม่ ฯลฯ (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2543 : 53-54)

แนวคิดดังกล่าวมองแหล่งที่มาของอำนาจว่า ไม่ได้เกิดมาจากที่เดียวและจะต้อง สถิตอยู่ในที่นั้นสถาบันนั้น เฉกเช่นทรัพยากรอันมีจำนวนจำกัดที่ต้องได้รับการกระจายแจก

อย่างมีประสิทธิภาพ (เช่น อำนาจที่เกิดจากการกำหนดของรัฐ ผ่านรัฐธรรมนูญและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน) หากแต่อำนาจเกิดได้จากหลายแห่ง เกิดได้และเคยมีอยู่ในหมู่ประชาชน ผ่านการดูแลตัวเอง และการปะทะต่อสู้กับรัฐ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2549) หรืออีกนัยหนึ่ง อำนาจดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมของสถาบันต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ในทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะมีอยู่โดยพื้นฐานของความสามารถในการครอบครอง ตัดสินใจและบริหารปัจจัยการผลิต และมุ่งอธิบายพฤติกรรมของหน่วยเศรษฐกิจผ่าน โครงสร้างอำนาจอันไม่เท่าเทียมกัน การทำความเข้าใจเรื่องอำนาจจึงจำต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจควบคู่กันไปอย่างไม่อาจแยกออกจากกัน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ *แนวคิดเรื่องอำนาจถ่วงดุล (The Concept of Countervailing Power)* ของ John Kenneth Galbraith ซึ่งได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง *American Capitalism : The Concept of Countervailing Power* ที่ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1957

Galbraith มองว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มีแนวคิดตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (competitive model) เป็นพื้นฐาน จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาดผูกขาดแบบมีผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) และหน่วยธุรกิจจำนวนน้อยชนิดแต่ใหญ่โตด้วยขนาดในอุตสาหกรรมหนึ่งๆ จะมีอำนาจล้นพ้นเพื่อใช้ไปในทางที่จะเพิ่มพูนผลประโยชน์ของพวกเขา โดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียประสิทธิภาพทางสังคม มือที่มองไม่เห็นหรือกลไกตลาดในแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบ คลาสสิก ไม่อาจทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของหน่วยธุรกิจได้อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการใช้อำนาจดังกล่าวจะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อผู้ถูกใช้อำนาจให้มีการสถาปนาอำนาจถ่วงดุลขึ้นในทั้งในภาคธุรกิจด้วยกันเอง และภาคประชาชนหรือผู้บริโภค เพื่อทำหน้าที่คอยตรวจสอบ ตรวจสอบ รวมถึงลงโทษหน่วยเศรษฐกิจที่ใช้อำนาจต่อตนในทางที่ผิด อันจะทำให้โครงสร้างอำนาจการตัดสินใจถูกกระจายออกไปในจุดต่างๆของสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้จะยังผลให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยอ้อม (Galbraith, 1964 : 108-134)

ข้อสรุปข้างต้นพัฒนามาจากการวิพากษ์ปรัชญาเศรษฐศาสตร์แบบคลาสสิก ที่ตั้งอยู่บนตัวแบบการแข่งขันสมบูรณ์ (Competitive model) ด้วยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการพัฒนาาระบบทุนนิยมของสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ก่อนช่วงวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำปี ค.ศ. 1929 เป็นต้นมา

ฐานความเชื่อแบบเศรษฐศาสตร์คลาสสิกเชื่อว่า ในระบบตลาดแบบแข่งขัน (Competitive System) ที่มีหน่วยผู้ขายและหน่วยผู้บริโภคขนาดเล็กจำนวนมาก ทุกคนเข้าและออกจากการทำธุรกิจได้อย่างเสรี ต่างรอบรู้ถึงข้อมูลต่างๆในตลาดเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องราคาสินค้า การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในหน่วยเล็กๆเหล่านี้ไม่ได้มีผลสำคัญแต่อย่างใดต่อราคาสินค้าใน

ตลาด อุปสงค์และอุปทานจะถูกกำหนดจากกลไกตลาด (market mechanism) ด้วยเหตุนี้ หน่วยต่างๆ ที่ต้องคืนเงินเพื่อความอยู่รอดของตัวเอง จะตัดสินใจดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด อันจะนำไปสู่การมีประสิทธิภาพทางสังคมโดยรวม โดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องมีบทบาทใดนอกไปจากการสนับสนุนโครงสร้างการแข่งขันดังกล่าวให้ดำรงอยู่ (เพ็งอ้าง :12) พื้นฐานความเชื่อนี้ นำเอาประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและประสิทธิภาพทางสังคมมาพบกันที่ปลายทางของการพัฒนา

ในทางทฤษฎี ระบบตลาดแข่งขันแก้ปัญหาที่มีอยู่ในธรรมชาติของอำนาจได้ อำนาจในที่นี้หมายถึง อภิสัทย์ที่จะบงการพฤติกรรมและสร้างผลกระทบต่อรายได้และทรัพย์สินของผู้อื่น ในระบบทุนนิยมเสรี ขนาดของอำนาจของบุคคลขึ้นอยู่กับว่า การตัดสินใจของเขาในเรื่องๆหนึ่งส่งผลต่อผู้คนต่างๆในสังคม ได้มากน้อยแค่ไหน กล่าวคือ อำนาจคืออิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้อื่น และการตัดสินใจคือการใช้อำนาจ เช่น ผู้บริหารในบริษัทขนาดใหญ่ คือผู้ที่มีอำนาจ เพราะการตัดสินใจของเขาในการบริหารบริษัทจะส่งผลต่อลูกจ้างจำนวนมาก กลุ่มผู้บริหารอีกขนาดใหญ่ กลุ่มผู้ค้าปัจจัยการผลิตขนาดใหญ่ และอาจรวมถึงนโยบายเกี่ยวกับรายได้ของรัฐบาลอีกด้วย (เพ็งอ้าง หน้า 25-26)

ธรรมชาติของอำนาจคือความไม่สมดุลในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จึงเกิดปัญหาที่ว่าผู้มีอำนาจจะถูกจับจ้องจากผู้ไร้อำนาจว่าอาจใช้อำนาจที่ตนมีไปในทางที่ผิด จำต้องเกิดการสร้างระบบตรวจสอบและกำกับดูแลการใช้อำนาจ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะทำโดยตัวแทนของผู้ที่ไร้อำนาจหรือคนกลาง ในทางปฏิบัติ ด้วยความซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทำให้เกิดแนวโน้มที่สังคมจะยอมรับแนวคิดที่ว่า ไม่ควรจะมีใครคนใดคนหนึ่งมีอำนาจไว้ในครอบครอง (The Convention that deny power possessions) ในวิวัฒนาการของแนวคิดต่างๆเพื่อตอบรับความเชื่อนี้ แนวคิดเศรษฐกิจแข่งขันนำเสนอทางออกที่สมบูรณ์แบบต่อปัญหาดังกล่าว

เนื่องด้วยการแข่งขันอันเชี่ยวชาญในตลาดที่มีแต่หน่วยธุรกิจขนาดเล็กมากมาย จึงไม่มีใครจะมีอำนาจพอจะสร้างผลกระทบต่อหน่วยอื่นๆ ไม่อาจจะเก็บราคาเพิ่มเอาจากผู้ซื้อหรือจ่ายค่าแรงค่าแก่ลูกจ้างของตน ผู้ซื้อที่มีสิทธิตัดสินใจหันไปบริโภคสินค้าของผู้ค้ารายอื่นที่ให้ราคาที่พอใจกว่า และลูกจ้างก็มีสิทธิเสรีพอจะโยกย้ายไปขายแรงงานแก่บริษัทที่ให้ค่าแรงที่ตนพอใจ หมายความว่า ระบบนี้เปิดโอกาสให้หน่วยธุรกิจคู่แข่งสามารถดำเนินการทางกลยุทธ์เพื่อดึงลูกค้าและลูกจ้าง (รวมถึงผู้ค้าปัจจัยการผลิต) ของบริษัทอื่นมาเป็นของตน อำนาจของหน่วยธุรกิจจึงถูกถ่วงดุลด้วยหน่วยธุรกิจด้วยกันเอง ในมุมหนึ่ง อำนาจการตัดสินใจจึงถูกกระจายออกไปสู่หน่วยต่างๆในระบบเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคกัน ในมุมกลับจึงเท่ากับว่า ไม่มีใครมีอำนาจเหนือใครนั่นเอง (เพ็งอ้าง หน้า 27-28) นี่จึงเป็นที่มาของอำนาจแห่งกลไกตลาดที่จะดูแลบริหารระบบเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยรัฐไม่ต้องเข้ามากำกับดูแลแต่อย่างใด

แต่ในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ธุรกิจที่ทำการค้ากันในตลาดไม่เป็นธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมากพอจะเรียกได้ว่า เป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์ และก็ได้มีแต่ธุรกิจขนาดใหญ่เพียงหนึ่งเดียวที่พอจะเรียกเป็นตลาดผูกขาด (Monopolistic market) แต่เป็นตลาดที่ประกอบด้วยธุรกิจขนาดใหญ่เพียงน้อยราย หรือที่เรียกได้ว่าเป็น ตลาดผู้ขายน้อยราย (Oligopolistic Market) แม้จะยังคงมีการแข่งขันอยู่บ้างในทางทฤษฎี แต่อำนาจการตัดสินใจของแต่ละบริษัทมีมากพอจะส่งอิทธิพลต่อการกำหนดราคาและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ เช่นนี้ โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงไม่ได้เสมอภาคเท่าเทียมกันอีกต่อไป (เพ็ญอ้าง หน้า 37-45)

ด้วยแต่ละธุรกิจต่างเล็งเห็นถึงอำนาจอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมมือกันว่าจะสามารถสร้างอำนาจการตลาดได้เท่าเทียมกับอำนาจผูกขาด ซึ่งหมายถึงอำนาจที่จะกำหนดราคา กีดกันผู้ค้ารายใหม่ เข้าครอบครองปัจจัยการผลิต และจำกัดทางเลือกของผู้บริโภคทั้งทางตรงและทางอ้อม (เศรษฐสยาม, 2524: 12-14) บริษัทเหล่านี้จึงตกลงทำสัญญากันอย่างลับๆว่าจะไม่ทำการแข่งขันกันด้านราคา เพราะการแข่งขันด้านราคาจะกดดันในระดับราคาสินค้าโดยเฉลี่ยลดลง ผู้ที่เสียประโยชน์โดยตรงก็คือผู้ค้าทุกรายในตลาดที่จะเสียกำไรส่วนเพิ่มที่จากราคาสินค้าที่ลดลง (Galbraith, 1964: 46) แต่โดยธรรมชาติที่ไม่มีผู้มีอำนาจที่ไหนน่าไว้วางใจ แม้จะไม่มีกรมมุ่งทำลายคู่แข่งโดยตรง แต่ละบริษัทก็ยังคงดำเนินการแข่งขันทางอ้อม โดยการช่วงชิงฐานลูกค้า ฐานผู้ขาย ปัจจัยการผลิตและระดมสร้างนวัตกรรมเพื่อสร้างความแตกต่างทางราคา (Price Differentiation) พฤติกรรมดังกล่าวจึงเป็นการเบี่ยงเบนปัญหาของอำนาจมาสู่เหล่าผู้ด้อยอำนาจในระบบตลาดแบบผู้ขายน้อยราย (ที่รวมกลุ่มกันสร้างอำนาจผูกขาด)

กลยุทธ์การแข่งขันหนึ่งของหน่วยธุรกิจ คือ การโหมใช้กิจกรรมการขาย ด้วยการสร้างสื่อเชิงพาณิชย์ การโฆษณาบนป้ายตามท้องถนน การสร้างศูนย์บริการปริมาณมหาศาล คิดหีบห่อให้สวยงามน่าดึงดูดใจ คำโฆษณาเกินจริง กิจกรรมต่างๆจากนักขายที่กระตือรือร้น เพลงโปรโมตที่ติดหู และสโลแกนติดปาก (เพ็ญอ้าง หน้า 95) โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ต่อสินค้า และสร้างอัตลักษณ์แก่สินค้าของตน เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความภักดีต่อยี่ห้อ (Brand Loyalty) ซึ่งหมายถึง การยินยอมพร้อมใจจะซื้อสินค้านี้ยี่ห้อหนึ่งๆ โดยไม่ได้ใส่ใจเรื่องความเหมาะสมของราคา Galbraith ถือว่ากิจกรรมการขายเป็นกระบวนการเข้ากำหนดและครอบงำจินตนาการ ความคิด ความเชื่อ รสนิยม และทัศนคติของคนโดยส่วนรวมในสังคม ซึ่งทำงานผ่านสื่อเชิงพาณิชย์

ผลจากพฤติกรรมดังกล่าวทำให้สังคมทุนนิยมแบบตลาดผู้ขายน้อยราย เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่ไร้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจอย่างไม่จำเป็น คือ การแปรทรัพยากรของคนหมู่มากมาสนองความต้องการ(ที่เกิดจากการตัดสินใจ)ของคนหมู่น้อย เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ และนำไปสู่การไร้ประสิทธิภาพทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้น ไม่มีผู้ใดยืนยันได้ว่า อำนาจทุนของ

ผู้ค้าน้อยรายจะไม่เข้าไปครอบงำอำนาจรัฐ และการบิดเบือนโครงการสร้างการบริหารประเทศมา
รับใช้ผลประโยชน์ของตน (เพ็งอ้าง หน้า 103-105)

Galbraith ตั้งข้อสังเกตว่า แม้การแข่งขันกันระหว่างผู้ค้าจะหายไป แต่การควบคุม
อำนาจการตลาดของหน่วยธุรกิจในรูปแบบใหม่ได้เกิดขึ้นมาแทนกลไกตลาด อำนาจดังกล่าวไม่ได้
เกิดขึ้นจากทางฝั่งผู้ขายหรือหน่วยธุรกิจด้วยกัน แต่หากเกิดจากด้านตรงข้าม คือ ผู้ซื้อและผู้ขาย
ปัจจัยการผลิต สิ่งนี้เรียกว่า “อำนาจถ่วงดุล” (Countervailing Power) อำนาจถ่วงดุลเกิดขึ้นจาก
ปฏิกิริยาที่มีต่ออำนาจเศรษฐกิจของธุรกิจผูกขาด จากการพัฒนากลไกการป้องกันตนเองของผู้ที่ถูก
กดขี่และเอารัดเอาเปรียบจากการใช้อำนาจ ปฏิกิริยาดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการจัดตั้ง
องค์กรคู่แข่งขึ้นมาสลายอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจลง (เพ็งอ้าง หน้า 111-112)

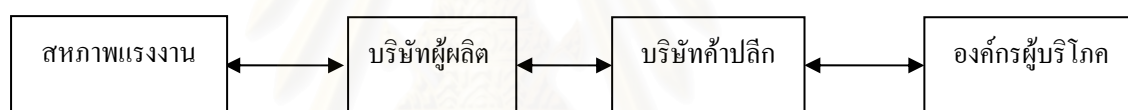
แนวคิดเรื่องอำนาจถ่วงดุลอยู่บนพื้นฐานเรื่องการแข่งขัน (Competition) ในแง่ที่ว่า
ในระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหนึ่งๆ การใช้อำนาจเชิงรุกของหน่วยใดโดยอ้อมยังให้เกิดแรงจูงใจ
ในการสร้างอำนาจคู่แข่งขึ้นมาเพื่อท้าทาย แข่งขัน และทำลายล้างอำนาจเชิงรุกลง หรืออีกนัย
หนึ่งคือ การแข่งขันเชิงอำนาจ (Countervailing Power Competition) นอกจากนี้ยังตั้งอยู่บนฐานคิด
เรื่องระบบดำเนินไปได้ด้วยตัวมันเอง (Self-regulatory System) นั่นคือ อำนาจถ่วงดุลผูกกำเนิด
ขึ้นมาเองจากแรงปฏิกิริยาต่ออำนาจเศรษฐกิจ และเมื่อเกิดอำนาจถ่วงดุลขึ้นในระบบเศรษฐกิจแล้ว
หน่วยธุรกิจจะทำการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างประสิทธิภาพทาง
สังคมได้อีกด้วย

การวิเคราะห์อำนาจถ่วงดุลของหน่วยต่างๆในระบบเศรษฐกิจ ต้องมองความสัมพันธ์
เชิงอำนาจเป็นคู่ๆ ยกตัวอย่างเช่น อำนาจถ่วงดุลของสหภาพแรงงานกับหน่วยธุรกิจ ลักษณะพื้นฐาน
ของตลาดแรงงานในระบบผู้ค้าน้อยรายคือ ความไม่สามารถเคลื่อนย้ายแรงงานได้โดยเปรียบเทียบ
(Comparative immobility) กลุ่มธุรกิจผูกขาดได้ร่วมกันกำหนดราคาค่าจ้าง เกิดการกดดันทางสภาพ
การจ้างงานและค่าจ้าง ทำให้แรงงานร่วมกลุ่มกันพัฒนาสหภาพที่เข้มแข็งขึ้นมาเพื่อป้องกันตัวเองจาก
การใช้อำนาจของหน่วยธุรกิจ และหากทำได้สหภาพจะร่วมทำการต่อรองเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่
หน่วยธุรกิจได้รับจากการเป็นผู้มีอำนาจผูกขาดในตลาด เช่นพฤติกรรมที่สหภาพแรงงานชุนด์หยุดงาน
ในช่วงที่ต้องเร่งขยายกำลังการผลิต เพื่อตอบรับความต้องการสินค้าที่สูงขึ้นในตลาด เป็นต้น จาก
ข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าบริษัทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในสหรัฐอเมริกาที่มีอำนาจผูกขาดทาง
เศรษฐกิจสูง จะมีสหภาพแรงงานที่เข้มแข็ง (เพ็งอ้าง หน้า 114-115)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้ค้าปลีกกับบริษัทผู้ผลิตสินค้า เป็นอีกตัวอย่างของ
การทำความเข้าใจเรื่องอำนาจถ่วงดุล โดย Galbraith วิเคราะห์ว่า หน่วยค้าปลีกมีความสัมพันธ์เชิง
อำนาจอยู่ในฝ่ายเดียวกับผู้บริโภค ยิ่งผู้ค้าปลีกมีขนาดใหญ่มากเท่าใดก็ยิ่งได้รับผลกระทบจากการ

ขึ้นราคาสินค้าของผู้ผลิตมากขึ้น จึงเกิดแรงจูงใจที่กลุ่มทุนค้าปลีกจะรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับผู้ผลิต เพื่อควบคุมราคาสินค้าไม่ให้สูงขึ้น ในแง่นี้ ผู้ค้าปลีกจึงยื่นอุ้งผู้บริโภคนิยมมองของแรงจูงใจทางด้านราคา กลุ่มธุรกิจค้าปลีกมีความสำคัญมากในทฤษฎีอำนาจถ่วงดุลของ Galbraith โดยเขาเน้นย้ำว่า “อำนาจต่อรองของธุรกิจค้าปลีกจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความใหญ่โตและทรงพลังของบริษัทค้าปลีก...และองค์กรค้าปลีกรายใหญ่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาอำนาจถ่วงดุล” (เพ็งอ้าง หน้า 115-118)

อย่างไรก็ตาม หากผู้ค้าปลีกไม่สามารถพัฒนาอำนาจถ่วงดุลที่ยังประโยชน์แก่ผู้บริโภคได้ จะเป็นการกระตุ้นแรงจูงใจ ให้ผู้บริโภคพัฒนาองค์กรขึ้นมาทำหน้าที่สร้างอำนาจถ่วงดุลขึ้นมาคานอำนาจกับผู้ค้าปลีกในที่สุด เช่น สหกรณ์ผู้บริโภคในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียที่เปิดขึ้นมาเพื่อแข่งขันตลาดกับผู้ค้าปลีก (เพ็งอ้าง หน้า 126) หากเชื่อมโยงภาพคู่อำนาจถ่วงดุลในระบบเศรษฐกิจหนึ่งๆ จะได้รูปแบบดังนี้

แผนภาพข้างต้นเป็นการจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบคู่ต่อรองอย่างคร่าวๆ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจทฤษฎี หากสหภาพแรงงาน บริษัทค้าปลีก และผู้บริโภคสามารถพัฒนาอำนาจถ่วงดุลของตนขึ้นมาได้ ก็จะสามารถลดทอนอำนาจผูกขาดของบริษัทผู้ผลิตรายใหญ่ได้ การจัดสรรแรงงาน ปังจ่ายการผลิตในระบบเพื่อกำหนดคุณภาพและปริมาณการผลิตสินค้า การกระจายตัวของสินค้า และการกำหนดราคาสินค้า ก็จะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยโครงสร้าง การตัดสินใจร่วมกันของหน่วยเศรษฐกิจทั้ง 4 ผ่านการใช้อำนาจถ่วงดุลซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีอำนาจถ่วงดุลโดยตัวมันเอง ไม่อาจทำงานได้อย่างสมบูรณ์แบบในทุกอุตสาหกรรมและทุกสภาพตลาด แม้ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่จะมีแนวโน้มที่หน่วยต่างๆ มีแรงจูงใจจะแสวงหาอำนาจถ่วงดุลของตน แต่ในขั้นเริ่มต้นหน่วยนั้นก็ยังมีจำนวนมากและขนาดเล็กโดยเปรียบเทียบเมื่อต้องเผชิญกับคู่คู้ที่มีจำนวนน้อยและขนาดใหญ่กว่า Galbraith จึงเสนอให้รัฐเข้ามาบีบคั้นในสนับสนุนให้เกิดอำนาจถ่วงดุลขึ้นในตลาด ซึ่งทำได้ด้วยการสร้างมาตรการหรือนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เสียเปรียบ รวมถึงการออกกฎหมายจำกัดการใช้อำนาจผูกขาดของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ (เพ็งอ้าง หน้า 136-137)

เนื่องจากความหลากหลายของโครงสร้างอำนาจ รัฐจึงต้องศึกษาและแยกแยะ ลักษณะพลวัตรและปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง “อำนาจดั้งเดิม” (Original Power) ซึ่งเกิดจาก ลักษณะผูกขาดในการเข้าถึงปัจจัยการผลิต กำหนดปริมาณการผลิต และกำหนดราคาสินค้า ที่ทำให้ผู้มี อำนาจดังกล่าวสามารถตัดสินใจที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่ตนได้โดยตรง กับ “อำนาจถ่วงดุล” (Countervailing Power) ที่ถูกสร้างขึ้นมาในฐานะคู่ปฏิปักษ์ที่จะไม่ให้งานของอำนาจดั้งเดิม เป็นไปอย่างราบรื่น ในทางปฏิบัติมีตัวอย่างที่พฤติกรรมของรัฐไปบั่นทอนอำนาจถ่วงดุล เช่นการออก กฎหมายห้ามการแบ่งแยกราคาในตลาดปัจจัยการผลิต (เพ็ญอ้าง หน้า 144) โดยหารู้ไม่ว่าการแบ่งแยกราคาที่เกิดจากการต่อรองของผู้ค้าปลีกและผู้ผลิต ถือเป็นแก่นสาระสำคัญของการพัฒนาอำนาจถ่วงดุล ของผู้ค้าปลีก ดังนั้น รัฐจึงต้องใช้ความระมัดระวังในการบริหารอำนาจถ่วงดุลในระบบ

ทั้งนี้ Galbraith ยืนยันว่า รัฐทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ส่งเสริมอำนาจถ่วงดุลเท่านั้น เพราะการกระจายอำนาจถ่วงดุลออกไปยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งทำให้ระบบเกิดประสิทธิภาพทางสังคม มากเท่านั้น เนื่องด้วยการใช้อำนาจคือการตัดสินใจ การกระจายอำนาจถ่วงดุลออกไปก็คือการ กระจายอำนาจการตัดสินใจเช่นกัน แม้โดยอุดมคติแล้ว การบริหารรัฐกิจจะมีเป้าหมายเพื่อสร้าง ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสังคม แต่การรวมศูนย์การตัดสินใจไว้ที่รัฐก็ไม่อาจเป็นเครื่องยืนยัน ว่า นโยบายและมาตรการต่างๆจะตอบสนองความต้องการอันหลากหลายของประชาชนในแต่ละ บทบาททางเศรษฐกิจและสังคมได้ ดังนั้น แม้รัฐจะจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงการตัดสินใจของหน่วย ธุรกิจบ้างในบางระดับ แต่ก็ต้องเลือกประเภทอุตสาหกรรมและระดับการแทรกแซงให้เหมาะสม ที่ จะไม่ส่งผลกระทบต่อการบินอันเป็นการตัดสินใจของภาคประชาชนด้วยเช่นกัน

ในระบบเศรษฐกิจที่มีผู้ค้าน้อยราย หน่วยธุรกิจต่างร่วมมือกันทางการค้าและหันมาครอบงำ ผู้บริโภคในทุกๆทาง พฤติกรรมทางการขายของกลุ่มผูกขาดอำนาจนี้ได้กำหนดโครงสร้างวัฒนธรรมมวลชน (mass culture) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และในเครือข่ายความสัมพันธ์แบบนี้เอง เราได้เห็นพัฒนาการของเทคนิค วิทยาการของอำนาจ ที่ไม่ได้แสดงตัวเป็นศัตรูกับผู้ถูกใช้อำนาจ ไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ผูกขาด “อำนาจไม่ จำเป็นต้องเป็นเรื่องของการบังคับ ควบคุม หรือมองแต่ว่า การหันไปจากอำนาจคือความเป็นอิสระจากการถูก ควบคุมเท่านั้น ... สิ่งที่เกิดขึ้น (ในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม) ไม่ใช่การกดบังคับโดยตรงแต่เป็นเรื่องของการ ขยายและการขยายทางเลือก ที่ (ผู้ได้รับข้อเสนอ) ไม่มีสิทธิเลือกได้อย่างแท้จริง ...” (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2549) หน่วยธุรกิจครอบงำประชาชนด้วยการแสดงตัวว่าเป็นมิตรต่อผู้บริโภค และพยายามนำเสนอสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ ประชาชน หากประชาชนคล้อยตามประโยชน์จูงใจที่ถูกหยิบยื่นให้ ยอมรับความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือ กับมิตรภาพจอมปลอมของผู้มีอำนาจแล้ว ก็จะกลายเป็นทาสทางความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และรสนิยมของ บริษัทผูกขาด ทำหน้าที่เป็นเพียงเครื่องสร้างอุปสงค์ออกมาสู่ตลาดเมื่อใดก็ได้ตามที่อำนาจผูกขาดต้องการ วัฒนธรรมมวลชนที่เกิดขึ้น ก็เป็นวัฒนธรรมมวลชนที่สร้างขึ้นมาโดยการครอบงำของอำนาจผูกขาด อย่างไรก็ตาม Galbraith เสนอไว้ในทฤษฎีของเขาว่า หากภาคประชาชนต่างๆในสังคมสามารถสร้างอำนาจถ่วงดุลขึ้น พื้นที่ทางสังคมของคนกลุ่มต่างๆจะถูกเปิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่ออำนาจ

ถ่วงดุลอยู่ในมือประชาชนกลุ่มใด คนกลุ่มนั้นจะพัฒนาศักดิ์ศรีของตน ปรับเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติจากที่หวังพึ่งคนอื่นมาเป็นเห็นคุณค่าของตนเองได้ (Galbraith, 1964 : 146)

2.1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับสื่อ

พัฒนาการของระบบสื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา การศึกษา ดังนั้นแนวทางการศึกษาจึงเป็นรูปแบบของการศึกษาแบบสหวิทยาการ โดย อับลาร์ตัน ซีริยูวส์คี้ (2542) จัดกลุ่มทฤษฎีการสื่อสารมวลชนออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ (1) แนวโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Theory) หรือแนวหน้าที่นิยม (Functionalism) (2) แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง (Critical Political Economy Theory) และ (3) แนววรรณคดีศึกษาและวัฒนธรรมศึกษา (Literary and Cultural Studies)

อย่างไรก็ตาม ภาคปฏิบัติการของสาขาลีกย่อยจากทฤษฎีทั้ง 3 กลุ่มยังมีความเหลื่อมซ้อนกันในบางจุดอย่างแยกไม่ออก แม้ในการศึกษาค้างนี้จะใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นหลัก แต่ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษาและการทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เข้าร่วมในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์เชิงอำนาจอันซับซ้อนได้ ดังนั้นทฤษฎีสื่อที่จะใช้จึงประกอบด้วย

1. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อ (The Political Economy of the media)
2. ทฤษฎีวิพากษ์ (The Critical Theory)
3. ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory)
4. ทฤษฎีสื่อมวลชนของประชาชน หรือ ทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (Democratic Participant Media Theory)

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อ (The Political Economy of the Media)

หัวใจของเศรษฐศาสตร์การเมืองคือ การวิเคราะห์แสวงหาแหล่งอำนาจที่เป็นต้นตอของความสัมพันธ์ที่เบียดเบียนกันในสังคม ศึกษาวิธีการของการใช้อำนาจ ควบคุมสถาบันต่างๆ ของสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและแบบวิถีการผลิต ในปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศและข่าวสารเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนทุกๆ ไปอย่างมาก (กาญจนา แก้วเทพ, 2547: 1-3) สื่อต่างๆ ได้พัฒนาขึ้นมาในกรอบโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวกำหนด

สื่อมวลชนในมุมมองของเศรษฐศาสตร์การเมือง ก็คือระบบธุรกิจแบบทุนนิยมแบบหนึ่งซึ่งจำเป็นต้องดำเนินงานไปตามกฎเหล็กของระบบทุนนิยม คือการลงทุนเพื่อหวังผลกำไร (เพ็งอ้าง หน้า 5) การศึกษาสื่อจึงถูกมองควบคู่กับเจ้าของสื่อซึ่งมีทั้ง “สื่อสาธารณะ” และ “สื่อเอกชน” โดยสื่อของเอกชนจัดหาทุนให้กับตัวเองโดยการโฆษณา มันจึงเชื่อมโยงกับการผลิตและ

การบริโภคด้านเศรษฐกิจ และสื่อเอกชนมีขนาดใหญ่กว่าสื่อสาธารณะมาก (O'Shaughnessy, Stadler. 2002 อ้างใน สมเกียรติ ตั้งนโม, 2549) ด้วยเหตุในเรื่องผลประโยชน์อันไม่เปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ได้มีอิทธิพลต่อเนื้อหาและการตีความสื่อ คำถามต่างๆเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสื่อ ผลกำไร ความเป็นเจ้าของสื่อ และพลังอำนาจทางการเมือง เป็นสาระสำคัญและได้สร้างพื้นฐานสำหรับการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อ (The Political Economy of the media)

เศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อมีข้อเสนอหลักว่า “สื่อจะสนองหรือรับใช้ผลประโยชน์ของใครก็ตามที่เป็นเจ้าของและควบคุมมัน ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ส่วนตัวในด้านกำไร หรือผลประโยชน์ของรัฐบาลที่สนใจในการใช้มันเพื่อควบคุมเหตุการณ์ทางการเมือง” (เพ็ง อ่าง) การศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเกี่ยวกับการวิจัยพฤติกรรมในส่วนที่เกี่ยวกับคนที่เป็ผู้ครอบครองหรือควบคุมสื่อ และสิ่งที่เป็นบทบาทวิญญูติทางกฎหมายของรัฐบาลซึ่งไปเกี่ยวพันกับสื่อ เพื่อที่จะกำหนดผลต่างๆที่ออกมาของสื่อ

Mc Ouail (1994) (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ 2543 : 133-136 ; วีระวรรณ ชัยกิจการ 2545 : 12-14) กล่าวว่า นักวิชาการคนสำคัญของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้แก่ P.Golding, G.Murdock, J.Curran และประเด็นที่กลุ่ม Political Economy มักให้ความสนใจวิเคราะห์ ได้แก่

1. โครงสร้างการเป็นเจ้าของสื่อประเภทต่างๆ
2. วิธีการทำงานทางการตลาดของสื่อ ซึ่งเป็นไปตามกลไกของตลาด เช่น ต้องทำกำไรให้ได้สัดส่วนในตลาดเพิ่มขึ้น ต้องขยายตลาด ต้องสร้างตลาดใหม่ๆ เป็นต้น
3. ปราบกฏการณ์การผูกขาดสื่อมวลชน การกระจุกตัวของสื่อมวลชน เจ้าของทุนคนเดียวสามารถครอบครองสื่อหลายประเภท

บ่อยครั้งที่นักเศรษฐศาสตร์การเมืองด้านสื่อตั้งข้อสังเกตว่า อิทธิพลของเจ้าของสื่อค่อนข้างยิ่งใหญ่มาก ส่งผลมาสู่การกำหนดขอบเขตการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน และทำให้มันมีพลังอำนาจทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญขึ้นมา กลุ่มทุนต่างๆได้เข้าไปควบคุมสื่อต่างๆด้านการพิมพ์ ตลาดสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และดาวเทียม ถือเป็นการครอบงำเหนือข่าวสาร ความบันเทิง รายการกีฬา และผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสื่ออื่นๆ พลังอำนาจของตลาดคือปัจจัยที่เข้ามากำหนดประเด็นรูปแบบ และเนื้อหาในการนำเสนอสื่อ ประเด็นปัญหาข้างสืบเนื่องไปยังการโฆษณา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการผลิตสื่อและคุกคามสื่อ โดยผ่านการให้การสนับสนุน (Sponsor) เพื่อพยายามที่จะเข้ามาควบคุมเหนือรายการหรือโปรแกรมต่างๆ

ข้อกังขาเกี่ยวกับพฤติกรรมและการพยายามใช้อิทธิพลเหนือสื่อของเจ้าของทุน ได้ขยายมุมมองการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อมาสู่การศึกษาการครอบงำทางวัฒนธรรม (Cultural Domination) กาญจนนา (2547) ให้ความหมายของการครอบงำทางวัฒนธรรมไว้ว่า คือการใช้ทำอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อแพร่กระจายค่านิยม (Value) การปฏิบัติ (Habit) ของวัฒนธรรมจากภายนอกสังคม/กลุ่มชนนั้นๆ เพื่อเข้าไปแทนที่ค่านิยมและการปฏิบัติที่มีอยู่เดิม โดยช่องทางส่วนใหญ่กระทำผ่านผลงานด้านสื่อสารนี้เอง

การศึกษาการครอบงำทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ช่องทาง *ช่องทางแรกคือ การวิเคราะห์โดยใช้หน่วยเรื่อง “ประเทศ”* เป็นเกณฑ์ โดยมีพื้นฐานเชื่อมโยงแนวคิด “จักรวรรดินิยมแบบใหม่” ที่เปลี่ยนการยึดครองด้านพื้นที่มาเป็นการครอบงำด้านวัฒนธรรม/อุดมการณ์ จิตสำนึก เรียกว่า “จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม”(Cultural Imperialism) ซึ่งจะเข้าไปครอบงำ “วัฒนธรรมท้องถิ่น”

การวิเคราะห์ของ Schiller (1976) (อ้างใน กาญจนนา, 2547 :7) จะเน้นหนักที่โครงสร้างและสถาบันต่างๆ ในมหภาพ โดยยังคงใช้เกณฑ์ต่างๆแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นเครื่องมือ เช่น โครงสร้างการเป็นเจ้าของสื่อ (Ownership) โครงสร้างการครอบครองตลาด ปริมาณการผลิตสื่อ ฯลฯ โดยมองเป้าหมายการเข้ายึดพื้นที่ด้านวัฒนธรรม/อุดมการณ์และจิตสำนึกเพื่อให้ผลกลับมาเสริมความเข้มแข็งให้กับการครอบงำด้านเศรษฐกิจอีกทอดหนึ่ง จากนั้น Schiller ขยับมาวิเคราะห์ตัวบทหรือผลิตด้านสื่อ โดยใช้กรอบคำถามว่า มีอุดมการณ์ ค่านิยม จิตสำนึกอะไรบ้างที่ถูกถ่ายทอดออกไปในสื่อ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตัวบท” กับ “ผู้รับสาร” โดยให้ความสำคัญกับ ความหลากหลายของผู้รับสาร ว่ามีทั้งแบบหัวอ่อน แบบที่พร้อมตั้งข้อสงสัยเชื่อบ้าง ไม่เชื่อบ้าง และ แบบหัวแข็งที่ปฏิเสธไม่เชื่อเลย

ช่องทางการศึกษาที่สอง คือ *การวิเคราะห์การควบคุมขั้นตอนของกระบวนการทางเศรษฐกิจ* ได้แก่ขั้นตอนการผลิต การแพร่กระจาย และการบริโภค โดยเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อจะเน้นหนักที่ขั้นตอนการผลิต ทฤษฎีนี้สร้างกรอบคำถามขึ้นว่า อำนาจของเจ้าของทุนจะเข้าไปควบคุมครอบงำกระบวนการผลิตของผู้ลงมือผลิตมากน้อยเพียงใด และมีตัวแปรใดบ้างที่เกี่ยวข้องประพิม (2541) (อ้างใน กาญจนนา 2547: 11) ใช้แนวคิดเรื่องขั้นตอนของการอุปถัมภ์สร้างเกณฑ์การเข้าควบคุมใน 2 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการโฆษณา (Advertisement) คือการให้หาอุปถัมภ์หลังผลิตรายการแล้ว และ (2) รูปแบบการให้การสนับสนุนรายการ (Sponsor) คือการให้การอุปถัมภ์ก่อนขั้นตอนการผลิต ซึ่งเหมารวมถึงขั้นตอนการวางแผนการผลิตทั้งหมดด้วย

นอกจากนี้การวิเคราะห์ห้ขึ้นการผลิต ยังมีแนวคิดการควบคุมการผลิตในยุคทุนนิยมจัดตั้ง (Organizational capitalism) ซึ่งอธิบายว่า ระบบสังคมสมัยใหม่ มิใช่เป็นระบบแข่งขันเสรี หากแต่เป็นทุนนิยมจัดตั้งที่ลักษณะของการผูกขาดในธุรกิจต่างๆ มีการเข้าควบคุมแทรกแซงสื่อมวลชนทุกรูปแบบ วิธีการเข้าควบคุมจะสลับซับซ้อนมากขึ้นและจะพัฒนาไปถึงขั้นเป็นการวางเครือข่ายทั้งระบบ

นอกเหนือจากปัจจัยด้านรัฐที่เกิดการรวมศูนย์ระหว่างอำนาจทุนกับอำนาจรัฐแล้ว อีกด้านหนึ่งมาจากปัจจัยด้านสื่อที่ก้าวขึ้นสู่การเป็นสถาบันหรือองค์กรทางเศรษฐกิจเต็มรูปแบบ การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจเป็นแรงกดดันที่ทำให้สื่อไม่อาจประคองอุดมการณ์ด้านความเป็นอิสระ ความซื่อสัตย์ และจรรยาบรรณทางวิชาชีพเอาไว้ได้(กาญจนา, 2547 : 12-14) ผู้ทำงานสื่ออาจต้องใช้กลยุทธ์การผลิตที่ลดความเสี่ยงให้น้อยที่สุด เช่น การนำเอาละครโทรทัศน์ที่เคยสร้างมาแล้วจนเป็นที่รู้จักกันดีมาสร้างใหม่อย่างซ้ำซาก ทำให้ไม่มีใครกล้าแหวกตลาดหรือทวนกระแสออกไป ดังนั้น สุนทรียะและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กลายเป็นสิ่งที่หาได้ยาก และอาจเกิดปรากฏการณ์ที่กลุ่มทุนสื่อสารลดการลงทุนในสาขาที่ทำกำไรให้น้อย ผลที่ตามมาคือ กลุ่มที่มีอำนาจซื้อน้อยหรือไม่มีอำนาจซื้อ เช่น เด็กและคนแก่ จะกลายเป็นกลุ่มคนที่ไม่มียอดงานสื่อของตนเอง จึงมีแนวโน้มที่เนื้อหาของข่าวสารจะมีลักษณะไม่สมดุลทางการเมือง เพื่อเอาใจเจ้าของทุนซึ่งมักเป็นผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์เชิงปฏิภากระหว่างทุนกับผู้ผลิตสื่อ แนวคิดเรื่องการต่อรอง (Negotiation) ได้กลับขึ้นมามีบทบาทในการเสนอทางออกของความขัดแย้ง การต่อรองในกระบวนการผลิตวัฒนธรรมสื่อมวลชน ผลประโยชน์จึงอาจเป็นเป้าหมายของการต่อรองมิใช่ “ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” แต่เป็น “ความเป็นอิสระและเสรีภาพในการผลิต” แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่ความเชื่อแบบประนีประนอมว่า เจ้าของเงินทุน กับ ฝ่ายผู้ผลิต เปรียบเสมือน 2 ด้านของเหรียญอันแยกไม่ออกจากกัน ทั้งยังเสนอแนวทางต่อรอง 3 ระดับคือ (1) การต่อรองในระดับแนวคิด อุดมการณ์และจุดยืน (2) การต่อรองในด้านเนื้อหา และ(3) การต่อรองด้านเทคนิค (เพ็งอ้าง หน้า 14-15)

แนวคิดที่แตกตัวออกมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อ เป็นช่องทางสำคัญที่เชื่อมโยงความเข้าใจในมโนทัศน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สู่พื้นที่ภาคปฏิบัติของการต่อสู้เชิงอำนาจ และความขัดแย้งของกลุ่มคนชนชั้นต่างๆ ในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ค่านิยม อุดมการณ์ อันส่งผลถึงกระบวนการรองรับการผลิตสร้างและการทำงานของสื่อสารมวลชนในสังคมทุนนิยม ซึ่งมีแนวโน้มในทางทฤษฎีต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม

ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory)

ทฤษฎีวิพากษ์มีรากฐานมาจากหลักวิชาวิธีแบบ Hegelian-Marxian dialectics วัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (Historical materialism) และวิธีวิพากษ์แบบ Marxian critique ในเศรษฐศาสตร์การเมือง รวมทั้งทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิวัติ (Kellner อ้างใน สมเกียรติ, 2549) คำศัพท์ว่า “ทฤษฎีวิพากษ์” ถูกนิยามความหมายโดย Max Horkheimer ในความเรียงเรื่อง “Traditional and Critical Theory” (ทฤษฎีวิพากษ์และทฤษฎีแบบจารีต) ที่ถูกเผยแพร่ในปี 1937 อธิบายว่า “ทฤษฎีวิพากษ์เป็นที่ทฤษฎีทางสังคมที่ปรับไปสู่การวิจารณ์และการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นจุดยืนทางตรงข้ามกับทฤษฎีแบบจารีตที่มุ่งเพียงทำความเข้าใจและอธิบายสังคมเท่านั้น” (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2548 บทความเผยแพร่บนเว็บไซต์)

ด้วยความหมายกว้างๆข้างต้น ทำให้ในพัฒนาการของทฤษฎีวิพากษ์ได้สร้างทฤษฎีย่อยๆ หลายทฤษฎี อย่างไรก็ตาม กาญจนา แก้วเทพ (2540) ได้เสนอจุดร่วมด้านแนวคิดและเจตนารมณ์ของสำนักคิดนี้ว่า นักคิดสำนักวิพากษ์จะต้อง (1) มีการวิเคราะห์ระบบคุณค่า (Set of Value) ของสิ่งที่กำลังศึกษาอยู่ (2) มีการตัดสินใจวินิจฉัยเชิงคุณค่า (Value Judgment) ว่าเห็นด้วยกับคุณค่าที่มีอยู่หรือไม่ (3) มีเป้าหมายเพื่อปฏิรูปลเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า เพื่อให้คุณค่าที่สำคัญมีฐานะเป็นหลักในวงการนั้นๆ (4) ไม่ล้มเป้าหมายเพื่อการนำข้อวิพากษ์ไปใช้แก้ปัญหาที่เป็นจริงด้วยมิใช่ประสงค์แต่จะเรียนรู้เพียงอย่างเดียว และ (5) สร้างช่องทางในการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม (Collective) ไม่ใช่ปล่อยให้ทางออกของแต่ละบุคคล (Individual) ด้วยกรอบนี้ในบางครั้งอาจสังเคราะห์ให้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับสื่อรวมอยู่เป็นสกุลความคิดหนึ่งได้ร่วมอุดมการณ์ทฤษฎีวิพากษ์ได้

บนการทำงานของทฤษฎีวิพากษ์ได้เกิดทฤษฎีอื่นๆตามมาโดยการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกแนวคิดของสำนัก Frankfurt และสำนัก Birmingham มาใช้ทำความเข้าใจระบบสื่อสารมวลชน สกุลความคิด Frankfurt School เป็นชื่อที่ใช้เรียกนักวิชาการแนวมาร์กซิสต์กลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องอยู่กับสถาบันวิจัยสังคม (Institution for Social Research) ที่ถูกก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1923 นำโดย Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse, Friedrich Pollock และ Karl Wittfogel จุดร่วมของทุกกลุ่มคือใช้ลัทธิมาร์กซ์ แต่วิธีการศึกษาจะกระทำโดยการเลือกประเด็นที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะนั้น มาวิเคราะห์ด้วยสหวิทยาการเพื่อพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น (กาญจนา, 2547: 16)

บทบาทที่สำคัญครั้งแรกของสำนักคิดนี้เกิดขึ้นในยุโรปและเยอรมันในช่วงทศวรรษที่ 1930s และนำไปสู่การพิจารณาเรื่องสื่ออเมริกันในช่วงทศวรรษที่ 1940s ถึง 1950s ภายหลังจากได้เห็นถึงอันตรายต่างๆในทางการเมืองของสื่อในการควบคุมของพรรคนาซีเยอรมัน นอกจากนี้ Frankfurt ยังเป็นสำนักคิดแรกที่นิยามสื่อแนวป๊อปในสหรัฐอเมริกาในฐานะเป็นอุตสาหกรรมความ

สำนึก (Consciousness industry) อย่างหนึ่งที่ใช้ในการควบคุมมวลชน หรือมองสื่อในฐานะเป็นอุตสาหกรรม (the media as industry) (O'Shaughnessy, 2002 อ้างใน สมเกียรติ, 2549)

ด้วยข้อวิพากษ์และวิเคราะห์วัฒนธรรมมวลชน (mass culture) และระบบการผลิตสื่อมวลชน (mass media production) ว่าทำให้คุณค่าของศิลปะหายไป นำเอาอุดมการณ์และจิตสำนึกจอมปลอม (false consciousness) มาครอบงำความคิดและจิตใจของมวลชน ทฤษฎีของสำนักแฟรงค์เฟิร์ตได้สะท้อนภาพที่ใกล้เคียงความจริงในส่วนของระบบการผลิตสื่อมวลชน ที่มีการผลิตเป็นธุรกิจการค้า ทำให้ศิลปะกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรม (culture commodity) สิ่งนี้ นำระบบการผลิตวัฒนธรรมเข้ามาผูกพันกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจอย่างแนบแน่น (กาญจนา, 2547 :17) เป้าหมายดังกล่าวบรรลุได้ด้วยกระบวนการผลิตที่เป็นมาตรฐานเดียวกันคราวละมากๆ (mass production) เช่นเดียวกันสินค้าอื่นๆในระบบทุนนิยม แต่ด้วยผนวกเข้ากับวัฒนธรรม สื่อจึงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งในการกล่อมเกลา ควบคุม และครอบงำ (hegemony) ความคิดจิตวิญญาณของผู้คน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2544: 60)

ปรากฏการณ์อุตสาหกรรมการสร้างวัฒนธรรมมิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่ได้พัฒนาจนมีลักษณะที่คนในสังคมต่างพบว่าการทำงานกับความสุขไปด้วยกันไม่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อหันไปมองรอบตัวก็พบว่าสายสัมพันธ์ของตนกับคนอื่นๆถูกตัดขาดออกจากกัน เป็นปัจเจกชนที่ล่องลอยไร้ราก (Atomized individual) สังคมเช่นนี้ แม้จะมีมวลชนอยู่ร่วมกันในปริมาณมาก แต่เขาก็แยกขาดจากกันทางสังคม คนในสังคมจึงมีลักษณะขาดความมั่นใจ (insecure) เนื่องจากไร้สถาบันให้เกาะเกี่ยว และจะสมยอมคล้อยตามผู้อื่นได้โดยง่าย (conformist) ผู้คนสมัยใหม่จึงเข้าไปยึดถือเอา “วัตถุ” เป็นสรณะ โดยเฉพาะวัตถุที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (กาญจนา, 2547 : 19-20)

ลักษณะสำคัญของอุตสาหกรรมสร้างวัฒนธรรม คือ

1) กระบวนการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (Commoditization of culture) สร้างแรงจูงใจให้บริโภคเพียงเพราะทำให้รู้สึกทันสมัยมีรสนิยม ท่ามกลางตัวแบบสินค้ามวลชนที่มีเนื้อหาซ้ำๆกัน โดยไม่คำนึงประโยชน์ใช้สอย (Use Value) แต่ไปให้ความสำคัญกับยี่ห้อและราคา หรือมูลค่าแลกเปลี่ยน (Exchange value) (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2544 : 62) หรือมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic value) (กาญจนา, 2547: 21)

2) การรวมศูนย์ทางวัฒนธรรม (Centralization of Culture) กล่าวคือทุกช่วงจังหวะชีวิตประจำวันของผู้คนจะถูกจัดระบบให้เข้ามาอยู่ภายในอาณาเขตของระบบอุตสาหกรรมสร้างวัฒนธรรมทั้งหมด

3) การสลายตัวของวัฒนธรรมแบบเดิมและการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมแบบใหม่ จากเดิมวัฒนธรรมถูกแบ่งเป็นวัฒนธรรมชั้นสูง (High culture) และ วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folk culture) มาเป็น วัฒนธรรมมวลชน (Mass culture)

4) การเปลี่ยนเกณฑ์วัดคุณค่าของวัฒนธรรม ด้วยการทำลายเกณฑ์คุณค่าเชิงสุนทรียะ (Aesthetic value) และเกณฑ์คุณค่าเชิงศีลธรรม (Moral Value)

5) เทคโนโลยีมีความสำคัญเหนือคน

6) ผลผลิตมีมาตรฐานเดียวกัน เน้นว่าคนไม่มีพหุมีภยสามารถบริโภคได้โดยไม่ต้องไตร่ตรองถึงผลเสีย และทำให้บรรทัดฐานที่มองว่าการเลียนแบบซึ่งกันและกันเป็นเรื่องน่าอับอายไร้ศักดิ์ศรี กลายเป็นความปกติธรรมดาที่ใครก็ยอมรับได้

7) ลบเส้นแบ่งระหว่าง “ชีวิต” กับ “ศิลปะ” ออกไปเสีย การมีเทคนิคการนำเสนอที่ก้าวหน้า (Special Effect) ทำให้คนแยกไม่ออกระหว่างโลกสมมุติกับความจริง

8) ผลกระทบต่อการลดระดับจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์

9) จำกัดอิสรภาพและเสรีภาพของผู้ผลิตสาร ด้วยอำนาจครอบงำอุตสาหกรรมสื่อของทุน

10) ผู้รับสารกลายเป็นมนุษย์มิติเดียว (One-Dimensional man) ผลจากการเสพสื่ออยู่เป็นประจำทำให้มนุษย์มีแต่มิติด้านรับ (passive) อันมีลักษณะเฉื่อยชา ขอมจำนน ขอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ไม่รู้สึกต่อต้านหรือตั้งคำถาม ไม่รู้จักปฏิเสธ ขาดมิติด้านสงสัย ชอบทำท่าย หรือลักษณะนิเสธ (Negative) ออกไป

ท้ายที่สุด ผู้รับสารที่ถูกครอบงำเบ็ดเสร็จจากอุตสาหกรรมสร้างวัฒนธรรมก็จะบอกกับตัวเองว่าชื่นชอบรูปแบบผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ถูกป้อนให้ ซึ่ง Adorno (อ้างใน กาญจนา, 2547: 29) ชี้ว่า การมีความต้องการจอมปลอมเช่นนั้น เป็นรูปแบบที่เศรษฐศาสตร์การเมืองเรียกว่า “จิตสำนึกจอมปลอม” (False consciousness) ที่สร้างปัจเจกภาพแบบปลอมๆ (Pseudo individuality) ขึ้น และในสายตาของเจ้าของทุนอุตสาหกรรมและผู้ผลิต ผู้บริโภคเหล่านี้เป็นเพียงตัวเลขสถิติในการทำเรตติ้งเท่านั้น

Stuart Hall ผู้ก่อตั้งสำนัก *British Cultural Studies* หรือสำนัก *Birmingham* (เนื่องจากมีศูนย์กลางอยู่ที่มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษ) ได้ทำการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนกับวัฒนธรรมของประชาชน (Popular Culture) เป็นอย่างมาก โดยได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสื่อมวลชนเสียใหม่ให้เป็นไปในทางบวกมากขึ้น (เมื่อเทียบกับสำนัก Frankfurt ที่โจมตีสื่อมวลชนอย่างหนัก เพราะเป็นเครื่องมือรับใช้ฮิตเลอร์) นอกจากนั้นยังมองว่า ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้พยายามผนวกเอาสื่อมวลชนมาใช้ในวัฒนธรรมของประชาชนในรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลาย

จุดเปลี่ยนของสำนักเบอร์มิงแฮมที่ก้าวออกจากเศรษฐศาสตร์การเมืองต้นฉบับคือ

1. การเปลี่ยนจุดเน้นจากปริมณฑลทางเศรษฐกิจมาเป็นวัฒนธรรม อุดมการณ์ และจิตสำนึก ด้วยเชื่อว่าโครงสร้างเศรษฐกิจส่วนล่างจะอยู่ได้จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำโครงสร้างส่วนบน ในขณะที่โครงสร้างเศรษฐกิจส่วนล่างนั้นมีกระบวนการผลิตวัตถุให้กลายเป็นสินค้า ในโครงสร้างส่วนบนก็มีการผลิตเช่นกัน ดังนั้น เนื้อหาของสินค้าวัฒนธรรมจะต้องมีอุดมการณ์อย่างเข้มข้นซึมซาบอยู่ภายใน

2. การขยายเกณฑ์ออกจากการวิเคราะห์เรื่องชนชั้น มาสู่เกณฑ์อื่นๆ เช่น เชื้อชาติ เพศ รุ่น/วัย ฯลฯ และเสนอให้มีการประสาน (articulate/hybridize) ระหว่างเกณฑ์เดิมคือ “ชนชั้น” และเกณฑ์ใหม่ๆ

3. เคลื่อนย้ายเวทีการต่อสู้จากมิติด้านเศรษฐกิจกำหนด เช่น การต่อสู้ของแรงงานในโรงงาน มาสู่บนหน้าสื่อมวลชนประเภทต่างๆ และมองว่าพื้นที่ที่กลุ่มพลังสังคมกลุ่มต่างๆ จะพยายามเข้ายึดครอง คือพื้นที่ทางวัฒนธรรมของสังคมและความคิดจิตใจของประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่การใช้ชีวิตประจำวัน (daily life)

แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวันที่ให้ความสำคัญในความหมายที่มากกว่า “เวลา สถานที่ และกิจกรรม” ที่คนเราใช้ชีวิต แต่เป็นพื้นที่ที่จะแสดงว่าปัจเจกบุคคลมีอำนาจในการจัดการกับชีวิตของตัวเองมากน้อยเพียงใด และชีวิตประจำวันนี้แหละเป็นตัวผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดโครงสร้างสังคมที่มีอยู่

4. ย้ายจากการเน้นศึกษาผู้ผลิตและกระบวนการผลิตวัฒนธรรมมาสู่ผู้เสพวัฒนธรรม ด้วยการเปลี่ยนแปลงมุมมองเชิงวิเคราะห์ สำนัก Birmingham ได้เสนอความคิดที่ว่า วัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องที่จบสิ้นในตัวเอง หากแต่จะมีมิติเชิงเศรษฐศาสตร์และการเมืองพ่วงมาเป็นลูกตามอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าท่ามกลางวัฒนธรรมที่หลากหลายนั้น แม้จะมีการแลกเปลี่ยนประนีประนอมกัน แต่อีกด้านหนึ่งต้องมีความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ ความคิดประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งจะทำให้มีการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา (Cultural Struggle) ชัยชนะและความพ่ายแพ้ทางวัฒนธรรมก็จะนำไปสู่อำนาจทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองในลำดับต่อไป โดยที่ทุกวัฒนธรรมจะพยายามช่วงชิงชัยชนะเพื่อให้วัฒนธรรมของกลุ่มคนสถาปนาเป็น “วัฒนธรรมหลัก” (Dominant culture) ของสังคม (เพ็ญอ้าง หน้า 36)

สำนัก Birmingham สร้างแนววิพากษ์ที่เปิดพื้นที่ทางการต่อสู้ให้แก่ภาคประชาสังคม โดยไม่ถือว่า สื่อถูก “ความเป็นทุน” ครอบงำอย่างเบ็ดเสร็จอย่างที่สำนัก Frankfurt เชื่อ ในทางหนึ่งอาจมองได้ว่าสำนัก Birmingham ได้ต่อยอดชุดการวิพากษ์มาจากฐานคิดของสำนัก Frankfurt แต่ในมุมมองกลับก็ได้เสนอทางออกที่น่าอภิรมย์กว่า แก่ผู้ที่เชื่อว่าอนาคตของประชาสังคมยังพอมิแสงสว่างอยู่ที่ปลายอุโมงค์ นั่นคือความเชื่อที่ว่า สื่อของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้จริง และ

จะกลายมาเป็นทพหน้าในการต่อสู้กับความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ จนกระทั่งวัฒนธรรมมวลชนที่แท้จริง กลายเป็นวัฒนธรรมหลักของสังคมได้

ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory)

Klapper (1960) (อ้างใน ลีริพร สงบธรรม, 2544 : 27-28) กล่าวถึงอิทธิพลของการ สื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่าเป็นเพียงแรงเสริมในกระบวนการโน้มน้าวใจต่อความคิดเห็น หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้ว เนื่องจากการสื่อสารมวลชนมิได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล จึงต้องอาศัย ปัจจัยอื่นๆที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะสร้างอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลได้ ปัจจัย ดังกล่าวได้แก่ อุปนิสัย กระบวนการเลือกรับสาร บรรทัดฐานของกลุ่ม การเผยแพร่ข่าวสารโดย บุคคลหรือผู้นำความคิดเห็น ระบบการปกครอง และระบบการสื่อสารมวลชน เป็นต้น

Klapper ได้อธิบายแนวความคิดของเขาเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภท ต่างๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่างๆ ของประชาชนผู้รับสาร เอาไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็น อิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยมและมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้ อิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลนั้นสัมผัสกับ สื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Process) ประชาชนจะเลือกรับสารที่ สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้อง หรือขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความสารตามความเชื่อ และค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม และจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจ ไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects) การดำเนินธุรกิจ ด้านสื่อมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันได้ โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็น และค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพใน การที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าควรเชื่อสื่อมวลชนใด

2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือ สื่อมวลชน จะสนับสนุนทัศนคติ ทัศนคติ ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของ

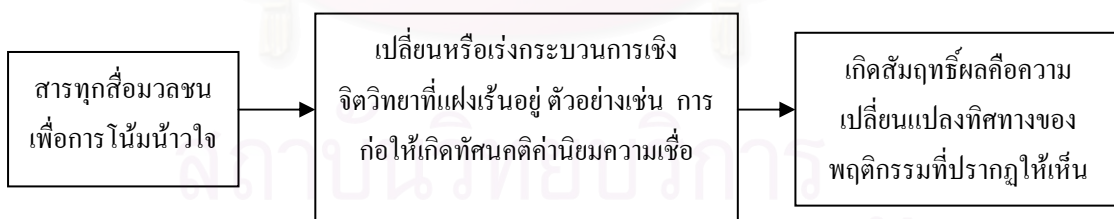
ประชาชนให้มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

Ball-Rokeach and DeFleur (1976) (อ้างใน สิริพร สงบธรรม, 2544: 28-29) กล่าวว่า สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสารหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของตัวแปร 3 หน่วย คือ ระบบสื่อมวลชน ผู้รับสารและระบบสังคม การที่ข่าวสารจากสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และการกระทำของผู้รับสารเมื่อใดนั้น ขึ้นกับระดับความพึ่งพา (Dependency) ของผู้รับสารที่มีต่อสารจากสื่อมวลชน

นอกจากนี้ DeFleur ยังได้แสดงกรอบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ระหว่างสื่อซึ่งเป็นตัวกระตุ้น (Stimulus) กับพฤติกรรมตอบสนอง (Response) โดยแบ่งเป็น 4 ทฤษฎี ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีความแตกต่างของแต่ละบุคคล (The Individual Differences Theory) กล่าวคือ โครงสร้างทางบุคลิกภาพส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ทักษะคิด ค่านิยม และความเชื่อ จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดแบบการรับรู้หรือการเรียนรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และข่าวสารต่างๆ ที่แตกต่างตามทฤษฎีนี้ สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลในแง่สร้างการเรียนรู้หรือการย้ายในสิ่งที่เขาารู้อยู่แล้ว

แบบจำลองจิตวิทยาพลวัตของ DeFleur แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างเชิงจิตวิทยาภายใน ในฐานะที่เป็นตัวแปรแทรกเข้ามาในกระบวนการของผลแห่งการสื่อสาร

2. ทฤษฎีการจัดประเภททางสังคม (The Social Categories Theory) กล่าวคือ บุคคลในกลุ่มเดียวกัน ย่อมจะเปิดรับสารและมีปฏิกิริยาตอบสนองเนื้อหาของข่าวสารที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เนื่องจากความใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันของกลุ่ม ฉะนั้น สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ก็ต่อเมื่อส่งมาในลักษณะที่สอดคล้องกับบรรทัดฐาน

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ของสังคม (The Social Relationship) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำความคิดเห็นในสังคม จะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่และตัดสินใจยอมรับฟังข่าวสารของบุคคลในสังคม

นั้น ในกรณีเช่นนี้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อคนได้ในลักษณะของทฤษฎีการสื่อสารสองขั้นตอน (Two-Step Flow Theory) ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) เข้าร่วมด้วย

4. ทฤษฎีบรรทัดฐานของสังคม (The Cultural Norms Theory) กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนอาจเพียงย้ำบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐานใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการ ได้แก่

4.1 ส่งเสริมสนับสนุนหรือย้ำบรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ตลอดไป

4.2 สร้างความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม

4.3 เปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลโดยช่วยให้เกิดพฤติกรรมใหม่ แต่ต้องใช้เวลาอย่างมาก

หากใช้ความเชื่อพื้นฐานว่าสื่อมีอิทธิพลต่อผู้รับสารจริงไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมก็อาจจะสรุปผลของการสื่อสารโดยทั่วไปได้ 3 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา

2. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา

3. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่แสดงออกมา

การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะที่ต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารจะทำให้เกิดความรู้ ส่งผลให้เกิดทัศนคติ และในท้ายที่สุดก็จะก่อให้เกิดการกระทำ แนวคิดนี้สนับสนุน คำนิยามของ Roger (1973) ที่ว่าการสื่อสาร คือ กระบวนการที่ข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร โดยผลของการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสาร

เมื่อนำทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนมาเป็นกรอบในการศึกษาการทำงานรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง ย่อมอธิบายได้ว่าการดำเนินรายการจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร หรือผู้รับฟังรายการวิทยุชุมชน จนอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้และพฤติกรรม ในการแสดงออกของผู้รับสารในชุมชน และอาจส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนผู้รับสารกับภาครัฐและภาคเอกชน

ทฤษฎีสื่อมวลชนของประชาชน หรือ ทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (Democratic Participant Media Theory)

จุดกำเนิดของทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย เกิดมาจากการยอมรับหลักการบางประการที่เคยมีอยู่ในทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อแบบเดิม (McQuail, 1987 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 108-109; วีระวรรณ ยังกิจการ, 2545: 28-29) ทฤษฎีนี้เป็น การผสมผสานหลักการของทฤษฎีเสรีนิยม (libertarianism) ทฤษฎีสังคมนิยมที่เพ้อฝัน (utopianism) ทฤษฎีสังคมนิยม (socialism) ทฤษฎีนิยมความเท่าเทียมกันในสังคม (equalitarianism) แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม (environmentalism) แนวคิดเกี่ยวกับท้องถิ่น (localism) จุดเน้นที่สำคัญของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมของสื่อนี้ก็คือ

1. การเน้นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) มากกว่าการสื่อสารแบบแนวตั้ง (vertical) โดยเฉพาะการสื่อสารจากบนลงล่าง เช่น ตอบสนองความต้องการของพลเมืองแต่ละคน ชุมชนขนาดเล็ก และชนกลุ่มน้อยในด้านสิทธิการรู้และสิทธิการสื่อสาร

2. หลักการของทฤษฎีนี้พยายามที่จะต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ การที่สื่อมีเอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผูกขาด (monopolization) และมีการนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (commercialization) ในอีกด้านหนึ่ง ก็พยายามต่อต้านการใช้อำนาจของข้าราชการแบบรวมศูนย์อำนาจด้วย

หัวใจสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ การให้ความสำคัญต่อความต้องการ ความสนใจ และความปรารถนาของผู้รับสาร อีกทั้งคำนึงถึงสิทธิที่ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับปัญหาของตน สิทธิในการสื่อสารตอบโต้กลับ สิทธิในการใช้สื่อเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน และปฏิเสธการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง การควบคุมสื่อโดยรัฐ สื่อราคาแพง ความเป็นมืออาชีพ แต่จะให้การสนับสนุนความหลากหลาย (multiplicity) สัดส่วนที่มีขนาดเล็ก (smallness of scale) ความเป็นท้องถิ่น (locality) ลักษณะที่ไม่เป็นสถาบัน (deinstitutionalization) การที่ผู้รับสารและผู้ส่งสารสามารถแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกันได้ การสื่อสารแบบแนวนอนที่เชื่อมโยงสังคมได้ในทุกระดับ และการอุทิศตน เป็นต้น ทั้งยังเสนอให้สถาบันสื่อมวลชนเข้าร่วมกับชีวิตของประชาชนมากกว่าจะหมกมุ่นอยู่กับปัญหาเรื่องการควบคุมผู้รับสาร โดยเฉพาะสื่อใหม่ๆ เช่น สื่อกระจายเสียง จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารให้มากกว่าที่เป็นอยู่

ดังนั้น องค์กรสื่อรูปแบบใหม่ที่สร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับทฤษฎีนี้ควรจะต้องเข้าไปใกล้ชิดกับการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้เข้าไปควบคุมสื่อโดยตรง ด้วยการเสนอให้ผู้ให้บริการสื่อมีโอกาสเข้าถึงสื่อและเข้ามีส่วนร่วมในสื่อมากขึ้น (ประภากร ดลกิจ 2544: 29-30)

โดยใช้ทฤษฎีทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยเป็นกรอบ เมื่อประมวลข้อคิดของคณะกรรมการแม็คไบรด์ที่องค์การยูเนสโกตั้งขึ้นมาเพื่อศึกษาปัญหาการสื่อสารของโลก ข้อเขียนของ Denis McQuail (1987) รวมทั้งประสบการณ์ในประเทศไทย ทิวพร แสนเมืองชิน (2543) เสนอบทบาทหน้าที่และลักษณะของสื่อมวลชนในระบอบประชาธิปไตยไว้ดังต่อไปนี้

1. กลุ่ม องค์กร ชุมชน พลเมืองทุกคนและชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มควรมีสิทธิที่จะเข้าถึงมีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของสื่อได้เอง เพื่อที่จะใช้สื่อในการตอบสนองความต้องการของตนเอง มิใช่เป็นแต่เพียงผู้รับสารเท่านั้น

2. องค์กรของสื่อและเนื้อหาสื่อจะต้องไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่มีความหลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่และขยายขอบเขตและคุณภาพของการมีส่วนร่วมจากประชาชน หรือจากสังคมออกไปอย่างกว้างขวาง อีกทั้งควรตอบสนองความต้องการของพลเมืองแต่ละคน ของชุมชนขนาดเล็กและชนกลุ่มน้อยในด้านสิทธิการรับรู้และสิทธิการสื่อสาร รวมทั้งสิทธิในการโต้ตอบ

3. สื่อจะต้องมีอยู่เพื่อประชาชนมิใช่เพื่อตัวองค์กรเอง การสื่อสารนั้นมีความสำคัญมากกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของพวกนักวิชาชีพสื่อมวลชน หรือบรรดาลูกค้า (ภาคธุรกิจ) ของสื่อ อีกทั้งสื่อขนาดเล็กที่มีลักษณะ interactive และเปิดโอกาสให้ผู้รับมีส่วนร่วมย่อมดีกว่าสื่อขนาดใหญ่ที่ดำเนินการโดยนักสื่อสารมวลชนมืออาชีพ และเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว

นอกจากนี้ยังได้มีการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน” (Participatory Communication) ในการประชุมขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย เมื่อปี ค.ศ.1977 (สิขเรศ ศิราภานต์,2544) ซึ่งสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกระดับ นั่นคือ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งในกระบวนการผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการวางแผนระบบการสื่อสารต่างๆ ในชุมชน

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกระดับ นั่นคือประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งในกระบวนการผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการวางแผนระบบการสื่อสารต่างๆ ในชุมชน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญที่สุดนั่นคือ การที่ประชาชนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการตัดสินใจ ประชาชนใน

ชุมชนมีอำนาจและสิทธิในการตัดสินใจ ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การกำหนดนโยบาย การวางแผน การลงทุน การกำหนด และการจัดสรรงบประมาณ ฯลฯ และองค์การยูเนสโก (UNESCO) เองได้ให้ความสนใจและการสนับสนุน โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ประชาชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม องค์การยูเนสโกเองก็ยอมรับว่าการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่การเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีความเป็นไปได้มากและสามารถกระทำได้ง่ายกว่า

หัวใจสำคัญ ของ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participation Communication Process) ที่สำคัญนั่นคือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมนั้น จะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีเนื้อหาครอบคลุมถึง (1) นิยามและคำจำกัดความ (2) แนวคิดพื้นฐาน (3) เป้าหมายของการมีส่วนร่วม (4) เงื่อนไขและปัจจัยของการมีส่วนร่วม (5) รูปแบบ-ขั้นตอน และระดับการมีส่วนร่วม และ (6) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นิยามและคำจำกัดความ

กลุ่มนิยามแรกเป็นการเน้นถึง “พฤติกรรมหรือการกระทำของประชาชนในกระบวนการทำกิจกรรมหนึ่งๆ” เช่น นิยามของการมีส่วนร่วมแบบกว้างของ กรรณิกา ชมดี (2524) (อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 22) คือ การปะทะสังสรรค์ทางสังคมของบุคคลหรือกลุ่ม ที่เป็นไปในทางให้ความร่วมมือ ปฏิบัติร่วมกันและร่วมรับผิดชอบด้วย

ยุวัฒน์ วุฒิเมธิ (2526) (อ้างใน อรุมา เกษตรพิชผล, 2544: 12) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในความคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมมือปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน

กลุ่มนิยามถัดมามองการมีส่วนร่วมโดยเน้นความเป็น “กระบวนการพัฒนาอันต่อเนื่องการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในการบริหาร จัดการ ควบคุม สถาบัน ทรัพยากรในสังคมและวิถีชีวิตของตนเอง หรือหนทางสู่ความเป็นอิสระจากการครอบงำและพึ่งพา” ดังที่ Andrew Pearse & Mathais Stiefel (1980) (อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 21) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง “การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอก ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่”

ส่วนการมีส่วนร่วมแบบ R.E. Kasperson and M. Breitbart (อ้างใน โชคดี อมรวัฒน์ 2537: 25; สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 22) หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้กระทำในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดผล 2 ด้าน คือ (1)ประชาชนสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้ และ(2)ผลของประชาชนที่ได้ทำไป จะสะท้อนกลับสู่ประชาชนเหล่านั้น

William Erwin (1976) (อ้างใน สุรินทร์ คล้ายจินดา, 2530: 14 ; สิริพร สงบธรรม, 2544: 12-13)นิยามว่าการมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ด้วยตนเองในการดำเนินงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วิทยาการอย่างชำนาญและเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหา สนับสนุนให้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนา พร้อมกับติดตามงานขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้มีพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

อย่างไรก็ตาม สุริชัย หวันแก้ว (อ้างใน ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527: 179 ; สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 23) ชี้ว่าอาจมีปัญหาลักษณะ ในระดับการรับรู้ของชุมชนอาจมีข้อจำกัดทำให้ไม่ชัดเจนต่อปัญหาหรือแก้ไขปัญหามิถูกจุด การมีส่วนร่วมจึงครอบคลุมถึงการกระจายและการสื่อสารข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนิยามที่ “เน้นระดับของการมีส่วนร่วมที่ลึกไปกว่าการเข้าร่วมปฏิบัติทางกาย แต่ผู้เข้าร่วมจะต้องมีส่วนร่วมทางอารมณ์ความรู้สึก จิตใจ และมีสำนึกร่วมด้วย” ดังที่ นีรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) (อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว

เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ตามความหมายนี้ การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วย มโนทัศน์ 3 ประการ คือ

1. “การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์” เป็นการข้องเกี่ยวกับตัว (self) ไม่ใช่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางจิต (ego-involved) ไม่เพียงเฉพาะด้านการงาน (task-involved)

2. “กระทำการให้” เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ แล้วก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอมที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำ โดยปราศจากการยินยอมพร้อมใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “บุคคลวิถี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3. “ความรับผิดชอบ” เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจอารมณ์ และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะรู้สึกเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วยและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

รวมถึงคำนิยามของ ลีอชย์ ศรีเงินยวน และผาสุก เอนกวนิช (2526) (อ้างใน จิระวรรณ ตันกูรอนันท์, 2542: 21) ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น ไม่ได้มีความหมายเพียงการดึงประชาชนเข้าไปร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนดรูปแบบเป้าหมายของงาน และกำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ ทั้งในเรื่องการค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ การควบคุมดูแล ตลอดจนการประเมินผลติดตามงาน

แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

ในทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (A Participation Theory of Democracy) ของ Rousseau (อ้างใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528 ; จิระวรรณ ตันกูรอนันท์, 2542: 20) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของ “เสรีภาพ” ในการตัดสินใจว่า จะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญคือ จะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร และบนพื้นฐานของ “ความเสมอภาค และความสามารถพึ่งพาตนเอง” ซึ่งจะทำให้เกิดความตระหนักรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง

และหากประยุกต์ใช้แนวคิด “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ” (ลิขเรศ ศิราภรณ์, 2544) จะพบว่า การสร้างความมีส่วนร่วมต้องยึดถือแนวคิดการสร้างการเข้าใจ การยอมรับความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีของประชาชน การยอมรับที่อยู่บนพื้นฐานของความ

หลากหลาย (Diversity) การไม่เป็นเพียงหนึ่งหรือการมีมากกว่าหนึ่ง (Plurality) ซึ่งหมายความว่า มนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความเชื่อในสิ่งต่างๆ การยอมรับว่าผู้คนบนโลกมีหลายเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติเดียว หรือมีประเพณีเดียว เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานการยอมรับสิ่งเหล่านี้

สุริชัย หวันแก้ว (อ้างใน ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527: 179 ; สวภัทร ปุຍพันธ์, 2543: 23) เสนอแนวคิดพื้นฐานที่ต้องยึด “ประชาชนและชุมชนเป็นตัวตั้ง” ว่า (1) ต้องถือว่าชาวบ้านเป็นหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์กรภายนอกเป็นเพียงตัวกระตุ้น และเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น และ(2)กิจกรรมพัฒนาต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน กล่าวคือ วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การยึดยึดกิจกรรมพัฒนาซึ่งกำหนดตามกรอบความคิดของคนภายนอก นอกจากจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงแล้ว ยังเป็นการทำลายศักยภาพการแก้ไขปัญหาของชุมชน สร้างลักษณะขาดความมั่นใจในตัวเองและปมการพึ่งพาหลังจากภายนอก

เป้าหมายของการมีส่วนร่วม

Habitat (อ้างใน สวภัทร ปุຍพันธ์, 2543: 27 ; อรอุมา เกษตรพืชผล, 2544: 16) มองเป้าหมายของการมีส่วนร่วมในระดับนามธรรมว่า

1. การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายอยู่ในตัวเอง ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของเขา
2. การมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดผลดีแก่โครงสร้าง คือประชาชนมีส่วนร่วม โดยการนำเอาทักษะ ภายในและทรัพยากรต่างๆ ผลประโยชน์ในชุมชนเป็นหลักในการทำงาน ผลที่ได้จะตอบสนองความต้องการตามการจัดลำดับความสำคัญของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่มีแรงเสริมอยู่ในตัวเอง ซึ่งกระตุ้นให้คนเข้าร่วมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเขา การมีส่วนร่วมสร้างการพึ่งตนเอง และจิตสำนึกการร่วมมือในชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประชาชนสามารถทำเอง และถือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของเขา

ทางรูปธรรมการปฏิบัติ วีระวรรณ ยังกิจการ (2545) เสนอว่า เป้าหมายของการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนน่าจะมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่า ความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (เป็น Feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง

3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่คิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้าร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อจะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส

4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนคติของตนเอง

5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึกรู้สึกปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนคติของชุมชน

6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการพัฒนาแบบบนลงล่างนั้น ไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

7. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้น สื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองแบบก้าวหน้า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีเป้าหมายอันสูงส่งคือการอภิวัฒน์ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังที่ เสน่ห์ จามริก และคณะ (อ้างใน อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์, 2538: 25 ; จิระวรรณ ดันกูรานันท์, 2542: 20) เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นในบั้นปลายหรือที่ ลือชัย ศรีเงินยวน และผาสุก เอนกวนิช (2526) (อ้างใน จิระวรรณ ดันกูรานันท์, 2542: 21) วิพากษ์ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงต้องหมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขึ้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้ง และพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ

ปัจจัยและเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

ปัจจัยเริ่มแรกในระดับบุคคล คือ “ความเหมือนกัน” (Similarity) หรือ “ความใกล้เคียงกัน” (Nearness) ตั้งแต่ความสนใจ ความคิดเห็น ทักษะคติ ผลประโยชน์ร่วมกัน มีปัญหา ร่วมกัน ฯลฯ ซึ่งต้องมีมากพอที่จะทำให้เกิดแรงดึงดูดให้คนเข้ามาร่วมกัน เช่น แนวคิดของ เสน่ห์ จามริก และคณะ (อ้างใน อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์, 2538: 25 ; จิระวรรณ ตันกูรพันธ์, 2542: 20) ที่อธิบายว่าประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องๆ ไป อย่างเช่น ในเรื่องการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำฝน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญ กิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน รวมถึง ความคิดของ Good enough (อ้างใน ประกิจ จันทร์ศรี, 2532 :24 ; สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 23) ที่กล่าวว่า “ การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้น เมื่อพวกเขาเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการเข้ามามี ส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือการได้รับความช่วยเหลือจาก ผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ”

นอกจากนั้น กรณีศึกษา ชมดี (2524) (อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 22) และ อาภรณ์ จันทร์สว่าง (2522) (อ้างใน อรุมา เกษตรพืชผล, 2544: 12) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นผลจาก “การเห็นพ้องต้องกัน” ในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็น พ้องต้องกันนี้จะต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการปฏิบัติการ กล่าวคือ จะต้องเป็นความเห็น พ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้นๆ และเหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเรามา ร่วมกันได้ จะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

นอกจากความเหมือนกันที่สังเกตได้ ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหมือนกันของ ความรู้สึก นั่นคือสิ่งที่คนทั่วไปมักเรียกว่า “ความรู้สึกร่วม” ดังที่ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 24) ชี้ว่าแนวคิดสำคัญที่ก่อเกิดการมีส่วนร่วม คือความสนใจและความห่วง กังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจ และความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลของส่วนรวม โดยมีกระบวนการเกิดดังนี้

1. ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสภาพการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้ไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน
2. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนั้น จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่ตอบสนอง ความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

แม้ สุริชัย หวันแก้ว (อ้างใน ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527: 179 ; สวภัทร ปุຍພັນ, 2543: 23) จะยืนยันว่าการมีส่วนร่วม ต้องประกอบด้วยเสรีภาพในการเลือก คือ ความอยากร่วม ความสมัครใจ โดยไม่นับการเสียดสีและการหวังรางวัลตอบแทนเป็นการมีส่วนร่วม แต่อาจมีปัจจัยที่อยู่บนพื้นฐานของการครอบงำและไม่มีเสรีภาพที่จะเลือกอย่างแท้จริง (อนุภาพ ธีรลาภ, 2528 อ้างใน สวภัทร ปุຍພັນ, 2543: 29) การมีส่วนร่วมจึงอาจเกิดจาก

(1) ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

(2) ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่า มีเกียรติยศตำแหน่ง หรือต่อบุคคลที่เคารพนับถือ ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ

(3) ความต้องการการเป็นกลุ่มเป็นพวก

(4) ความเชื่อถือในตัวผู้นำ

(5) ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ

(6) การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน

(7) การยอมรับแบบอย่าง

(8) ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม

(9) การยอมรับในอำนาจรัฐหรืออำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำกรต่าง ๆ และ

(10) ความบีบบังคับจากฐานะทางเศรษฐกิจ โดย Hay (อ้างใน ทัดดาว บุญपाल, 2530: 20 ; สวภัทร ปุຍພັນ, 2543: 30) สนับสนุนปัจจัยนี้ และเสนอว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง

ส่วนปัจจัยในระดับภาพรวม หรือมหภาค Cohen and Uphoff (1977) (อ้างใน สวภัทร ปุຍພັນ, 2543: 28) ให้ความสำคัญต่อบริบท (context) ของการมีส่วนร่วม โดยยืนยันว่าการวิเคราะห์และการจัดการมีส่วนร่วม จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และสภาพทางสังคมซึ่งมีความซับซ้อนเป็นอย่างมากด้วย ได้แก่ (1) ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ (2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (3) ปัจจัยทางการเมือง (4) ปัจจัยทางสังคม การแบ่งชนชั้นทางสังคม และรูปแบบของครอบครัว (5) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติต่างๆ และ (6) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ และ สุริชัย หวันแก้ว (อ้างใน ฉลาด รมิตานนท์, 2527: 179 ; สวภัทร ปุຍພັນ,

2543: 23) ก็สนับสนุนปัจจัยเชิงบริบทโดยอธิบายว่า ความสอดคล้องกับทั้งชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละพื้นที่ จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาได้

และ Kaufman (อ้างใน อนุภรณ์ สุวรรณศศิกร, 2528: 27 ; สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 30) ได้ศึกษาเรื่อง Participation Organized Activities in Selected Kentucky พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาด ครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำหรับเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ สวภัทร ปุยพันธ์ (2543) และอนุภาพ ภิรตภา (2528) (อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 25) ได้เสนอไว้ 4 ข้อคือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participation)
2. ประชาชนต้องสามารถและความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation) กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation) กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความเต็มใจเห็นแก่ประโยชน์ในการเข้าร่วม จะต้องมิใช่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยประชาชนมิได้ประสงค์จะเข้าร่วมในนัยหนึ่งนัยใด
4. ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม (Possibility to Participation) กล่าวคือ การกำหนดสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขกิจกรรมจะต้องสมเหตุสมผลพอจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วม ตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนต้องการในระดับที่เหมาะสม

นอกจากเงื่อนไขในการเข้าร่วมสำคัญ 4 ประการแล้ว เงื่อนไขของความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังประกอบด้วย

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทอง ค่าใช้จ่าย ในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคม หากจะมีส่วนร่วม

รูปแบบ-ขั้นตอน และระดับการมีส่วนร่วม

การจำแนกรูปแบบและขั้นตอนขึ้นอยู่กับว่าใช้อะไรเป็นตัวตั้ง หากใช้ช่องทางการมีส่วนร่วมเป็นตัวตั้งรูปแบบของการมีส่วนร่วมอาจถูกจำแนกออกได้ 3 ประการ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527 อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 26)

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization)
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (non-representative organization) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

J.h.a. Makhan (1982) (อ้างใน อรุมา เกษตรพีชผล, 2544: 16) ใช้ความใส่ใจของประชาชน เป็นตัวตั้งจึงสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบแข็งขัน (Active) หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยริเริ่มและติดตามในกระบวนการกำหนดความต้องการ และแผนเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินงาน และสนใจในผลการพัฒนา
2. การมีส่วนร่วมแบบไม่แข็งขัน (Passive) หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแผนและนโยบาย และไม่สนใจผลกระทบของกิจกรรมด้วย
3. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Inert) หมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมโดยการชักจูง จำยอม หรือบังคับ โดยสภาพแวดล้อม บุคคล หรือธรรมชาติ การมีส่วนร่วมแบบนี้จะแปรเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อม ที่แปรเปลี่ยนไปด้วย

หากใช้ ระดับการขึ้นนำจากรัฐ เป็นตัวตั้ง สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น (United Nation, Department of International Economic and Social Affairs, 1981 อ้างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 27)

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็น โดยการอาสาสมัคร หรือการรวมตัวกันเองเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมายในอุดมคติ
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบ หรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercive) ผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลในทันทีแต่จะไม่ได้ผลในระยะยาว และมักจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

Deshler and Sock (1994) (อ้างในจิระวรรณ ดันกูรานันท์, 2542: 25) ได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชนบท พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมปรากฏอยู่ และเขาได้แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 2 ประเภท โดยแยกว่าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ฝ่ายใด

1. การมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo-participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่อำนาจในการควบคุมโครงการ อำนาจในการตัดสินใจอยู่ที่ผู้วางแผน ผู้บริหาร และชนชั้นสูงในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงรับฟังว่ามีการวางแผนโครงการอะไรบ้าง และประชาชนต้องปฏิบัติตามอย่างไรตามโครงการนั้น ซึ่งก็ถือว่าไม่มีส่วนร่วม (nonparticipation) นั่นเอง การมีส่วนร่วมเทียมประกอบด้วย (1) Domestication หมายถึง การให้ความรู้ การแจ้งให้ทราบ การบำบัดรักษา และ (2) Assistencialism หมายถึง การช่วยเหลือ การให้คำปรึกษา

2. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine' participation) หมายถึง การที่ข้าราชการชนชั้นสูงในสังคม ประชาชนดำเนินการร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ จนในที่สุด ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมการปฏิบัติการต่างๆ การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ประกอบด้วย (1) Cooperation หมายถึง การเป็นหุ้นส่วน การเป็นตัวแทนของอำนาจ และ (2) Citizen control หมายถึง การให้อำนาจแก่ประชาชน

นอกจากนี้ยังมีการจำแนกที่ใช้รูปแบบการเสียสละ ในการแบ่งแยกออกเป็น 4 รูปแบบ (ปรัชญา เวสารัชช์ อ้างใน ปราณี หมอนทองแดง, 2533: 33 ; จิระวรรณ ดันกูรานันท์, 2542: 22)

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น ในรูปของการเขียน การพูด หรือการสื่อความในรูปแบบอื่น เพื่อแสดงความคิดเห็นของตน การแสดงความคิดเห็นเช่นนี้ อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกิจกรรมการพัฒนาก็ได้

2. ร่วมสละทรัพยากรวัตถุ โดยการให้ยืมหรือให้เงิน วัสดุ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์จากสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ

3. การร่วมสละแรงกายในกิจกรรมพัฒนานั้นๆ

4. ร่วมสละเวลา เช่น ร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าร่วมประชุม (แม้จะไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็ตาม)

Normal Uphoff (1981) (อ้างใน อคิน รพีพัฒน์ 2527: 22 ; จิระวรรณ ตันภูรานันท์, 2542: 22) ดร.เจมส์คีย์ ปิ่นทอง (2526) (อ้างใน จิระวรรณ ตันภูรานันท์, 2542: 22) และประธาน สุวรรณมงคล (2527) (อ้างใน อรุมา เกษตรพีชผล, 2544: 17) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 ขั้นตอนใกล้เคียงกัน ประมวลสรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การค้นหา ปัญหาและสาเหตุของปัญหา และการวางแผนดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการการลงทุนและปฏิบัติการ (Implementation)

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (Evaluation)

โดย Uphoff ได้แบ่งการพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็น 2 นัย คือ

1. มิติของการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ

1.1 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการปฏิบัติงาน ในการรับผลของกิจกรรม และในการประเมินผล

1.2 ผู้มีส่วนร่วม โดยพิจารณาถึงสถานทางเศรษฐกิจและสังคม

1.3 วิธีการเข้าร่วม พิจารณาจากสาเหตุของใจ ลักษณะการร่วม ขอบเขต ระยะเวลา หรือลักษณะกิจกรรมที่ร่วม

2. บริบทหรือสภาพเงื่อนไขสถานการณ์ซึ่งแวดล้อมการมีส่วนร่วม พิจารณา 2 ส่วน

2.1 สภาพแวดล้อมของโครงการ ได้แก่ รูปแบบของโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ

2.2 สภาพแวดล้อมอื่น ซึ่งกระทบกิจกรรม เช่น สภาพแวดล้อมในอดีต ประสบการณ์ผู้เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2543) (อ้างใน ประภากร ตลกิจ, 2544: 26-28) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็น 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (audience/receiver/users) เป็น ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับต่ำที่สุด ที่ผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

1.1 ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสาร ให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (right to know/right to be inform) และนอกจากนั้น สิทธินี้ยังขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะด้วย (right to inform)

1.2 จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (input) และช่วงขาออก (output) เช่น ในช่วงนำข้อมูล จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือไม่ และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร ในช่วงของการส่งข้อมูลออกจากชุมชนก็เช่นกัน

1.3 ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือ ช่องทางข่าวสาร (channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการณิรัฐมนตรีสัญจรหรือการทำประชาพิจารณ์ในต่างจังหวัด และมีการถ่ายทอดรายการดังกล่าวผ่านสื่อมวลชน จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับ-ส่งข่าวสารอย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการการเพิ่มช่องทางการสื่อสาร (addition of channel) เป็นสิ่งที่จำเป็น

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (sender/producer/co-producer/ performance) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติมหรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตนั้น ยังแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

2.1 ขั้นก่อนการผลิต (pre-production stage) ได้แก่ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกนักแสดง และตัวแสดง ฯลฯ

2.2 ขั้นการผลิต (production stage) ได้แก่ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอโทรทัศน์/ภาพยนตร์ ฯลฯ

2.3 ขั้นหลังการผลิต (post-production stage) ได้แก่ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่างๆ ฯลฯ

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (policy maker/planner) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้น ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และดังที่จะได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นตอนการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้

ร่วม จนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้น จากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายการใช้สื่อของชุมชนนั้น หมายถึงการวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน กล่าวในระดับกว้าง อาจจะหมายความถึงการวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชน ส่วนในระดับที่แคบลงมา อาจจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Herber McClosky (1968 อ้างใน สิริกุล ลือกิติกร, 2541: 12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือ “การกระทำโดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคมเพื่อมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ปกครองและกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางโดยตรงและโดยอ้อม” กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การร่วมชุมชนทางการเมือง และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎร ส่วนบุคคลที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมเหล่านี้ คือ พวกที่เฉยเมยทางการเมือง (apathy) ซึ่งเป็นภาวะที่บุคคลหลบตัวออกจากกิจกรรมทางการเมือง หรือไม่รู้สึกแยแสทางการเมือง

Myron Wiene (1971: 61-62) ได้สรุปการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่าหมายถึง “การปฏิบัติภารกิจโดยสมัครใจใดๆ ที่ไม่ว่าจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ จะมีองค์หรือไม่มี จะเกิดขึ้นเป็นครั้งเป็นคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้นโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับต่างๆ ทั้งในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น”

Samuel P. Huntington และ John M Nelson (1976 : 4-7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า “เป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละบุคคลที่มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล และเขากำหนดขอบเขตไว้ว่าหมายถึงการทำกิจกรรมทางการเมืองของคนธรรมดา ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นช่วงๆ ไม่ต่อเนื่อง และอาจจะเป็นบทบาทอื่นนอกจากนั้นยังเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ทั้งนี้ไม่ว่าการกระทำนั้นจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น อาจเป็นไปได้ด้วยความสำนึกของตนเอง หรือถูกชักจูงให้เข้าร่วมก็ได้

Nie และ Verba (1975: 2-3) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าจะต้องเป็นกิจกรรมของประชาชนเฉพาะบุคคล เป็นเรื่องการกระทำทางการเมืองตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด เช่น การเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้าร่วมหารือในสมาคม หรือพรรคการเมือง หรือเข้าร่วมกับกลุ่มที่เกี่ยวข้องทางการเมืองกลุ่มอื่นๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐ การพูด การชุมนุม และการพิมพ์อย่างอิสระ และเป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อ จะมีอิทธิพลในการเลือกแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเลือกการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองโดยการทำกิจกรรมต่างๆ

โดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ “การกระทำของประชาชนไม่จำกัดว่าเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มคนในลักษณะ รูปแบบและช่องทางที่หลากหลาย โดยไม่ว่าจะอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพที่แท้จริงในการเลือกหรือไม่ จะต้องมีความสมัครใจเข้าร่วมในระดับที่จะยังให้เกิดกิจกรรมได้ ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างอิทธิพลทั้งทางตรงและ/หรือทางอ้อม ต่อการตัดสินใจและการกระทำรวมหมู่ในลักษณะการบริหารประเทศตั้งแต่การเลือกตัวแทน ไปถึงการกำกับ ความคุมเปลี่ยนแปลง การบริหารงานของตัวแทนและกลไกของรัฐ การมีส่วนร่วมจะไร้ประสิทธิภาพหากอยู่นอกเหนือจากระดับบรรทัดฐานทางสิทธิที่สังคมหนึ่งๆกำหนดไว้คร่าวๆ แต่ไม่ได้จำกัดว่าต้องกระทำภายใต้กฎหมายที่มีอยู่เท่านั้น”

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) งานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชน (2) งานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนรูปแบบใหม่ และ (3) งานวิจัยเกี่ยวกับสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยเห็นว่าการดำเนินงานของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันมีลักษณะเหลื่อมซ้อนในมุมมองอันคลุมเครือกับแนวทางวิทยุชุมชน ดังนั้น เพื่อสร้างความชัดเจนในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน โดยเน้นศึกษาใน (1) นิยามและคำจำกัดความของวิทยุชุมชน และ (2) แนวคิดและลักษณะของวิทยุชุมชน

นิยามและคำจำกัดความของวิทยุชุมชน

ฟิลิกซ์ ลิบริโล (อ้างใน สุมน โมรากุล, 2539: 12 ; ธนิตา กลิ่นคำดวง, 2546: 12) กล่าวถึง วิทยุชุมชน ว่าอาจนิยามได้หลายทาง ขึ้นอยู่กับบทบาทของวิทยุชุมชนในระบบการสื่อสารของชาติ หรืออาจนิยามทางเทคนิค คือ “การส่งกระจายเสียงกำลังต่ำเพื่อชาวบ้านหรือประชาชนใน

พื้นที่เฉพาะ” หรืออาจหมายถึง “การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการผลิตรายการมากกว่าวางแผนและนโยบาย”

ศุทธิชัย บุญนาค (2543) (อ้างใน อนุตรา พรวิติ, 2545: 8) ได้นิยาม วิทยุชุมชนว่า หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ให้บริการแบบเฉพาะเจาะจง หรือมีเขตพื้นที่ให้บริการ/ส่งกระจายเสียงเป็นลักษณะแคบ (Narrowcasting) ไม่ใช่แพร่กระจายไปสู่สาธารณชน (Broadcasting) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดระบบเนื้อหารายการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริง หรือรสนิยมเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย ในลักษณะชุมชนหรือกลุ่มที่มีรสนิยมเดียวกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ฟังหรือตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมในรายการของสถานี การส่งกระจายเสียงของวิทยุชุมชนเป็นการกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นที่มีกำลังส่งต่ำประมาณ 10 วัตต์ 50 วัตต์ 100 วัตต์ 500 วัตต์ ส่วนใหญ่ไม่เกิน 1 กิโลวัตต์

สมาคมวิทยุชุมชนโลก (World Association of Communication Radio Broadcast) (อ้างใน สุนน โมรากุล, 2539: 13; อนุตรา พรวิติ, 2545: 9) อธิบายว่า วิทยุชุมชน ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน การบริการ การสนับสนุน การพัฒนาความก้าวหน้าภายในมิติของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิทยุชุมชนเป็นระบบการสื่อสารแบบประชาธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างออกไปเฉพาะที่

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้อธิบายในแผนพัฒนาสื่อสารมวลชนเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ.2542-2551 (อ้างใน ศุทธิชัย บุญนาค, 2543: 49-50; อนุตรา พรวิติ, 2545: 9) ว่า วิทยุชุมชน หมายถึง การแพร่เสียงรายการวิทยุกระจายเสียงที่เสนอเนื้อหาสาระสำคัญสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะพิเศษด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม และศาสนา มีเขตครอบคลุมในวงจำกัด โดยแพร่เสียงผ่านช่องที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการออกอากาศการส่งตามสายและผ่านดาวเทียม

โครงการวิทยุชุมชนและองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ้างใน อนุตรา พรวิติ, 2545: 9) อธิบายว่า วิทยุชุมชนเป็นการจัดการดำเนินการและส่งการกระจายเสียงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆเป็นสำคัญ โดยไม่ได้เน้นการแสวงหากำไร แต่มุ่งเน้นการให้ข่าวสาร ความรู้ ควบคู่ความบันเทิงตามรสนิยมแต่ละท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในลักษณะการสื่อสารสองทาง หรือรายการที่ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยมีการใช้ภาษาถิ่นเป็นหลัก มีรูปแบบรายการที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

วิภา อุดมฉันท (2544) กล่าวว่า วิทยุชุมชน คือ สถานีท้องถิ่นขนาดเล็ก ทำงานอย่างเป็นอิสระ ผู้ทำงานประจำคือสมาชิกในชุมชนนั่นเอง บริหารจัดการกันเองอย่างง่าย ๆ บางแห่งอาจมีผู้บริหารคนเดียว ผลิตรายการ โดยอาศัยความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น มีเนื้อหาสาระที่ผูกพันใกล้ชิดกับคนท้องถิ่น ใช้เครื่องส่งกำลังต่ำผลิตรายการเพื่อออกอากาศสำหรับสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก จึงเป็นช่องทางที่เปิดให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีปฏิริยาโต้ตอบกันได้ ไม่ใช่การสื่อสารแบบทางเดียวจากบนลงล่าง (Top Down Communication) แต่เป็นสื่อที่มีประชาธิปไตย เปิดพื้นที่สาธารณะให้ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประจำ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่ทำให้ไม่ได้จากสื่อมวลชนกระแสหลัก

สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534) กล่าวว่า วิทยุชุมชน เป็นการจัดดำเนินการและส่งกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่น (Local Station) รูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นประชาธิปไตย และเป็น การสื่อสารสองทาง กล่าวคือ มีหลักการเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเขตบริการของวิทยุกระจายเสียงนั้น

กล่าวโดยรวม วิทยุชุมชน หมายถึง การกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นที่จัดและดำเนินการโดยยึดถือความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง (ชุมชน) เป้าหมายเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเนื้อหา กล่าวคือ ดำเนินการโดยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย ดังนั้น จึงมีลักษณะที่เป็นสื่อมวลชนของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ทั้งนี้กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายจะมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และมีลักษณะที่แตกต่างจากผู้ฟังเป้าหมายวิทยุกระจายเสียงทั่วไป ตามนิยามดังกล่าว เราสามารถจัดให้วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นวิทยุชุมชนประเภทหนึ่ง

แนวคิดและลักษณะของวิทยุชุมชน

จุมพล รอดคำดี (2542) (อ้างใน ประภากร คลกกิจ, 2544: 8-11) ได้สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนจะมีหลักการดังนี้

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้นโยบาย ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ

5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการ และสามารถเข้าไปบริหาร จัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ องค์การยูเนสโก ได้เห็นว่า “Participatory radio means a radio station that self – managed by those participating in it” นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นที่ไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น Narrowing ไม่ใช่ Broadcasting) กำลังส่งไม่เกิน 1 กิโลวัตต์

7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2542) (อ้างใน ประภากร คลกิจ, 2544: 11) เสนอ ลักษณะร่วมที่สำคัญในการดำเนินงานวิทยุชุมชนของต่างประเทศ ดังนี้

1. ด้านรายการ

- คำนึงถึงมาตรฐานในระดับวิชาชีพด้านรายการ
- เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งในการผลิต การร่วมรายการ เปิดโอกาสเป็นพิเศษให้กลุ่มคนที่ถูกละเลยจากสื่อมวลชนอื่น เช่น ชนกลุ่มน้อย คนยากจน ผู้สูงอายุ และต้องจัดให้มีการพัฒนาทักษะแก่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตรายการ
- ถ้าผู้นำชุมชน หรือองค์กรในชุมชนต้องการใช้เป็นช่องทางสื่อสารกับสาธารณะ ให้เป็นที่ไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย และให้โอกาสอย่างเท่าเทียม
- มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการนำเสนอรายการ แต่ละรายการ
- หลีกเลี่ยงการเสนอเพลงเหมือนสถานีวิทยุกระแสหลัก ยึดหลักการสรรหาและกระแสทางเลือก เสนอเพลงที่ผู้ฟังไม่มีโอกาสฟังจากสถานีวิทยุอื่น เช่น เพลงต่างประเทศ เพลงท้องถิ่น ควรให้ศิลปินท้องถิ่นที่ไม่ได้ดำเนินธุรกิจเทปเพลง ได้นำเสนอการแสดงหรือเพลง โดยออกอากาศสด
- การเสนอรายการเพื่อให้ข้อมูล ให้การศึกษา หลีกเลี่ยงความเข้มแข็งวิชาการ นำเสนอให้ฟังง่ายเข้าใจง่าย
- เสนอข่าวในรูปแบบที่แตกต่างจากแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับคนสำคัญ มาเป็นเรื่องที่สำคัญต่อชุมชน โดยคนธรรมดา
- ไม่เซ็นเซอร์ ตัดทอนคำพูด ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นต่อประเด็น/ปัญหาสาธารณะของผู้พูดในชุมชน

- เสนอรูปแบบรายการที่มีคุณค่า เช่น สารคดี โดยเนื้อหาเป็นเรื่องของชุมชน ท้องถิ่น และต่างประเทศ
- ควรมีรถถ่ายเทค หรือการจัดตั้งห้องส่งนอกสถานี เพื่อถ่ายเทคสด เหตุการณ์ หรือวิถีชีวิตชุมชน

2. ด้านการบริหาร

- เป็นองค์กรไม่ค้ากำไร(non-profit organization) ที่ไม่มีการโฆษณาสินค้า หรือที่มีแก่นเรื่องการกำหนดระเบียบ และการจำกัดความยาวเวลาในการนำเสนอ
- บริหารในรูปคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้แทนจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ที่ได้มาโดยการเลือกตั้ง คณะกรรมการบริหารจะดูแลเรื่องนโยบายทั่วไป (general policy) ด้านงบประมาณ การว่าจ้างตำแหน่งสำคัญ
- มีลักษณะการทำงานแบบเป็นทีมงานร่วมกัน (team coordinator) แต่ทีมรายการกับทีมเทคนิค มีการแบ่งแยกอำนาจการตัดสินใจ ตามความชำนาญเฉพาะ
- ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะเป็นอาสาสมัคร และมีส่วนที่เป็นผู้ถูกว่าจ้างด้วย
- แหล่งที่มาของรายได้ เช่นเงินสนับสนุนของรัฐ หรือจากกองทุนกลางของประเทศ ค่าสมาชิกรับฟัง เงินบริจาคจากมูลนิธิ องค์กร ธุรกิจเอกชน กลุ่ม บุคคล รายได้จากค่าเช่า เวลาโฆษณา หรือการจัดกิจกรรม

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักกับวิทยุชุมชน มีดังต่อไปนี้

วิทยุกระแสหลัก	วิทยุชุมชน
1. รัฐเป็นเจ้าของ เอกชนรับช่วงสัมปทาน	1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. เงินทุนสูงประมาณ 10-20 ล้านบาท - อาคารถาวร - ผลิตรายการ โดยเจ้าหน้าที่ราชการ เอกชน - กำลังส่งของเครื่องส่ง 1 กิโลวัตต์ - ค่าไฟฟ้าประมาณเดือนละ 20,000 บาท	2. ลงทุนน้อยประมาณ 60,000 บาทต่อสถานี - อาคารของชุมชนเป็นที่ตั้งสถานี - ผลิตรายการ โดยอาสาสมัครในชุมชน - กำลังส่งของเครื่องส่ง 20-30 วัตต์ - เสียค่าไฟฟ้าไม่เกินเดือนละ 500 บาท
3. แสวงหากำไรเชิงธุรกิจ	3. ไม่แสวงหากำไรเชิงธุรกิจ เน้นการสร้างทุนทางสังคม (พัฒนาคน พัฒนาชุมชน)
4. นำเสนอเรื่องใหญ่ๆ โกลด์วและซับซ้อน	4. นำเสนอเรื่องตรงใจใกล้ตัวชาวบ้าน
5. ชุมชนมีส่วนร่วมยาก เนื้อหากำหนดโดยเจ้าของรายการหรือเจ้าของสถานี	5. ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน (ตั้งแต่ก่อตั้งสถานีไปจนถึงการบริหารสถานีและจัดรายการ)
6. ผังรายการออกอากาศทั้งวัน	6. ออกอากาศตามความพร้อมและความต้องการของชุมชน
7. รัศมีการออกอากาศ 70-80 กิโลเมตร	7. รัศมีการออกอากาศ 10-30 กิโลเมตร
8. รัฐให้ข้อมูลทางเดียว	8. มีการให้ข้อมูลเป็นจริง ไม่ปิดกั้น บิดเบือน

(อ้างอิง ธนิตา กลิ่นถ้ำควน , 2546 : 20)

2.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนรูปแบบใหม่

เนื่องด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสารในปัจจุบัน เปิดโอกาสและช่องทางอันหลากหลายให้มนุษย์ได้ติดต่อกัน ด้วยการเชื่อมโยงถึงกันทำงานอยู่เหนือข้อจำกัดทางพื้นที่และเวลา ก่อให้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น ในปัจจุบันจึงมีข้อกังขาว่า แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปเดิมเพียงพอหรือไม่ต่อการเป็นพื้นฐานสำหรับคำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น หากไม่เพียงพอ แนวคิดดังกล่าวถือว่ารายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันทำงานภาคสังคมในลักษณะ “ชุมชนรูปแบบใหม่” ด้วยหรือไม่ อย่างไร

ความหมายของชุมชนในรูปแบบทั่วไปอยู่ในงานของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 อ้างใน สมชาย แสวงการ, 2544: 24) ที่ได้ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ว่าหมายถึง กลุ่มคนที่มา

อยู่รวมกันในพื้นที่หนึ่ง มีการกระทำร่วมกัน มีความสัมพันธ์ร่วมกัน มีความผูกพันทางด้านจิตใจกับพื้นที่ และมีศูนย์กลางบริการหรือกิจกรรมต่างๆที่สมาชิกในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม Rheingold (อ้างใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 33) ได้อธิบายว่าชุมชนแบบใหม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเสมือนจริง” (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยถ้อยคำและความคิดผ่านเครือข่าย ชุมชนแบบนี้มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่า ไม่มีอคติเกี่ยวกับเพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว อาชีพกริยาของสมาชิก โดยชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ซึ่งในชุมชนแบบเดิมเราจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อพบปะหน้าคำตา และต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเรา แต่ในชุมชนประเภทนี้เราสามารถจะเข้าถึงแหล่งที่เราสนใจได้อย่างทันที

ปัจจัยภายในและภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้านความเป็นอยู่ภายในและภายนอกชุมชน ด้านการติดต่อสื่อสาร ฯลฯ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในด้าน โครงสร้างและหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมในด้านวิถีชีวิตระเบียบแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้แบบแผนความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มคนเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นอยู่ที่เป็นกลุ่มกลับกลายเป็นอยู่อย่างกระจัดกระจาย (สมใจ โลหะพูนตระกูล, 2539 : 10) ดังนั้นจึงเกิดมีแนวคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม โดยนำแนวคิดในเรื่องเครือข่าย (Network) ทางสังคมศาสตร์ ที่ประยุกต์มาจากด้านระบบการสื่อสาร โดยที่เครือข่ายนั้นจะมีแกนกลางเป็นแม่ข่าย และมีระบบเส้นสายคมนาคมที่สามารถเชื่อมโยงไปยังลูกข่ายที่อยู่ไกลออกไป ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถสนับสนุนในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่มชุมชน และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวข้างต้นในอีกมิติหนึ่ง

จากปรากฏการณ์ชุมชนในลักษณะใหม่ที่เกิดขึ้น K.Sadanandan Nair and Shirley A. White (1994) (อ้างใน วีระวรรณ ยังกิจการ, 2545: 29-30) ได้ตั้งมุมมองเรื่อง “อำนาจ” เข้ามาทำการวินิจฉัยหาพลังผลักดันร่วมกันในชุมชน แนวคิดนี้พัฒนามากจาก นักทฤษฎีวิพากษ์ชาวยุโรป เช่น Bourdieu (1990) Foucault (1980) และ Habermas (1989) ซึ่งได้แสดงทฤษฎีเกี่ยวกับพลังอำนาจเอาไว้ว่าเกิดมาจากความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ การแก้ปัญหาก็คือการหยุดการแพร่กระจายของสื่อ ด้วยการกระจายอำนาจออกไปไม่ให้อยู่แค่คนเพียงกลุ่มเดียว และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (structural changes) ด้วยการแสดงพลังของผู้ไม่มีอำนาจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และพัฒนาด้วยการออกสิทธิและเสียง

ท่ามกลางฐานคิดที่ว่าชุมชนรูปแบบใหม่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม แนวคิดการพินิจกำลังภายในชุมชนจึงผูกกำเนิดขึ้นพร้อมๆกับมโนทัศน์เรื่องการ

เสริมพลังจากภายนอก (Empowerment) การฝึกกำลังภายในชุมชนเป็นความต้องการและความสามารถในการระดับปัจเจกบุคคลที่เคยถูกกดขี่ทางสังคม การถูกกีดกันในทางวัฒนธรรม เพราะที่ผ่านมามีการพัฒนาโดยทั่วไปผู้ที่มิอำนาจในบ้านเมืองจะเป็นผู้กำหนดอนาคตของชาติ บ้านเมือง พร้อมทั้งกำหนดสังคมด้วย Korten (1986) ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาสังคม หรือชุมชนด้วยตัวของมันเองจะต้องมีการสร้างฐานอำนาจทางสังคมที่ดีก่อน

ถ้าหากคนในชุมชนสามารถฝึกกำลังภายในเพื่อเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างที่ชุมชนมีความต้องการร่วมกัน ก็จะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เพราะมันเกิดจากการคิดร่วมกัน ไม่ได้เกิดมาจากผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียว

Nair and White (1987) (อ้างใน วีระวรรณ ชัยกิจการ, 2545: 31) อธิบายว่าการฝึกกำลังภายในชุมชนจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน หรือนักพัฒนาไปชี้แนะให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาแก้ปัญหาพร้อมกันและกลุ่มผู้นำความคิดเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ค้นหาคำตอบให้ไม่ใช่ผู้ที่บงการหรือเลือกประเด็นในการทำงานร่วมกัน แต่เน้นไปที่การแลกเปลี่ยนมากกว่าการเชิญชวน จึงใช้การสนทนาในลักษณะ face-to-face interaction ซึ่งการสนทนาในลักษณะนี้เป็นลักษณะหนึ่งของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ นักพัฒนาเข้าไปสร้างความสัมพันธ์อันดี ความไว้วางใจให้กับคนในชุมชนก่อน แล้วจึงประชุมมอบหมายหน้าที่กัน ติดตามผลระหว่างดำเนินงานทั้งสองฝ่ายจะต้องใช้ความอดทนร่วมกัน

ส่วนแนวคิดเรื่องการเสริมพลังจากภายนอก (Empowerment) หมายถึง การให้อำนาจแก่ประชาชน กระบวนการที่ประชาชนมีศักยภาพที่จะควบคุมการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขา การเสริมพลังจะทำให้สามารถนิยามตนเองและสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้ การเสริมพลังก็อาจจะเกิดแบบไม่ตั้งใจ หรือตั้งใจก็ได้ อย่างไรก็ตาม พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2549) เสนอให้มองกระบวนการเสริมพลังครอบคลุม ตั้งแต่ขั้นของการแบ่งแยก คัดสรรกลุ่มผู้ที่ค่อยพลังออกจากกลุ่มที่เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอ รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญในแต่ละกลุ่ม เพื่อสร้างความชัดเจนในกระบวนการเสริมพลังทั้งระบบ

จากการศึกษาของ Cees J.Hamelink (1994) (อ้างใน สุทธิญา กลางณรงค์, 543: 246 ; วีระวรรณ ชัยกิจการ, 2545: 30-31) กล่าวถึงการเสริมพลัง ให้กับประชาชนว่าจะต้องมีการเปิดโอกาสให้เข้าถึงในหลายๆส่วน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงด้านกฎหมาย ด้านการศึกษา และอื่นๆ เช่น การเข้าถึงกฎหมาย (The Regulatory Approach) หมายถึงการบัญญัติกฎหมาย การควบคุม ปกครองตนเอง จะต้องให้โอกาสกับประชาชนในการหาทางแก้ไขการถูกละเมิดความเป็นส่วนตัว ให้โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ ให้โอกาสชนกลุ่มน้อยที่จะแสดงความคิดเห็น หรือมีภาษาถิ่นในกระแสร่วมของสื่อมวลชน อย่างเช่น กฎหมาย 10 ประเด็นของ “The European Convention on Human Right and Fundamental Freedoms” (อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพ

ขั้นพื้นฐานของยุโรป) ส่วนที่สำคัญของอนุสัญญาฯนี้คือ “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น สิทธินี้ครอบคลุมถึงเสรีภาพในการยึดถือความคิด และได้รับข้อมูลแนวคิดโดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจรัฐ และไม่มีเส้นแบ่งพรมแดน”

แนวคิดชุมชนรูปแบบใหม่อันเกิดขึ้นและพัฒนาตัวเองจากการฉีกก้างจากภายในชุมชนและการเสริมพลังจากภายนอก จะเป็นกรอบแนวคิดให้ผู้วิจัยศึกษาว่า คนในชุมชนสามารถฉีกก้างด้วยมีส่วนร่วมกับผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ของสถานี ซึ่งในมุมมองเจ้าหน้าที่ราชการก็เป็นผู้ช่วยเสริมพลังให้ประชาชน เพื่อค้นหาความต้องการและแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหา พุดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ให้ความรู้ และชี้ให้ประชาชนเห็นความสำคัญในเรื่องการเข้าถึงสื่อวิทยุของภาคประชาชน เพื่อเป็นพื้นฐานเบื้องต้นอันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้กับรายการวิทยุเพื่อชุมชน และเพื่อให้รายการวิทยุเพื่อชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนนั้นๆ ที่มาจากการผสมพลังทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

2.2.3 งานวิจัยเกี่ยวกับสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน

สวภัทร ปุຍพันธ์ (2543) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของประชาชนในกรุงเทพมหานคร เฉพาะกรณีรายการร่วมด้วยช่วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการใช้สื่อวิทยุชุมชนของผู้ฟังที่มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในรายการร่วมด้วยช่วยกัน รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในรายการร่วมด้วยช่วยกัน โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนผู้ฟังที่มีส่วนร่วมในรายการร่วมด้วยช่วยกันที่พักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบช่วงเวลา (Interval Sampling) ได้แก่ ผู้ฟังที่มีส่วนร่วมในรายการร่วมด้วยช่วยกันตามบันทึกทางเอกสารของรายการร่วมด้วยช่วยกัน ประจำเดือนกันยายน 2542 จำนวน 140 คน และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุดตัวแปรอิสระเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมการใช้สื่อวิทยุชุมชน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การชักจูงโดยบุคคล และช่องทางในการติดต่อสื่อสาร กับระดับการมีส่วนร่วมซึ่งตัวแปรตามนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้สถิติวิเคราะห์แบบหาค่าความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และหาทิศทางของความสัมพันธ์โดยใช้ Gamma ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในรายการร่วมด้วยช่วยกัน มีดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความเชื่อถือในรายการร่วมด้วยช่วยกัน มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชาย เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ผู้ที่จบการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และผู้ที่มีระดับความเชื่อถือในรายการร่วมด้วยช่วยกันในระดับสูงจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในระดับสูง โดยการให้ความช่วยเหลือ ณ ที่เกิดเหตุและเข้าร่วมในโครงการของรายการร่วมด้วยช่วยกัน

ส่วนระดับแรงจูงใจทางจิตวิทยาสังคม พบว่า แรงจูงใจที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในรายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้แก่ ความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ความต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และความต้องการใช้เวลาว่าง ความรู้และความชำนาญให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตอบสนองต่อระดับแรงจูงใจทางจิตวิทยา อันได้แก่ ความต้องการความภาคภูมิใจแก่ตนเองและวงศ์ตระกูล

2. พฤติกรรมการใช้สื่อวิทยุชุมชน ได้แก่ วัตถุประสงค์ ระยะเวลาและความถี่ในการติดตามฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน ประโยชน์ที่ได้รับจากสถานีวิทยุชุมชนช่วง “ร่วมด้วยช่วยกัน” และ “การรายงานข่าวสารจรจร” รวมทั้งระดับความพึงพอใจที่ได้รับจากการฟังรายการมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในรายการร่วมด้วยช่วยกัน

ผลการศึกษา พบว่า หากผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างติดตามฟังรายการเป็นระยะเวลานาน และเปิดฟังบ่อยๆ อย่างต่อเนื่อง และผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างที่มีวัตถุประสงค์ในการเปิดฟังรายการร่วมด้วยช่วยกันเพื่อต้องการมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในระดับสูงโดยการให้ความช่วยเหลือ ณ ที่เกิดเหตุ และเข้าร่วมในโครงการของรายการร่วมด้วยช่วยกัน ซึ่งจากประโยชน์ที่ผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างได้รับจากรายการช่วงการร่วมด้วยช่วยกัน และการรายงานข่าวสารจรจรที่มีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมได้ตามความต้องการ จะส่งผลให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในระดับสูง มากกว่าประโยชน์ที่ผู้ฟังได้รับจากรายการช่วงอื่นๆ

3. ปัจจัยเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร พบว่า ผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ช่องทางการสื่อสารแบบทางเดียวหรือมีการตอบกลับล่าช้ากลับมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือ ณ ที่เกิดเหตุ และเข้าร่วมในโครงการของรายการร่วมด้วยช่วย มากกว่าผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ช่องทางการสื่อสารแบบสองทางที่มีการโต้ตอบทันทีระหว่างผู้สนทนาซึ่งต้องรอนานและคิดต่ออยาก ส่วนการชักจูงโดยบุคคลไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในรายการร่วมด้วยช่วยกัน

อรอุมา เกษตรพืชผล (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยจูงใจในการช่วยเหลือสังคมของผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะ (แท็กซี่) : กรณีศึกษา รายการร่วมด้วยช่วยกัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมและปัจจัยจูงใจในการช่วยเหลือสังคมของผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะ (แท็กซี่) กรณีศึกษารายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะ (แท็กซี่) ที่รับฟังและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนและสังคมผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกัน รวม 120 ท่าน ด้วยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS และวิเคราะห์ด้วยสถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษารูปดังนี้

ผลการศึกษาในส่วนข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 36-45 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดแล้วย้ายมาอาศัยอยู่ที่กรุงเทพมหานครนับตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 6,000 บาทขึ้นไป โดยทำงานขับรถแท็กซี่วันละ 8-12 ชั่วโมง ซึ่งมีโอกาสรับฟังรายการร่วมด้วยช่วยกันเป็นประจำทุกวัน และติดตามฟังมานาน 3-4 ปีแล้ว โดยส่วนมากมีประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรม ที่พบมากคือกิจกรรมชมรมเพื่อนบนท้องถนน ในส่วนข้อมูลด้านพฤติกรรมร่วมด้วยช่วยกันด้วยการแจ้งเหตุรายงานเหตุผ่านช่องทางต่างๆ โดยทางโทรศัพท์และเพจ 142 เรียกร่วมด้วยช่วยกัน ต่อเดือนมีความถี่เท่ากัน คือ 1-5 ส่วนการเดินทางมาแจ้งที่สถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันตนเอง พบน้อยมาก โดยบางเดือนอาจไม่เคยมาแจ้ง ส่วนการเข้าไปช่วยเหลือในจุดที่เกิดเหตุด้วยตนเองต่อเดือน 1-5 ครั้ง ในการเข้าไปช่วยเหลือ ส่วนมากมักเป็นกรณีเกี่ยวกับรถและวิธีการช่วยเหลือที่พบมาก คือ การลากรถ ในส่วนปัจจัยจูงใจที่ทำให้ผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะช่วยเหลือสังคม ในด้านปัจจัยส่วนบุคคลมีความต้องการสูงมาก ผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะต้องการความยอมรับจากสังคม ความต้องการให้สังคมดีขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความต้องการสูงที่สุดในปัจจัยที่กำหนดขึ้น ความศรัทธาในรายการร่วมด้วยช่วยกันและความสามารถในการช่วยเหลือต่างก็มีความต้องการสูง ส่วนปัจจัยภาวะแวดล้อมที่เกิดจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรมเป็นปัจจัยที่มีความต้องการสูง ซึ่งแตกต่างจากปัจจัยด้านการผลักดันจากเพื่อนร่วมอาชีพที่มีความต้องการต่ำ ทำให้ภาพรวมในด้านภาวะแวดล้อมนั้น มีความต้องการต่ำกว่าปัจจัยส่วนบุคคลแสดงให้เห็นว่าในการที่ผู้ขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะช่วยเหลือสังคมเกิดขึ้นจากปัจจัยส่วนบุคคลมากกว่าภาวะแวดล้อม

พิทักษ์ศักดิ์ ทิศาภาคย์ (2545) ศึกษาเรื่องการจัดการภาวะวิกฤตของรายการวิทยุเพื่อสาธารณะ : กรณีศึกษา “รายการร่วมด้วยช่วยกัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจาะลึกถึงรูปแบบกระบวนการ และวิธีจัดการภาวะวิกฤตของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” รวมถึงศึกษาประสิทธิผลของการประสานงานของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือเจ้าหน้าที่รายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือเจ้าหน้าที่รายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” จำนวน 24 คน ซึ่งได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากบุคลากร 3 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ดำเนินรายการ กลุ่มผู้ประสานงานระดับหัวหน้าส่วนและกลุ่มผู้ประสานงานระดับทีมงานที่ทำงานร่วมกับรายการนานกว่า 2 ปีขึ้นไป กลุ่มละ 8 คน ทั้งนี้ อาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ 2 วิธีควบคู่กัน ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างนำมาแจกแจงและจัดกลุ่มคำตอบ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัยให้ข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ทั้งหมดที่ปฏิบัติงานในรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน”

ผลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า รูปแบบการจัดการภาวะวิกฤตของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” คือการเปิดสายรับแจ้งเหตุตลอด 24 ชั่วโมงเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โทรศัพท์แจ้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคม หรือชีวิตความเป็นอยู่ได้ โดยไม่จำกัดประเด็นปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่รายการนำประเด็นปัญหาเหล่านั้นออกอากาศพร้อมทั้งประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รับทราบและนำไปสู่การช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ รูปแบบการจัดการภาวะวิกฤตดังกล่าว ต้องส่งเสริมให้ทุกส่วนในสังคมเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันแก้ไขปัญหา

ผลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า ประสิทธิภาพของการประสานของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” คือการที่ประเด็นปัญหาทุกเรื่องมีการออกอากาศ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับทราบปัญหา และผู้แจ้งก็ได้รับการตอบสนองความต้องการที่มีโอกาสบอกเล่าปัญหาให้สังคมรับรู้และมีผู้นำปัญหาไปแก้ไข ส่วนผู้ฟังก็ได้ข่าวสารบ้านเมืองไปในตัว ซึ่งถือเป็นการทำงานที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการทำรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน”

นอกจากนี้ กระบวนการและวิธีการจัดการภาวะวิกฤตของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกรวบรวมข้อมูลจากผู้แจ้งเหตุให้ได้มากที่สุด ขั้นตอนที่สอง ประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีหน้าที่แก้ไขปัญหาโดยตรง และขั้นตอนที่สาม ติดตามผลหรือความคืบหน้าของเรื่องที่ได้รับแจ้ง ทั้งนี้ทีมงานต้องระดมกำลังเป็นทีมเวิร์คช่วยเหลือกันในการประสานงาน มีการสื่อสารที่ดีและควรแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประึกษากัน

ประสิทธิผลที่ได้จากการประสานของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” คือ ปัญหาได้รับการแก้ไขจนสำเร็จลุล่วง คลี่คลายไป ทีมงานช่วยเหลือผู้แจ้งจนบรรลุวัตถุประสงค์ รวมถึงการได้รับทราบความคืบหน้าจากผู้แจ้ง และผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากผู้ฟังรายการ ทั้งนี้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคืออุปกรณ์การทำงาน เครื่องมือสื่อสารบกพร่อง โดยเฉพาะผู้ดำเนินรายการติติงว่า ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ประสานงานไม่ชัดเจนผิดพลาด ดังนั้นทีมงานจึงต้องรอบรู้ เข้าใจปัญหา ตั้งใจทำงานเต็มที่และจริงใจช่วยเหลือสังคมรวมถึงติดตามประเด็นปัญหาจนกระทั่งได้รับการแก้ไข

ประโยชน์ที่สาธารณชนได้รับจากการจัดการภาวะวิกฤตของรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” คือได้ประสบการณ์ รับรู้วิธีรับมือแก้ไขปัญหาต่างๆ หากเกิดขึ้นกับตนเองและรับรู้ว่ารายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” เป็นที่พึ่งให้กับสังคมได้ ส่วนผลกระทบ (ด้านบวก) ของการจัดการภาวะวิกฤตที่มีต่อองค์กรคือรายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” เป็นที่เชื่อถือ ประชาชนศรัทธาหวังไว้เป็นที่พึ่ง ส่วนผลกระทบ (ด้านลบ) คือ รายการวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” เป็นที่คาดหวังของประชาชนมากเกินไป คิดว่าทีมงานจะช่วยจัดการปัญหาให้ได้ทุกเรื่อง

บทที่ 3

บทบาทความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกัน

3.1 กำเนิดและพัฒนาการของรายการร่วมด้วยช่วยกัน

3.1.1 กำเนิดรายการร่วมด้วยช่วยกัน

รายการร่วมด้วยช่วยกันถือกำเนิดมาจากคณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมาจากนักเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต โดยไม่เคยได้เรียนรู้วิชาการสื่อสารมวลชนหรือนิเทศศาสตร์ จึงเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่มีพื้นฐานทางด้านการทำข่าวตามหลักการของวิชาการสื่อสารมวลชน ดังนั้นทัศนคติต่อการทำข่าวจึงมีความแตกต่างจากนักสื่อสารมวลชนกระแสหลักโดยทั่วไปที่มีมุมมองว่าสื่อจะต้องสนองหรือรับใช้ผลประโยชน์ของใครก็ตามที่เป็นเจ้าของไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในด้านกำไรหรือผลประโยชน์ของรัฐบาลที่สนใจใช้มันเพื่อควบคุมเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของสื่อมวลชนในมุมมองของเศรษฐศาสตร์การเมือง บุคคลกลุ่มดังกล่าวนี้คิดว่าการนำเสนอข่าวสารต้องนำเสนอตามข้อเท็จจริง ต้องเลือกข้าง และมีจุดยืนในข้างที่ถูกต้อง ไม่มีความจำเป็นจะต้องเสนอข่าวสารอย่างเป็นกลาง สำหรับผู้รับข่าวสารจะทำการวินิจฉัยถูกหรือผิดก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งขึ้นอยู่กับจุดยืน ดุลยพินิจ ทัศนะและมุมมองของผู้รับข่าวสารเอง นอกจากนี้กลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้ ยังมีความคิดเห็นว่าเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะภาควิทยุโทรทัศน์ไม่ได้ถูกนำไปใช้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่ถูกนำไปใช้เพื่อสนองต่อระบบอุตสาหกรรมการผลิตของทุนนิยมที่ได้สร้างวัฒนธรรมสื่อมวลชนใหม่ ทำให้คุณค่าหายไป นำเอาอุดมการณ์และสำนึกจอมปลอมมาครอบงำความคิดและจิตใจของมวลชนที่มีการผลิตเป็นธุรกิจการค้า ทำให้ศิลปะกลายเป็นวัฒนธรรมการผลิตแบบเน้นด้วยการผนวกเข้ากับวัฒนธรรมสื่อ จึงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งในการควบคุม กล่อมเกลাজิตวิญญาณของผู้คน ท้ายที่สุดผู้ที่ได้รับสาร ถูกครอบงำแบบเบ็ดเสร็จ จะบอกกับตัวเองว่าชื่นชอบผลผลิตที่ถูกป้อนให้จนเกิดความต้องการจิตสำนึกจอมปลอมขึ้นมา

โดยเฉพาะข่าววิทยุซึ่งเป็นข่าวที่สื่อสารได้ง่ายและรวดเร็วในการเข้าถึงประชาชน กลับไม่ได้รับการพัฒนาเอาใจใส่ ข่าววิทยุส่วนมากนำเสนอข่าวของทางราชการ ประชาชนจึงขาดความสนใจและเชื่อถือ สถานีวิทยุจึงไปนำข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันมารายงานเพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจในข่าวสาร อย่างไรก็ตาม สำหรับประชาชนในชนบททั่วประเทศที่รับรู้ข่าวสารจาก

หนังสือพิมพ์รายวัน จะต้องใช้เวลารับรู้ข่าวสารล่าช้ากว่าเหตุการณ์ที่เป็นข่าว ไม่น้อยกว่า 3 วัน ดังนั้นจึงได้เกิดแนวความคิดที่จะทำรอบการรับรู้ข่าวสารที่รวดเร็วกว่าเดิมให้เกิดขึ้นด้วยการนำเสนอข่าววิทยุเป็นรายชั่วโมง เพื่อให้ผู้รับข่าวสารได้รับรู้ข่าวสารอย่างรวดเร็วและมากที่สุด เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ,10 ก.ค.2549)

ในระยะแรก โครงการข่าวด่วนของ บริษัท สหสินีมา จำกัด ได้เผยแพร่ทางสถานีวิทยุ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ จำนวน 5 คลื่น ความถี่ที่ F.M. 90.0 MHz, F.M. 98.0 MHz. , AM 1008 KHz. , AM 1359 KHz. , AM 1548 KHz. ในนาม “ข่าวด่วน พล.1” และเริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2532 หลังจากการเผยแพร่ได้ไม่นาน ก็ได้รับการกล่าวขานจากประชาชนและจากวงการสื่อมวลชนถึงการนำเสนอข่าวสารที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2533 ทางบริษัทฯ ได้ผลิตรายการข่าวด่วน นำเสนอทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพอากาศ FM. 102.5 MHz. พร้อมทั้งโครงการเผยแพร่ข่าวสารบนรถประจำทางที่รู้จักกันในนาม “Bus Sound” หรือในนาม “โครงการข่าวด่วนสหสินีมา” (สมชาย แสวงการ,2544 : 46)

หลังจากการดำเนินงานได้ระยะหนึ่ง บริษัท สหสินีมา จำกัด ได้เล็งเห็นว่า เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านข่าวสาร สามารถตอบสนองการบริโภคข่าวสารของสาธารณชนได้อย่างเต็มที่ ในปี พ.ศ. 2535 จึงได้จัดตั้ง “สำนักข่าว INN” (Independent News Network) เพื่อทำหน้าที่ผลิตรายการข่าวด่วน จากจุดเริ่มต้นนี้ สำนักข่าวจึงได้ผลิตและพัฒนางานข่าวสารคุณภาพอย่างเต็มรูปแบบในนามคลื่นข่าวทันสถานการณ์ “สดทันทีที่มีข่าว” ทางสถานีวิทยุ F.M. 94.5 / 102.5 / 96.5 / 99.5 MHz.ในอดีตและ F.M. 101.0 MHz. ในปัจจุบัน (สมชาย แสวงการ,2544 : 46)

ต่อมาในวันที่ 1 พฤษภาคม 2540 หลังจากสำนักข่าว ไอ.เอ็น.เอ็น.ได้เสนอข่าวผ่านทางคลื่นวิทยุ มาได้ระยะหนึ่งแล้ว คณะผู้บริหารมีความเห็นว่าโดยภาพรวมของการสื่อสารผ่านทางสถานีวิทยุ หากสามารถทำให้เกิดการสื่อสาร 2 ทางระหว่างผู้รับและผู้ส่งข่าวสาร ก็น่าจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนได้มากยิ่งขึ้น ด้วยมองเห็นถึงพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีของสื่อวิทยุในต่างประเทศที่พัฒนาไปมาก จนได้เกิดชุมชนทางหน้าปิดวิทยุซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดตามความชอบของผู้ฟังรายการ เช่น กีฬา ศาสนา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงคิดว่าน่าที่จะทำวิทยุชุมชนคนกรุงเทพฯ ซึ่งความคิดดังกล่าวได้สอดคล้องกับสำนัก Birmingham ซึ่งสร้างแนววิทยุพาณิชย์ที่เปิดพื้นที่ทางการต่อสู้ให้แก่ภาคประชาสังคมโดยไม่ถือว่าสื่อถูก “ความเป็นทุน” ครอบงำอย่างเบ็ดเสร็จอย่างที่สำนัก Frankfurt เชื่อ ในทางหนึ่งอาจมองได้ว่าสำนัก Birmingham ได้ต่อยอดชุดการวิทยุมาจากรากฐานคิดของสำนัก Frankfurt แต่ในมุมกลับก็ได้เสนอทางออกที่น่าอภิรมย์กว่า แก่ผู้ที่เชื่อว่าอนาคตของประชาสังคมยังพอมีสว่างอยู่ที่ปลายอุโมงค์ นั่นคือความเชื่อที่ว่า สื่อของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้จริง และจะกลายมาเป็นทัพหน้าในการต่อสู้กับความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ จนกระทั่งวัฒนธรรมมวลชนที่แท้จริงกลายเป็นวัฒนธรรมหลักของสังคมได้

ทั้งนี้ มีนโยบายหลักเพื่อทำหน้าที่ด้านทานสังคมนิยม ด้วยมีความเห็นว่า สังคมนิยมทำให้คนเกิดกิเลส เกิดความเห็นแก่ตัว ยึดถือวัตถุเป็นใหญ่เหนือจิตใจ เอาใจเอาเปรียบ แล้งน้ำใจ ทำลายซึ่งกันและกัน แข่งขันชิงดีชิงเด่นเพื่อเอาตัวรอด ส่งผลให้คนในสังคมขาดความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี สังคมขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่สนใจว่าสังคมกรุงเทพฯ ที่เป็นอยู่จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรแล้วแต่ผู้บริหารกรุงเทพมหานครและส่วนราชการอื่นๆ จะดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ ความคิดเห็นแก่ตัวของคนในสังคมเมืองที่เกิดขึ้นทั้งหมดล้วนมาจาก กระแสบริโภคนิยม การแก้ไขกระแสบริโภคนิยมจะต้องแก้ไขโดยทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อกัน สร้างสังคมคุณธรรม จึงจะเกิดความดีงามขึ้นในจิตใจ ก็จะสามารด์ด้านทานกระแสบริโภคนิยมได้ (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ,10 ก.ค.2549) ซึ่งข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ยังได้สอดคล้องกับ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยแนวความคิดเรื่องอำนาจถ่วงดุล (*The Concept of Countervailing Power*) ของ John Kenneth Galbraith ที่มองว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มีแนวคิดตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (*competitive model*) เป็นพื้นฐาน จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาดผูกขาดแบบมีผู้ขายน้อยราย (*Oligopoly*) และหน่วยธุรกิจจำนวนน้อยชนิดแต่ใหญ่โตด้วยขนาดในอุตสาหกรรมหนึ่งๆ จะมีอำนาจล้นพ้นเพื่อใช้ไปในทางที่จะเพิ่มพูนผลประโยชน์ของพวกตน โดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียประสิทธิภาพทางสังคม แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการใช้อำนาจดังกล่าวจะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อผู้ถูกใช้อำนาจให้มีการสถาปนาอำนาจถ่วงดุลขึ้นในทั้งในภาครัฐกิจด้วยตนเอง และภาคประชาชนหรือผู้บริโภค เพื่อทำหน้าที่คอยตรวจสอบ ตรวจสอบ รวมถึงลงโทษหน่วยเศรษฐกิจที่ใช้อำนาจต่อตนในทางที่ผิดอันจะทำให้โครงสร้างอำนาจการตัดสินใจถูกกระจายออกไปในจุดต่างๆ ของสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้จะยังผลให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยอัตโนมัติ (Galbraith, 1964: 108-134)

อีกด้านหนึ่ง เมื่อคนในกรุงเทพฯ ได้มีการสื่อสาร 2 ทาง ร่วมด้วยช่วยกันก็จะเกิดชุมชนทางอากาศ ทำให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่ม มีอำนาจเกิดขึ้นตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำให้เกิดอำนาจต่อรองทางการเมืองภาคประชาชนขึ้น หน่วยงานภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ก็จะให้ความสนใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดศักยภาพและมีพลังมากขึ้น ทำให้ภาครัฐและธุรกิจเอกชนรับฟังปัญหา ความเดือดร้อน นำมาสู่การปรับปรุงกระบวนการบริหารและการพัฒนาสังคมเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ,10 ก.ค.2549)

ด้วยเจตนารมณ์ที่ต้องการให้สื่อมีส่วนร่วมในการลดปัญหา และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคม โลกาภิวัตน์แห่งนี้ และเพื่อเป็นการสร้างโอกาสให้คนทุกคนชั้นในสังคมได้มีส่วนร่วมแสดงน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อบรรเทาปัญหาและความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมของตนเองภายใต้แนวคิด “สังคมดี คนดี มีน้ำใจ ร่วมด้วยช่วยกัน” จึงเป็นอีก

หนึ่งความตั้งใจที่ต้องการประสานทุกหน้าที่ของคนในสังคมให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อทำเมืองใหญ่ให้น่าอยู่ จึงได้ขยายการผลิตสื่อเพื่อบริการสังคมจนเป็นที่รู้จักในนาม “รายการร่วมด้วยช่วยกัน” ภายใต้ชื่อบริษัทใหม่ คือ บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น. เรดิโอ จำกัด โดยเพิ่มทุนจดทะเบียนเป็นจำนวน 90,000,000 บาท เมื่อ ปี พ.ศ. 2540

3.1.2 นโยบายการดำเนินงาน

บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด มีนโยบายในการดำเนินงานทางด้านข่าวสารและสาระเพื่อนำเสนอสู่สาธารณชน ดังนี้ ประการแรกเพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการผลิตข่าวและรายการที่เป็นสาระที่ได้รับการยอมรับทั้งภายในประเทศและระดับสากล และตอบสนองความต้องการของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารและข้อมูลที่มีคุณภาพ รวดเร็วและครอบคลุมทั่วทุกด้าน เพื่อมีส่วนร่วมในการปรับปรุงคุณภาพของสื่อมวลชน ทั้งทางด้านข่าวสารและรายการสารประโยชน์ต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยส่วนรวม ในด้านเศรษฐกิจและสังคม บริษัทได้มีนโยบายในการนำเสนอข่าวสารเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศชาติ โดยเนื้อหาทางด้านข่าวสารและรายการสารประโยชน์ผ่านทางสื่อทางด้านต่างๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (ที่มา : เอกสารการประชุมบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด, 2547:3)

3.1.3 โครงสร้างการบริหารงาน

โครงสร้างการบริหารงานของ บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด มีการประกอบธุรกรรมหลายด้าน อาทิเช่น ด้านธุรกิจข่าวสารทางด้านวิทยุ ธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ ธุรกิจทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ต้องการศึกษาเฉพาะส่วนงานธุรกิจของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน โดยเฉพาะกรณีของฝ่ายรายการและฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ของสถานีวิทยุ FM 96.0 MHz เท่านั้น กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ มีหน้าที่ ควบคุมนโยบายให้การบริหารภาครายการและกิจกรรมพิเศษบรรลุเป้าหมายให้สื่อรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม สังคมแห่งการมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี เปลี่ยนแปลงให้สังคมบริโภคนิยมที่ยึดถือวัตถุเป็นใหญ่เหนือจิตใจ มาเป็นสังคมแห่งการร่วมด้วยช่วยกัน

ในส่วนกรรมการรองผู้อำนวยการใหญ่ และกรรมการผู้ช่วยผู้อำนวยการใหญ่ มีหน้าที่ควบคุมแนวทางการบริหารนโยบาย เพื่อสร้างโอกาสให้บุคคลและองค์กรตลอดทั้งเครือข่ายสังคมได้มีเวทีแสดงออกเพื่อกระทำความดี มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี เสียสละ และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกันสำหรับผู้อำนวยการฝ่ายรายการและกิจกรรมพิเศษ มีหน้าที่

บริหารภาครายการวิทยุ เพื่อสร้างโอกาสให้คนทุกคนชั้นในสังคมได้มีส่วนร่วมแสดงน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน บรรเทาปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมของตนเองด้วยแนวทางประสานทุกหน้าที่ของคนในสังคมให้หันหน้าเข้าหากัน ทำเมื่องใหญ่ให้น่าอยู่ภายใต้คำขวัญประจำสถานีวิทยุ คือ “สังคมดี คนดี มีน้ำใจ ร่วมด้วยช่วยกัน”

นอกจากนี้ผู้จัดการฝ่ายรับเรื่องภายนอก มีหน้าที่บริหารศูนย์รับเรื่อง โดยประสานงานร่วมกับศูนย์ดีแทคร่วมด้วยช่วยกัน บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด มหาชน (DTAC) บริหารศูนย์รับเรื่องประชานิยั กระทรวง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ บริหารศูนย์ประสานงานสถานีขนส่งหมอชิต บริหารศูนย์ประสานงานสถานีขนส่งเอกมัย บริหารศูนย์ประสานงานสถานีขนส่งสายใต้ บริหารศูนย์ประสานงานสถานีรถไฟหัวลำโพง โดยรับเรื่องปัญหาและความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นเพื่อประสานเชื่อมต่อกับทางสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง ทันต่อสถานการณ์ รวมถึงผู้จัดการฝ่ายรายการร่วมด้วยช่วยกัน มีหน้าที่บริหารเนื้อหาภาครายการในแต่ละวัน ให้บรรลุเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสให้บุคคล องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนได้เกิดการร่วมประสาน แสดงน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนที่กำลังเกิดขึ้น โดยนำเสนอผ่านผู้ดำเนินรายการออกอากาศผู้ฟังให้ได้รับความนิยั และบริหารศูนย์วิทยุประชาชนร่วมด้วยช่วยกันผ่านคลื่นวิทยุความถี่ CB 245 ช่อง 36 พร้อมทั้งบริหารส่วนงานประสานงานรายการและเทคนิคออกอากาศทั้งหมด

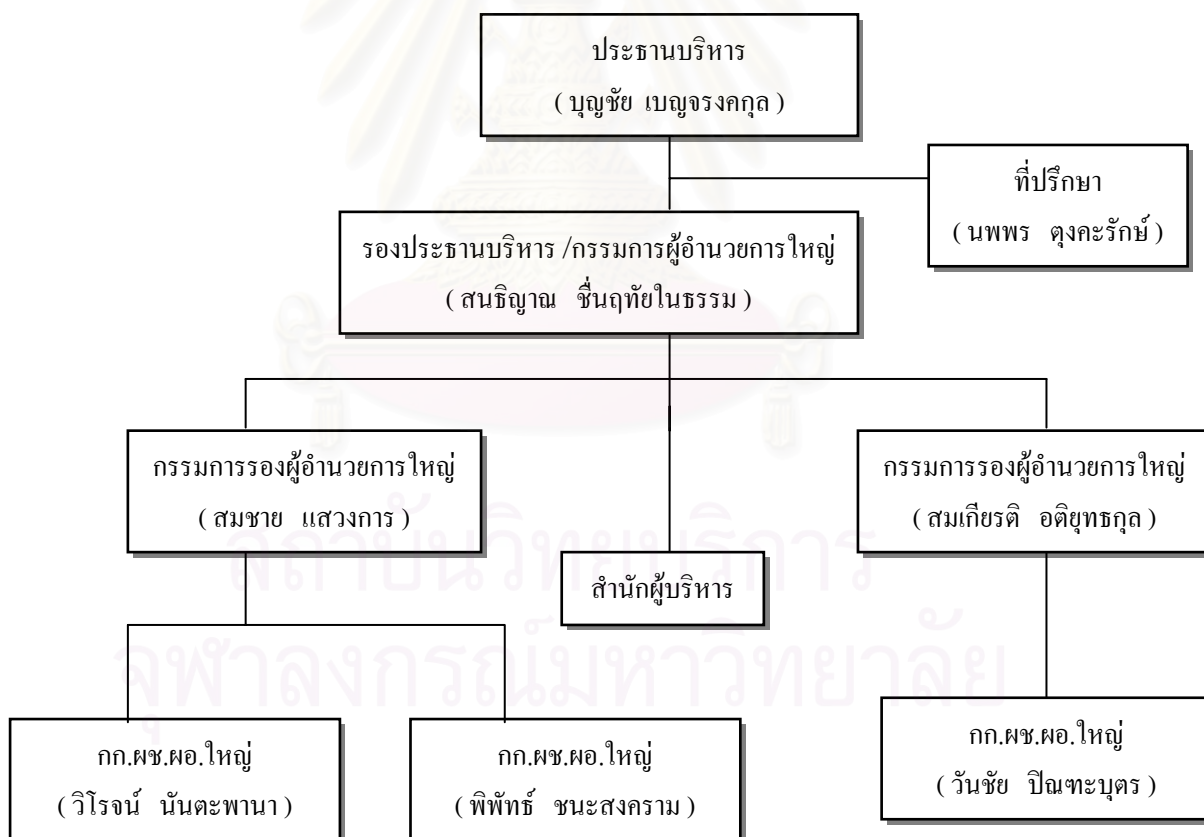
ในด้านการประสานงานและการจัดกิจกรรมจะมีผู้จัดการฝ่ายกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่สร้างกิจกรรมร่วมกับองค์กรธุรกิจเอกชนและองค์กรภาครัฐ พร้อมทั้งเผยแพร่ข่าวสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานีวิทยุทั้งหมดผ่านสื่อสาธารณะ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันและประชาชนทั่วไป และผู้จัดการฝ่ายกิจกรรมเครือข่าย มีหน้าที่หลักในการคิดค้นสร้างกิจกรรมเชิงรุกสนับสนุนภาครายการ ในสามประการ คือ กิจกรรมพิเศษสนับสนุนรายการ เช่น การประชุมเสวนา การอบรม การสร้างเครือข่ายสมาชิกเพื่อสนับสนุนขงรายการประจำวัน ประจำสัปดาห์ของทางสถานีวิทยุ กิจกรรมพิเศษสนับสนุนภาครายการกรณีเหตุการณ์ภัยพิบัติต่างๆ และ กิจกรรมสมาชิกและเครือข่าย เป็นการจัดตั้งองค์กรของกลุ่มผู้ฟังรายการและทางฝ่ายรายการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมภาครายการของสถานีวิทยุ

และสุดท้ายในด้านฝ่ายสนับสนุนจะมีส่วนงานธุรการมีหน้าที่จัดเตรียมเนื้อหาการประชุมพร้อมทั้งเอกสารรองรับการบริหารภาคผู้ดำเนินรายการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการและกิจกรรมพิเศษ ตลอดจนทั้งสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการบริหารจัดการตามแผนการปฏิบัติงาน ส่วนงานความคิดสร้างสรรค์ มีหน้าที่คิดค้น สนับสนุน สร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อนำเสนอเนื้อหาภาครายการออกอากาศผู้ฟังอย่างพัฒนาและสร้างสรรค์ (ที่มา : เอกสารบริษัทไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอจำกัด,2549)

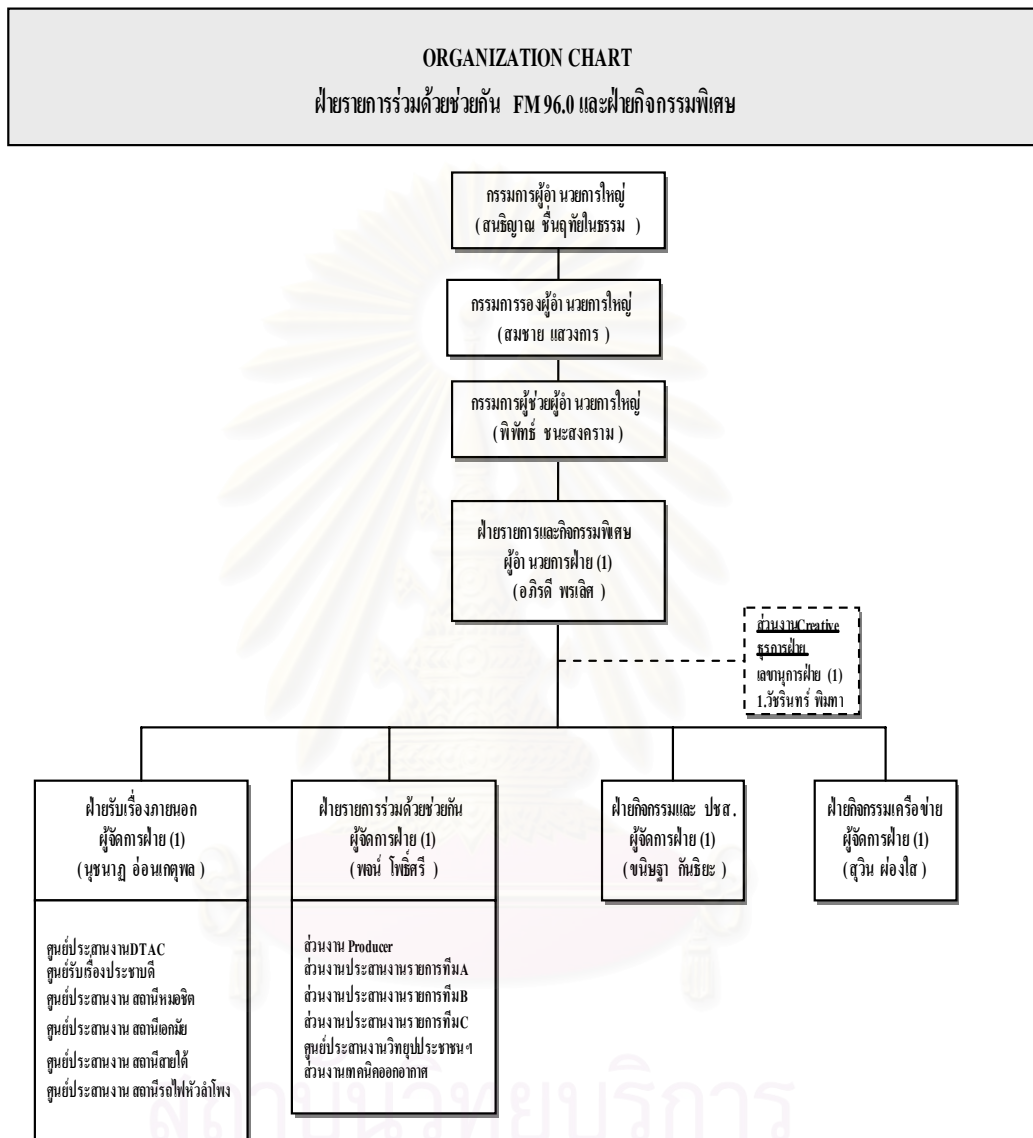
ในปัจจุบัน คณะกรรมการบริหารบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด ประกอบไปด้วย (ดูแผนภูมิที่ 1 ประกอบ)

นายบุญชัย เบญจรงค์กุล	ประธานบริหาร
นายสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม	รองประธานบริหาร / กรรมการผู้่อำนวยการใหญ่
นายสมชาย แสวงการ	กรรมการรองผู้่อำนวยการใหญ่
นายสมเกียรติ อติยทุทกุล	กรรมการรองผู้่อำนวยการใหญ่
นายวิโรจน์ นันตะพานา	กรรมการผู้ช่วยผู้่อำนวยการใหญ่
นายพิพัทธ์ ชนะสงคราม	กรรมการผู้ช่วยผู้่อำนวยการใหญ่
นายวันชัย ปิณฑะบุตร	กรรมการผู้ช่วยผู้่อำนวยการใหญ่

แผนภูมิที่ 3.1 โครงสร้างการบริหาร บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด

แผนภูมิที่ 3.2 โครงสร้างการบริหารฝ่ายรายการและฝ่ายกิจกรรมพิเศษ

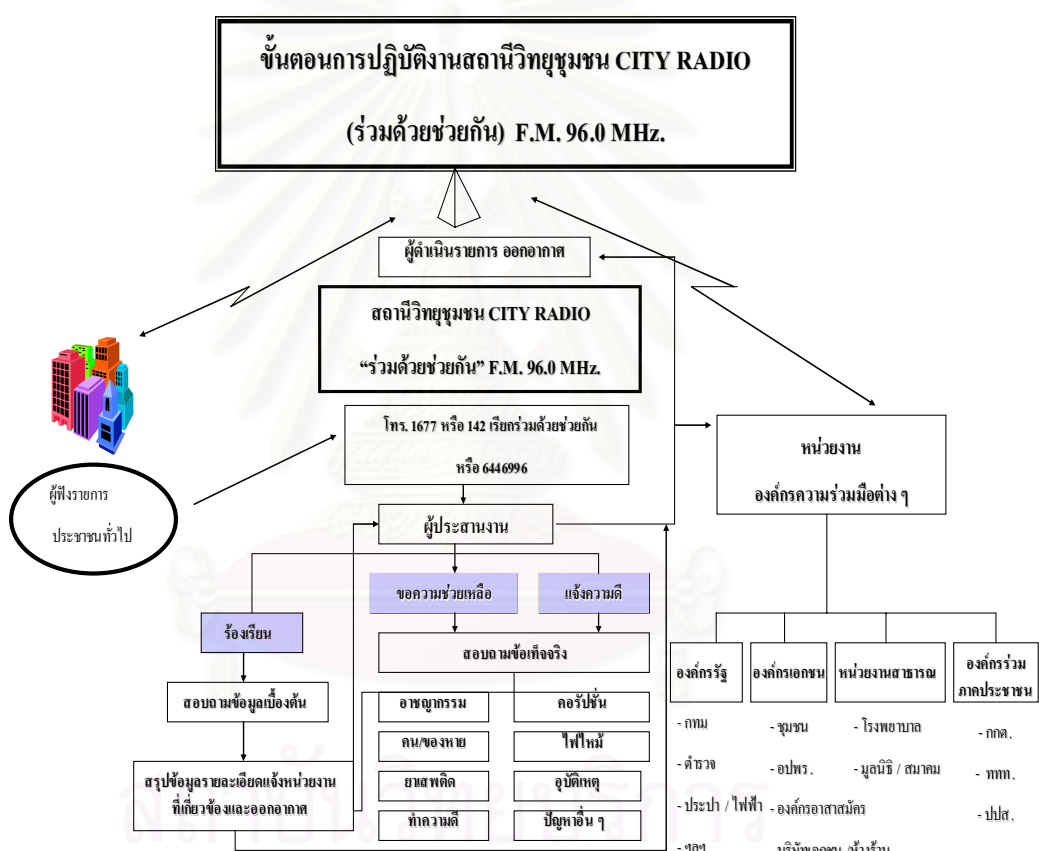

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้างดังกล่าวข้างต้น การบริหารเนื้อหาภาครายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันประจำวัน ประจำสัปดาห์ ถูกกำหนดมาจากคณะกรรมการข่าวและรายการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาครายการ คือผู้อำนวยการฝ่ายรายการ ผู้จัดการฝ่ายรายการ ผู้จัดการฝ่ายกิจกรรมเครือข่าย บรรณาธิการอำนาจการ บรรณาธิการบริหาร และบรรณาธิการข่าวเฉพาะกิจ ทั้งสองส่วนงานโดยเฉพาะฝ่ายรายการและฝ่ายข่าวจะร่วมกันกำหนดประเด็นที่จะนำเสนอในภาค

รายการและภาคข่าว โดยคำนึงถึงประเด็นที่ผู้ฟังรายการนำเสนอเข้ามาทางรายการและประเด็นที่ได้รับความสนใจประจำวัน ประจำสัปดาห์จากสาธารณะ เมื่อได้ประเด็นที่สอดคล้องตามแนวทางดังกล่าวข้างต้น ภาครายการและข่าวเรียกประเด็นนั้นร่วมกันว่า “ขงรายการประจำวัน” และ “ขงรายการประจำสัปดาห์” จากนั้นแต่ละส่วนงานก็จะไปกำหนดหน้าที่และการปฏิบัติของตนเองต่อไป (ดูแผนภูมิที่ 3 ประกอบ)

แผนภูมิที่ 3.3 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน

(ที่มา : บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด,2549)

หน้าที่ของแต่ละส่วนงาน

กล่าวโดยรวมแล้ว ฝ่ายรายการและกิจกรรมพิเศษมีหน้าที่ในการบริหาร”ขงรายการประจำวัน” และ “ขงรายการประจำสัปดาห์” ผ่านการวางแผนและปฏิบัติ ในกลุ่มงานภาครายการและกิจกรรมพิเศษโดยแยกส่วนงานออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 การบริหารขงรายการจะถูกควบคุมโดย ผู้อำนวยการสถานี ผู้จัดการสถานี หัวหน้าชุดประสานงาน เจ้าหน้าที่ประสานงาน

และผู้ดำเนินรายการจะเป็นผู้มีบทบาทนำเสนอเนื้อหาออกอากาศสู่ผู้ฟังซึ่งมีเจ้าหน้าที่เทคนิคการรายการเป็นผู้ควบคุมด้านคุณภาพการกระจายเสียง ส่วนที่ 2 ฝ่ายข่าวมีหน้าที่จัดทีมข่าวเฉพาะกิจสร้างเนื้อหาข่าวมาเสนอและจัดทีมข่าวเฉพาะกิจลงพื้นที่ รายงานข่าวให้สอดคล้องกับขงรายการประจำวัน ประจำสัปดาห์เกี่ยวกับประเด็นขงรายการที่ได้วางแนวทางข่าวไว้ ส่วนที่ 3 กิจกรรมเครือข่าย มีหน้าที่หลักในการจัดกิจกรรมพิเศษ สนับสนุนภาครายการใน 2 ประการ คือ กิจกรรมพิเศษสนับสนุนรายการ เช่น การประชุมเสวนา การอบรม การนำเครือข่ายสมาชิกเข้าสนับสนุนขงรายการประจำสัปดาห์ของทางสถานี และกิจกรรมพิเศษสนับสนุนภาครายการ กรณีเหตุการณ์ภัยพิบัติ เช่น กรณีสึนามิ กรณีอุทกภัย วาดภัย เป็นต้น ความสำเร็จของการบริหารภาครายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในแต่ละวัน/สัปดาห์ขึ้นอยู่กับส่วนงานหลัก 3 ส่วนนั่นก็คือ ภาครายการภาคกิจกรรมพิเศษ และภาคข่าว (คูแผนภูมิที่ 2 ประกอบ)

3.1.4 รูปแบบรายการ

พื้นที่ครอบคลุม กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรปราการ ปทุมธานี สุพรรณบุรี นครปฐม ชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรสงคราม สมุทรสาคร อุทัยธานี สระบุรี และบางส่วน เช่น ระยอง ราชบุรี เพชรบุรี อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง กาญจนบุรี นครนายก ปราจีนบุรี

เวลาออกอากาศ วันจันทร์ - วันอาทิตย์ ตลอด 24 ชั่วโมง

กลุ่มเป้าหมาย มุ่งบริการให้กับผู้ฟังทุกระดับ (Mass) ที่อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน ได้แก่ ข้าราชการ กรุงเทพมหานคร 50 เขต ชุมชนในกรุงเทพมหานคร 340 ชุมชนข้าราชการ & รัฐวิสาหกิจ กลุ่มผู้ใช้รถใช้ถนนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และนักธุรกิจกลุ่มแม่บ้านและประชาชนทั่วไปในกรุงเทพฯ และปริมณฑล(ที่มา:บริษัทไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอจำกัด, 2549)

รูปแบบรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน มีลักษณะที่เรียกว่า *ไม่มีผังรายการที่ตายตัว (Non Format)* คือต้องเปิดให้เหตุการณ์สดเข้ามาในรายการได้ตลอดเวลา ดังนั้น ช่วงรายการตลอด 24 ชั่วโมงจึงต้องเปิดกว้างเวลาส่วนใหญ่ไว้ให้มากที่สุด ยกเว้นในช่วงวันเสาร์และอาทิตย์ ที่เหตุการณ์ภายนอกเกิดขึ้นน้อยมาก วิทยุร่วมด้วยช่วยกันจึงจัดผังรายการให้มีช่วงเวลาให้ความรู้และสารประโยชน์ประกอบแทรกเข้าไป เช่น ให้ความรู้ทางด้านต่างๆ อาทิ ด้านกฎหมาย ด้านสุขภาพ ด้านอาหาร เครื่องยนต์ เป็นต้น ส่วนรายการช่วงต้นชั่วโมงและกลางชั่วโมงมีไว้ เพื่อเป็นส่วนประกอบสำหรับการจัดการภาครัฐกิจโฆษณา จึงต้องมีรายการประเภทข่าวสาร สารคดี และสปอตโฆษณา เพื่อทำรายได้สนับสนุนรายการหลักคือร่วมด้วยช่วยกัน

ทั้งนี้เพราะความที่รูปแบบรายการไม่เหมือนกับรายการวิทยุอื่นๆ ที่มีการโฆษณาแทรกได้ตลอดเวลา ดังนั้นรายการร่วมด้วยช่วยกันจึงให้ความสำคัญมากที่สุดกับเหตุการณ์สดที่เข้ามาในขณะดำเนินรายการ เพราะถือว่าการสื่อสาร 2 ทาง (Two ways Communication) เป็นหัวใจหลักที่สำคัญที่สุด ซึ่งต้องสื่อสารกับสมาชิกและผู้ฟังรายการ จึงเห็นได้ว่าหากเกิดเหตุการณ์สำคัญแทรกเข้ามาระหว่างดำเนินรายการ เช่น กรณีนักศึกษาพม่าบุกยึดสถานทูตพม่าประจำประเทศไทย กรณีผู้ก่อการร้ายชาวกระเหรี่ยงยึดโรงพยาบาลจังหวัดราชบุรี กรณีนักโทษชาวพม่าจี้จับตัวผู้บัญชาการเรือนจำและเจ้าหน้าที่เป็นตัวประกันเพื่อหลบหนีออกจากเรือนจำกลาง จังหวัดสมุทรสาคร กรณีนายโสฬส ทัชมะเสถียร เก็บเช็คเงินสดจำนวน 5 ล้านบาท กรณีชาเล็งเก็บเพชรได้ประมาณ 10 ล้านบาท เป็นต้น ผู้ควบคุมรายการโดยเฉพาะผู้จัดการสถานี มีอำนาจในการสั่งให้ผู้ดำเนินรายการติดตามสถานการณ์เหล่านั้นอย่างต่อเนื่องโดยตลอด และให้อำนาจในการสั่งงดการโฆษณา งดการเสนอข่าวหรือสารคดีในรายการปกติออกทั้งหมด

นอกจากนั้นรูปแบบรายการร่วมด้วยช่วยกัน ถือว่าภาคกิจกรรมที่จะต้องทำร่วมกับเครือข่ายการจัดตั้ง โดยเฉพาะกลุ่มสมาชิกของรายการ มีความสำคัญที่สุด การนำเสนอความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น การต่อต้านอิทธิพลมาเฟีย ด้านอำนาจรัฐ ในหลายกรณีที่สร้างความเดือดร้อน ผู้สื่อข่าวจากสำนักข่าวไอ.เอ็น.เอ็น. และเครือข่ายประชาชนต่างๆ ที่ทางรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้ทำกิจกรรมจัดตั้งไว้เรียกว่า “เครือข่ายร้อยพันองค์กร ประสานใจร่วมด้วยช่วยกัน” ก็จะรวมพลังเคลื่อนไหวต่อต้าน เปิดโปงจนถึงที่สุด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสื่อวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันไม่ได้ทำหน้าที่สื่อแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการนำเอาองค์กรจัดตั้งเคลื่อนไหว มารวมกับสื่อวิทยุ ทำหน้าที่ประสานกันอย่างกลมกลืน ลงตัว และเป็นธรรมชาติตามแนวคิดที่ได้วางไว้แต่ต้นที่ต้องการสร้างการเมืองภาคประชาชน ทำให้ประชาชนมีพลังต่อรอง ทำให้ประชาชนเชื่อว่า การรวมตัวกันบนชุมชนทางอากาศบนพื้นฐานของความดี ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลร่วมกัน สามารถต้านอิทธิพลและอำนาจเถื่อน และกระแสบริโภคนิยม ดังนั้นโดยสรุปรูปแบบรายการของวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันจึงทำหน้าที่ต่างจากสื่อวิทยุอื่นๆ ทั่วไป โดยทำหน้าที่เป็นสื่อนำการเคลื่อนไหว เป็นสื่อที่ไม่เป็นกลาง และเป็นสื่อที่เล็งจุดยืนอยู่ข้างใดข้างหนึ่งที่รายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันเห็นว่าถูกต้องในสถานการณ์นั้นๆ (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม , 10 ก.ค.2549)

โดยสรุป จากผลการศึกษา รูปแบบรายการร่วมด้วยช่วยกัน พบว่าสอดคล้องกับแนวคิด ลักษณะร่วมที่สำคัญในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ซึ่งเอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์(2542) (อ้างในประภากร ดลกิจ, 2544 : 11) ได้เสนอไว้โดยสรุปคือ ด้านรายการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในการผลิต การร่วมรายการ ผู้นำชุมชน หรือองค์กรชุมชนใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารสาธารณะ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการนำเสนอรายการ หลีกเลียงการนำเสนอเพลงเหมือนสถานีวิทยุกระแสหลัก เสนอรายการและข่าวแตกต่างจากแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับบุคคลสำคัญ มาเป็นเรื่องคนธรรมดาที่สำคัญต่อชุมชน ไม่เซ็นเซอร์ตัดทอนคำพูด ส่วนด้านการบริหารมี

ลักษณะการทำงานเป็นทีม แบ่งแยกอำนาจตัดสินใจ มีการจำกัดความยาวในการโฆษณาสินค้า ผู้ปฏิบัติงานมีทั้งอาสาสมัครและส่วนที่เป็นลูกจ้าง แหล่งที่มาของรายได้มาจากธุรกิจเอกชน เงินบริจาคของมูลนิธิ ค่าจัดกิจกรรม ค่าโฆษณา

อย่างไรก็ตาม พอจะจัดสัดส่วนประเภทรายการที่ออกอากาศโดยรวมได้ดังแผนภูมิ

ตารางที่ 3.1 ฟังรายการร่วมด้วยช่วยกันแบ่งตามความรับผิดชอบของผู้จัดรายการ

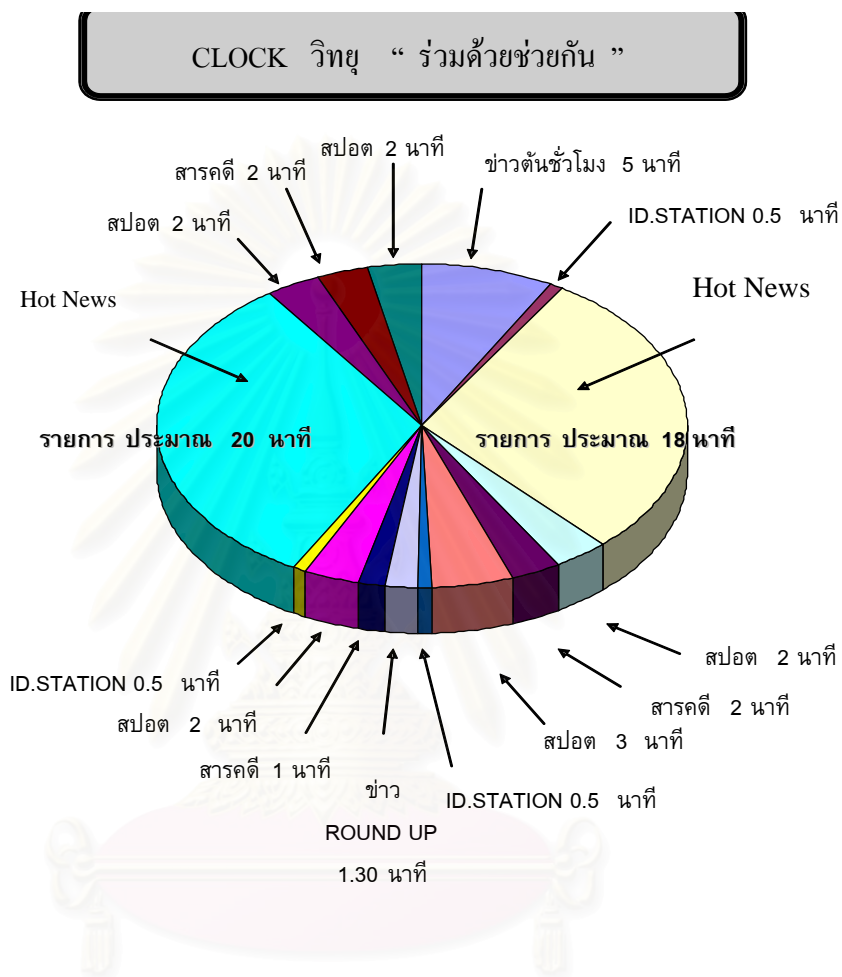
ฟังรายการร่วมด้วยช่วยกันสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน

FM 96. MHz.

ช่วงเวลา	จันทร์ - พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
05.30 - 05.30	สรุปเหตุร่วมด้วยช่วยกัน	สรุปเหตุร่วมด้วยช่วยกัน	สรุปเหตุร่วมด้วยช่วยกัน	สรุปเหตุร่วมด้วยช่วยกัน
05.30 - 06.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
06.00 - 06.45	สายพิณ ผาสุพงษ์	ชาญวิทย์ อ่วมฤทธิ์	ชาญวิทย์ อ่วมฤทธิ์	ชาญวิทย์ อ่วมฤทธิ์
06.45 - 07.00	สยามมวงสุคติ			
07.00 - 07.30	ถ่ายทอดสดจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์			
07.30 - 08.00	กองทัพไทยเพื่อประชาชน			
08.00 - 08.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	นายกมลประชาชน	ธรรมะ / สวท.
08.30 - 09.00	อัญชติพร กุศลภักดิ์	พรทิพย์ ชมภูมิ่ง	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
09.00 - 09.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	วันชัย วงศ์มีชัย	วันชัย วงศ์มีชัย
09.30 - 10.00	พรทิพย์ ชมภูมิ่ง (จ - พ)	ร.ต.ต.เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
10.00 - 10.30	ร.ต.ต.เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ (พด)	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
11.00 - 11.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
11.30 - 12.00	จิตต์สุภูมิ พวงเพชร (จ-พ)	สุกัญญา มากถิ่น	ไชยแสง กิระชัยวินิช	ดร.พิจิตร รัตกุล
12.00 - 12.30	สุกัญญา มากถิ่น (พด)	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
12.30 - 13.00	ข่าวสารวันนี้			
13.00 - 13.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ดอว์ปริญ	ดลินิกสุภาพ
13.30 - 14.00	ศุภรัตน์ นาคบุญญา	พทมนตร์ ดันบริกัณฑ์	ดร.กนกกาญจน์ อนุแก่นทราย	เพ็ญมา ชูพงษ์
14.00 - 14.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
14.30 - 15.00	อภิญญา ศิริชนะ	นุชนาฏ อุมานันท์	นุชนาฏ อุมานันท์	พจน์ โพธิ์ศรี
15.00 - 15.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
16.00 - 16.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
16.30 - 17.00	อภิวดี พลเลิศ	พจน์ โพธิ์ศรี	หมอกฎหมายทนายชาวบ้าน	หมอกฎหมายทนายชาวบ้าน
17.00 - 17.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	พิทักษ์ศักดิ์ ทัศนภักดิ์	พิทักษ์ศักดิ์ ทัศนภักดิ์
17.30 - 18.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
18.00 - 18.15	ใจถึงใจ (กองบัญชาการทหารสูงสุด)			
18.15 - 18.30	บ้านเมืองของเรา			
18.30 - 19.00	ใต้ร่มธงไทย			
19.00 - 19.30	ถ่ายทอดสดจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์			
19.30 - 20.00	ผลิตรายการด้วยตนเอง / นสร			นสร
20.00 - 20.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	(45 นาที)
20.30 - 21.00	อรอุมา เกษตรศิรณ	กรณิศ นวัจันท์	กรณิศ นวัจันท์	ร่วมด้วยช่วยกัน
21.00 - 21.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	วิฑราพร กิจบำรุง
21.30 - 22.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
22.00 - 22.30	ศิริพร วุฒิทธิ	โสภิต หวังวิวัฒนา	โสภิต หวังวิวัฒนา	ร่วมด้วยช่วยกัน
22.30 - 23.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
23.00 - 23.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
23.30 - 00.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
00.00 - 00.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
00.30 - 01.00	ศิริพร วุฒิทธิ	ภัทราพร สิงห์วงทอง	ตะวัน เขียววิจิตร	ร่วมด้วยช่วยกัน
01.00 - 01.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
01.30 - 02.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
02.00 - 02.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
02.30 - 03.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
03.00 - 03.30	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
03.30 - 04.00	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน	ร่วมด้วยช่วยกัน
04.00 - 04.30	ผลิตรายการด้วยตนเอง / นสร.			ร่วมด้วยช่วยกัน
04.30 - 05.00	ผลิตรายการด้วยตนเอง / นสร.			ฝากมาท สหวิทยุสุกุล

(ที่มา : บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด , 2549)

แผนภูมิที่ 3.4 สัดส่วนประเภทรายการที่ออกอากาศ *

(ที่มา : บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด ,2549)

* สัดส่วนประเภทรายการที่ออกอากาศ ภายในเวลา 1 ชั่วโมงเนื้อหารายการส่วนใหญ่ ประมาณ 60 % เป็นเวลาของรายการร่วมด้วยช่วยกัน สัดส่วนที่เหลือเป็นส่วนที่จัดไว้เพื่อสนับสนุน ธุรกิจโฆษณา เช่นข่าว สารคดี เป็นต้น

3.1.5 กลยุทธ์การบริหารรายการ

เนื่องจากรูปแบบหลักในการบริหารรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ไม่มีรูปแบบที่ตายตัวตลอด 24 ชั่วโมง (Non Format) จึงทำให้ภาครายการถูกกำหนดจากสถานการณ์และเหตุการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้น โดยเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นปัญหาความเดือดร้อน เหตุฉวนเหตุร้าย เหตุฉุกเฉิน ที่ผู้ฟังรายการต้องการให้บุคคลที่อยู่ใกล้เคียงหรือหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบให้การช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาโดยฉับพลันเร่งด่วน อาทิเช่น ปัญหาอุบัติเหตุ ทรัพย์สินหาย เจ็บป่วยฉุกเฉิน ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์และสถานการณ์ที่เข้ามาทั้งหมดเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น การคาดหวังของผู้ฟังรายการย่อมต้องการให้ได้รับการแก้ไขปัญหาทันที

สำหรับ กลยุทธ์ในการบริหารรายการก็จะต้องสร้างประสิทธิภาพในการสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาให้รวดเร็ว แม้ว่าการบริหารรายการในรูปแบบดังกล่าวนี้จะเป็นเสน่ห์ที่ผู้ฟังรายการชื่นชอบ อย่างไรก็ตามเสน่ห์ที่สำคัญนี้ด้านตรงข้ามก็เป็นที่น่าเบื่อหน่ายสำหรับผู้ฟังรายการที่ฟังประจำ โดยเฉพาะผู้ฟังรายการที่ไม่ได้ประสบปัญหาด้วยตัวเอง จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นดังกล่าว หากบริหารรายการโดยปล่อยให้เหตุการณ์และสถานการณ์เกิดขึ้นซ้ำซากตลอด 24 ชั่วโมงโดยไม่จัดการแก้ไข ก็จะทำให้รายการเกิดความน่าเบื่อหน่าย ไม่เป็นที่นิยมต่อผู้ฟังรายการและสมาชิกในระยะยาว

ดังนั้นจึงต้องมีกลยุทธ์ซ่อนกลยุทธ์ในการบริหารจัดการ โดยจะต้องจัดให้มีกิจกรรมภายนอกเพื่อเข้ามาผสมผสานกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ฟังรายการ โทรศัพท์เข้ามาในรายการ โดยกลยุทธ์ที่นำมาแก้ไขปัญหาก็คือกิจกรรมภาครายการ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน คือ กิจกรรมที่คิดค้นขึ้นมาเอง เป็นกิจกรรมที่รายการวิทยุเห็นว่ามีความน่าสนใจ ก่อนผลกระทบทั้งด้านบวกและลบต่อสังคม ก็จะนำประเด็นมานำเสนอเพื่อให้ผู้ฟังรายการและทุกฝ่ายในสังคมได้ร่วมแสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งมีส่วนร่วมเข้าแก้ไข สำหรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นและต่อเนื่องจากผู้ฟังในรายการ เป็นกิจกรรมที่ผู้ฟังรายการได้รับผลกระทบโดยตรง จึงได้นำเสนอเปิดประเด็นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

รวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสถานการณ์ภายนอกโดยไม่เกี่ยวกับรายการ กิจกรรมในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมที่มาจากเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย เพลิงไหม้ ภัยพิบัติสึนามิ อุทกภัยที่เกิดตามภาคต่างๆ สถานการณ์เหล่านี้ รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันจะเข้าร่วมประสานงานกับทุกฝ่ายพร้อมนำเครือข่ายสมาชิกที่จัดตั้งขึ้นตามวิชาชีพต่างๆ เข้าร่วมการช่วยเหลือ ซึ่งกิจกรรมทั้ง 3 ด้านนี้ ในทางปฏิบัติภาครายการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทีมงาน 2 ส่วน รับผิดชอบคือกิจกรรมข่าว โดยให้ผู้สื่อข่าวประจำสำนักข่าวไอ.เอ็น.เอ็น.ไปทำการสืบเสาะ หาข่าวจากพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้ฟัง แหล่งข่าวที่ได้รับผลกระทบ รายงานสถานการณ์สดเข้ามา

ในรายการ ส่วนสมาชิกจัดตั้งของรายการร่วมด้วยช่วยกัน จะรายงานสถานการณ์สดจากแหล่งข่าว เข้ามาในรายการ (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม , 10 ก.ค.2549)

3.2 บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างวิทยุร่วมด้วยช่วยกันกับประชาชน

3.2.1 การติดต่อสื่อสารกับผู้ฟัง

การสื่อสารในแนวอนาสองต่อความต้องการของประชาชน

เนื่องจากรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันให้ความสำคัญในการติดต่อสื่อสารกับผู้ฟัง โดยเน้นให้การสื่อสาร 2 ทาง (Two ways Communication) เป็นหัวใจหลักของทางสถานี จึงได้เปิด ช่องทางการติดต่อสื่อสารกับผู้ฟัง หลายด้านด้วยกันคือ การติดต่อสื่อสารกับผู้ฟังทางโทรศัพท์สาย ค่วน 1677 ติดต่อผู้ฟังทาง Page Printer 1490 เรียกร่วมด้วยช่วยกัน ติดต่อผู้ฟังทางโทรสาร หมายเลข 02-369-3858 ติดต่อผู้ฟังทางInternet www.rd1677.com และwww.innews.co.th ติดต่อ กับผู้ฟังทางจดหมาย ถึงรายการร่วมด้วยช่วยกัน เลขที่ 287/195 ซ.รามคำแหง 21 (นวศรี) ถ.ประดิษฐ์มนูธรรม แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310 ติดต่อกับผู้ฟังทางวิทยุ ประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน ช่องความถี่ CB 245 ช่อง 36 และติดต่อกับผู้ฟังโดยผู้ฟังรายการเดินทาง มาติดต่อด้วยตัวเองที่รายการร่วมด้วยช่วยกัน เลขที่ 287/195 ซ.รามคำแหง 21 (นวศรี) ถนนประดิษฐ์มนูธรรม แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310 (สมชาย แสวงการ ,2544 : 51-52)

เมื่อมีการรับข่าวสารจากผู้ฟัง รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันจะมีกระบวนการในการ กลั่นกรอง ตรวจสอบเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงและติดต่อกลับทุกราย ดังนั้นในการสื่อสารกับผู้ฟัง รายการทุกช่องทางจึงมีแนวคิดหลักคือ “ทุกเรื่องติดต่อเข้ามาต้องได้รับคำตอบ” นับตั้งแต่วิทยุ ร่วมด้วยช่วยกันได้นำเสนอรายการมาเป็นระยะเวลา 9 ปี วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ได้พิจารณาถึง จำนวนผู้ฟังที่ติดต่อสื่อสารเข้ามายังรายการแล้วเห็นว่าผู้ฟังจำนวนมากนิยมสื่อสารแจ้งผ่านรายการ ผ่านช่องทางหลัก ได้แก่ การติดต่อสื่อสารกับผู้ฟังทางโทรศัพท์สายค่วน 1677 ในแต่ละวันเจ้าหน้าที่ ประสานงานรายการซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 3 ทีม รวมจำนวน 33 คน รับสายจากผู้ฟังเฉลี่ยคนละ 40 เรื่อง เมื่อรวมกันทั้งหมด จะมีเรื่องที่ผู้ฟังแจ้งผ่านทางโทรศัพท์เข้ามาประมาณ 1,320 เรื่องต่อวัน

การติดต่อผู้ฟังทาง Page Printer 1490 เรียกร่วมด้วยช่วยกัน ในรอบ 24 ชั่วโมงที่ รายการร่วมด้วยช่วยกันออกอากาศ จะมีผู้ฟังแจ้งเรื่องต่างๆ เข้ามาทางรายการประมาณวันละ 300 - 400 เรื่อง สำหรับการติดต่อกับผู้ฟังทางจดหมาย ส่งถึงรายการร่วมด้วยช่วยกัน เลขที่ 287/195 ซ.รามคำแหง 21 (นวศรี) ถ.ประดิษฐ์มนูธรรม แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310

เรื่องของผู้ฟังแจ้งผ่านทางจดหมาย ส่วนใหญ่เป็นผู้ฟังที่ส่งมาจากต่างจังหวัด เช่น นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ระยอง ชลบุรี ซึ่งผู้ฟังเหล่านี้ไม่สะดวกที่จะใช้โทรศัพท์ ส่วนชาวกรุงเทพฯที่แจ้งเรื่องผ่านทางจดหมาย มักจะเป็นการให้รายละเอียดในบางเรื่องซึ่งค่อนข้างยาว รวมทั้งแสดงความคิดเห็นและให้กำลังใจกับทางรายการที่ได้ร่วมด้วยช่วยกัน รวบรวมแล้วในแต่ละสัปดาห์ จะมีผู้ส่งจดหมายเข้ามาประมาณ 20-25 ฉบับ

เรื่องของผู้ฟังเดินทางมาร้องเรียนโดยตรงผ่านรายการ ในแต่ละสัปดาห์จะมีผู้ฟังเดินทางมาติดต่อกับทางฝ่ายรายการจำนวนมากเพื่อแจ้งขอความช่วยเหลือ หรือร้องทุกข์ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือขอคำปรึกษาปัญหาต่างๆ ทางรายการได้ประมาณการว่า ในแต่ละสัปดาห์จะมีผู้มาร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ประมาณ 30-50 คน นอกจากนี้ยังมีกรณีที่ผู้ฟังนำทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ประชาชนได้ทำสูญหาย หรือลืมทิ้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ และมีผู้เก็บได้นำมาส่งมอบให้กับทางรายการเพื่อติดตามคืนเจ้าของต่อไป เช่น โทรศัพท์มือถือ วิทยุติดตามตัว กระเป๋า สตางค์ เงินสด บัตรเครดิต เช็คเงินสด กระเป๋าเสื้อผ้า เอกสารสำคัญ เช่น บัตรประชาชน ใบขับขี่ ทะเบียนบ้าน หนังสือเดินทาง เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ เฉลี่ยในแต่ละเดือน จะมีผู้นำสิ่งของต่างๆ เหล่านี้มาส่งมอบให้กับทางรายการประมาณ 60 – 80 รายการ ทั้งนี้ เรื่องต่างๆ ที่ผู้ฟังแจ้งผ่านทางรายการจะมีการบันทึกเก็บเป็นหลักฐานไว้ในคอมพิวเตอร์ ประมาณ วันละ 280 – 300 เรื่อง (สมชาย แสวงการ, 2544 : 51-53)

เปิดพื้นที่สาธารณะของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน

จากผลของการศึกษาพบว่าบทบาทความสัมพันธ์ของผู้ฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน” (*Participatory Communication*) ในการประชุมขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย เมื่อปี ค.ศ.1977 (สิขเรศ ศิริกานต์, 2544) ซึ่งสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือการเข้าถึงสื่อ (*Access*) การมีส่วนร่วม (*Participation*) การจัดการด้วยตนเอง (*Self-Management*) และองค์การยูเนสโก (UNESCO) เองได้ให้ความสนใจและการสนับสนุนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ประชาชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม องค์การยูเนสโกเองก็ยอมรับว่าการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่การเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีความเป็นไปได้มากและสามารถกระทำได้ง่ายกว่า

หัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (*Participation Communication Process*) ที่สำคัญนั่นคือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมนั้น จะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (*Public Concretization*) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (*Learning Process*) ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

3.2.2 ประเภทของผู้ฟัง

ด้วยแนวคิดของรายการร่วมด้วยช่วยกัน ที่ได้วางแนวทางหลักของทางสถานีไว้ที่เน้นการสื่อสาร 2 ทาง (*Two ways Communication*) กับผู้ฟังรายการในประการแรก และโดยหลักคิดที่ต้องการสร้างกระแสต่อต้านกระแสบริโภคนิยมพร้อมการสร้างการเมืองภาคประชาชนโดยสันติ สโลแกนของทางรายการร่วมด้วยช่วยกันซึ่งพยายามออกอากาศซ้ำๆ เพื่อสร้างความถี่ตอกย้ำ นั่นก็คือ “สังคมดี คนดี มีน้ำใจ ร่วมด้วยช่วยกัน” หรือ “สร้างเมืองใหญ่ให้น่าอยู่” ก็ตามจึงกระตุ้นให้ผู้ฟังได้โทรศัพท์ติดต่อสื่อสารเข้ามา นอกจากนั้นการนำเอากรณีความสำเร็จซึ่งเกิดจากการร่วมด้วยช่วยกัน ความมีน้ำใจ โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือผู้อื่นยามได้รับความเดือดร้อน โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่นกรณีนำของหายมาคืน หรือความช่วยเหลือกรณีรถเสีย โดยนำมาออกอากาศตอกย้ำในรายการตลอดเวลา จึงทำให้ผู้ฟังรายการได้รับการกระตุ้นให้เกิดสำนึกแห่งคุณธรรมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีบรรทัดฐานของสังคม (*The Cultural Norms Theory*) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนอาจเพียงย้ำบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐานใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการ ได้แก่ ส่งเสริมสนับสนุนหรือย้ำบรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป สร้างความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม เปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลโดยช่วยให้เกิดพฤติกรรมใหม่แต่ต้องใช้ระยะเวลามาก ดังนั้นวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันจึงสามารถแบ่งประเภทของผู้ฟังออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 คือ รับฟังรายการวิทยุเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจะมีผู้ฟังรายการประจำประเภทแรกมากที่สุด กลุ่มคนส่วนมากเหล่านี้ เมื่อรายการร่วมด้วยช่วยกันออกรายการแจ้งข่าวความเดือดร้อน เช่นกรณีภัยพิบัติต่างๆ ผู้ฟังประเภทนี้ก็จะแสดงพลังเจียม ร่วมบริจาคเงิน เสื้อผ้า สิ่งของ ช่วยเหลือผู้เดือดร้อนผ่านทางรายการร่วมด้วยช่วยกันเป็นประจำทุกครั้งเป็นจำนวนมากมาย

ประเภทที่ 2 ผู้ฟังที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกทางรายการ รายการร่วมด้วยช่วยกัน ถือเอาว่า “การทำงานภาคประชาชนขาดการจัดตั้งไม่ได้” และ “เบื้องหลังการสื่อสาร 2 ทาง (Two ways Communication) ของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากการจัดตั้ง” (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม, 10 ก.ค.2549) ดังนั้นการจัดตั้งสมาชิกกลุ่มสาขาอาชีพต่างๆ ของรายการร่วมด้วยช่วยกันจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง วิธีการรับสมัครสมาชิกของทางรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนด้วยการกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดสำนึกที่จะร่วมกันรับผิดชอบสร้างสังคมให้น่าอยู่ด้วยการแสดงน้ำใจทำความดี และมุ่งหวังให้สังคมที่อยู่ร่วมกันพัฒนาดีขึ้น

ประเภทที่ 3 สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยที่รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน “เป็นสื่อที่ไม่ได้ เป็นสื่อสารมวลชนเพียงอย่างเดียว แต่ใช้สื่ออื่นการเคลื่อนไหว” งานของภาคกิจกรรมสมาชิกจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก สำคัญเท่าๆ กับภาครายการปกติ สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมหลายกลุ่มจึงมาจากการทำกิจกรรมจัดตั้งไว้

ประเภทที่ 4 การแสดงบทบาทของสมาชิก สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ แสดงบทบาทร่วมเคลื่อนไหวเฉพาะในองค์กรของตนเอง โดยใช้วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นสื่อ บทบาทสนับสนุนกิจกรรมของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันตามธรรมชาติภายใต้เหตุการณ์ทั่วไป และบทบาทร่วมในฐานะเครือข่ายสมาชิกรายการร่วมด้วยช่วยกัน ในขณะที่สมาชิกแสดงบทบาทเคลื่อนไหวโดยใช้รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นสื่อในฐานะเครื่องมือเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์และสนับสนุนให้เกิดพลังเพื่อกลุ่มประโยชน์ขององค์กรตนเอง และได้แสดงบทบาทของสมาชิกรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันต่อกรณีดังกล่าว อาทิเช่น กรณีมาเฟียหมอมชิต ซึ่งได้เกิดกลุ่มอิทธิพลมาเฟียเรียกเก็บส่วยค่าจ้อครดแท้กซี่โดยสารสาธาณะผิดกฎหมาย ก็มีผู้นำกลุ่มแท้กซี่ได้แสดงบทบาทเปิดโปง ต่อต้านพร้อมสมาชิกอย่างชัดเจน เจ้าหน้าที่วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ได้ประสานงานจนได้รับการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เป็นต้น

สมาชิกของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน มี 2 ส่วน ได้แก่ สมาชิกเป็นทางการ คือสมาชิกที่เข้ามาสมัครสมาชิกผ่านการเข้าร่วมอบรม มีบัตรสมาชิกเป็นทางการ กับสมาชิกรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันซึ่งบางส่วนไม่ได้มีบัตรสมาชิกเป็นทางการ แต่เป็นสมาชิกที่ฟังรายการประจำ มีหน้าที่คอยช่วยเหลือเมื่อมีกิจกรรมที่เหมาะสมก็จะเข้าร่วมสนับสนุนตามความเหมาะสม ถือว่ากลุ่มเหล่านี้เป็นสมาชิกประเภทไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มอาสาสมัครวิทยุสื่อสาร กลุ่มออฟโรดร่วมด้วยช่วยกัน เป็นต้น ส่วนสมาชิกเป็นทางการอีกประเภทหนึ่งคือ การเข้าร่วมฝึกอบรมตามหลักสูตรที่รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน จัดขึ้นร่วมกับส่วนราชการหรือธุรกิจเอกชนอื่นๆ เช่น สมาชิกรองปราบอาสาร่วมด้วยช่วยกัน เป็นต้น

3.2.3 บทบาทของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน

ตลอดระยะเวลาการออกอากาศของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือพึ่งพากันของคนในสังคม แสดงออกถึงความมีน้ำใจหยิบยื่นให้แก่กันและกัน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทำหน้าที่อย่างเต็มตัวในการเชื่อมโยงเครือข่าย หน่วยงาน ชุมชน องค์กรต่างๆ เข้ามาทำงานเพื่อสังคมร่วมกัน เช่น กองทัพ อปพร. ศูนย์พญาอินทรี มูลนิธิ หน่วยแพทย์กู้ชีวิต ตำรวจ กรุงเทพมหานคร ฯลฯ ทำให้เกิดความสมานฉันท์ในการแก้ไขปัญหา ทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นผ่านทางวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ลุล่วงไปด้วยดี สามารถช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีเรื่องและผู้ฟังแจ้งเข้ามาทางรายการมากกว่า 2.5 ล้านเรื่อง

การทำหน้าที่ของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประกอบกับความแปลกใหม่ของเนื้อหารายการวิทยุ ทำให้รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เป็นที่สนใจและได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว ผลงานวิจัยของนักศึกษาคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์หรือนิด้า และนักศึกษานิเทศศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ศึกษาถึงบทบาทของรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันต่อสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาในกรุงเทพมหานคร เป็นเครื่องยืนยันถึงบทบาทและการทำหน้าที่ของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้ว่า เป็นรายการวิทยุที่มีบทบาทมากและประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของประชาชนได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่ยากไร้ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมจากสังคมหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเห็นได้จากตารางผลการสำรวจจำนวนผู้ฟัง 200 คน ถึงบทบาทและประโยชน์ของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน พบว่ารายการมีประโยชน์ต่อสังคมสูง และมีบทบาทต่อสังคมสูงเช่นเดียวกัน (ร้อยเรื่องราวร่วมด้วยช่วยกัน FM96.0 MHz. ,ก.พ.2547 : 10-12)

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.2 ค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทของรายการร่วมด้วยช่วยกัน

ลำดับ	บทบาทของรายการร่วมด้วยช่วยกัน	ค่าเฉลี่ย	ระดับบทบาท
1.	การประสานงานให้เกิดความช่วยเหลือแก้ไขปัญหา	4.05	สูง
2.	การนำเสนอข่าวและรายงานเหตุการณ์	3.87	สูง
3.	การรณรงค์ส่งเสริมให้คนดี สังคมดี มีน้ำใจ ร่วมด้วยช่วยกัน	4.16	สูง
4.	การชำระรักษาศิลปวัฒนธรรม	4.00	สูง
5.	การคุ้มครองผู้บริโภค	4.12	สูง
6.	การส่งเสริมวินัยจราจร	3.84	สูง
7.	การป้องกันแก้ไขปัญหา อาชญากรรม ยาเสพติด และคอร์รัปชัน	3.68	สูง
	รวม	3.88	สูง

หมายเหตุ : คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 5 คะแนน
(ที่มา : 5 ปีร่วมด้วยช่วยกัน , 2545 : 18)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.3 ค่าเฉลี่ยและระดับประโยชน์จากการรับฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน

ลำดับ	ประโยชน์จากการรับฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1.	ท่านได้รับความรู้ข้อมูล ข่าวสาร เศรษฐกิจ สังคม การเมือง อาชญากรรม อย่างรวดเร็วและทันต่อสถานการณ์	สูง	4.23
2.	ทำให้ท่านได้รับความรู้เพิ่มเติม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และแนะนำช่วยเหลือบุคคลอื่นได้ด้วย	สูง	4.15
3.	การฟังรายการทำให้ท่าน ได้มีเพื่อนและไม่รู้สึกว่ายู่ตัวคนเดียวและช่วยเหลือบุคคลอื่นผ่านทางรายการด้วย	สูง	4.13
4.	รายการทำให้ท่านรู้สึกผ่อนคลายอารมณ์และความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน	ปานกลาง	3.65
5.	ทำให้ท่านได้รับข้อมูลที่เป็นแบบอย่างในการประพฤติตน เช่น การเข้าคิว การช่วยเหลือการใช้ชีวิตประจำวัน	สูง	4.09
6.	ทำให้ท่านรู้จักตนเองมากขึ้น สามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้	สูง	3.92
7.	รายการทำให้ท่านได้นำเรื่องราวที่ได้รับฟังจากรายการไปคุยกับเพื่อนๆ หรือญาติพี่น้อง	สูง	4.06
8.	รายการทำให้ท่านหลีกเลี่ยงจากปัญหาจรรยาที่คิดขัดและเหตุร้ายต่างๆ ที่อาจจะทำให้ท่านได้รับอันตรายได้	สูง	4.19
9.	รายการทำให้ท่านใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในกรณีที่ท่านว่างและมีรายการร่วมด้วย ช่วยกันอยู่เป็นเพื่อนกับท่าน	สูง	3.93
10.	รายการทำให้ท่านมองโลกในแง่ดี เกิดความมุ่งมั่นอยากจะทำความดี ช่วยเหลือผู้อื่น มีความเมตตา สงสารต่อเพื่อนๆ ที่ตกทุกข์ได้ยาก เช่น รถเสีย น้ำท่วม หรือไฟไหม้ เป็นต้น	สูง	4.35
11.	ทำให้ท่านมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม เช่น กรณีการบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัย	สูง	4.25
	รวม	สูง	5.366

หมายเหตุ : คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 5 คะแนน
(ที่มา : 5 ปีร่วมด้วยช่วยกัน , 2545 : 18)

ตารางที่ 3.4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฟ้องรายการกับวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในเขตกรุงเทพมหานคร
แยกตามหมวดของการรับเรื่องระหว่างวันที่ 28 สิงหาคม 2549 ถึง 1 กันยายน 2549

ลำดับ	ชื่อหมวดเรื่องร้องทุกข์	จำนวน(เรื่อง)
1	แรงงาน	4
2	ร้องเรียน	214
3	รับสมัครงาน/หางาน	39
4	ยาเสพติด	10
5	เจ็บป่วย	64
6	รถเสีย	590
7	สิ่งแวดล้อม	13
8	สาธารณสุข	10
9	สาธารณูปโภค	390
10	อาชญากรรม	478
11	อุบัติเหตุ	1180
12	อุบัติเหตุ	76
13	ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐ	3
14	การเกษตร	1
15	การศึกษา	0
16	กลุ่มอิทธิพล	4
17	ของหาย	1316
18	คนหาย	409
19	คุ้มครองผู้บริโภค	4
20	ที่ดินทำกิน	1
21	ทำความดี	434
22	ทุจริตคอร์รัปชัน	0
23	บริการด้านจราจร	679
24	ปัญหาอื่นๆ	1509
	รวมทั้งหมด	7428

(ที่มา : ข้อมูลฝ่ายรายการบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด,2549)

สรุปบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างวิทยุร่วมด้วยช่วยกันกับประชาชน เป็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน” (Participatory Communication) ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี ค.ศ. 1977 (สิริเรศ ศิริรังกานต์, 2544) ซึ่งสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือการเข้าถึงสื่อ (Access) การมีส่วนร่วม (Participation) การจัดการด้วยตนเอง (Self-Management)

หัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participation Communication Process) ที่สำคัญนั้นคือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมนั้น จะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

3.3 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันที่มีผลกระทบต่อภาครัฐและภาคธุรกิจ

สำหรับกิจกรรมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนนั้น วิทยุร่วมด้วยช่วยกันมีกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนแยกออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางสังคม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งกิจกรรมทั้ง 3 ด้านนั้นสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินการสอดคล้องกับแนวคิดของ Normal Uphoff (1981) (อ้างใน อकिन รพีพัฒน์ 2527: 22 ; จิระวรรณ ตันกุลานันท์, 2542: 22) ดร.เจมส์ คี บีนทอง (2526) (อ้างใน จิระวรรณ ตันกุลานันท์, 2542: 22) และปธาน สุวรรณมงคล (2527) (อ้างใน อรรธมา เกษตรพิชผล, 2544: 17) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนใกล้เคียงกัน ประมวลสรุปได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาและการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (Evaluation)

3.3.1. กิจกรรมทางการเมือง

เจตนารมณ์ประชาชนและ ส่วนร่วมทางการเมือง

กรณีการมีส่วนร่วมงานมหกรรมคนเมืองเรื่องรัฐธรรมนูญในปี 2540 รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้ร่วมกับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ นำโดยนายอุทัย พิมพ์ใจชน นายจาตุรนต์ ฉายแสง นายเสรี สุวรรณภานนท์ นายบุญเลิศ ชาญทุทเดช เป็นต้น รณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง โดยรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้เข้าไปร่วมในฐานะเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ และเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์หลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการประชุมในรอบต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้จัดช่วงเวลาถ่ายทอดสดออกอากาศ เปิดรับฟังความคิดเห็นของภาคประชาชน เพื่อนำข้อเสนอแนะจากประชาชนตามสาขาอาชีพต่างๆ ส่งให้กับสภาร่างรัฐธรรมนูญ ถือได้ว่ารายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง สะท้อนความคิดเห็นและมุมมองความต้องการของภาคประชาชนในสาขาอาชีพต่างๆ เพื่อให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้รับฟังความต้องการของชาวกรุงเทพมหานคร

กรณี การรณรงค์เลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต ในปี พ.ศ. 2541 รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้ร่วมกับกรุงเทพมหานคร จัดกิจกรรม “โค้งสุดท้ายเลือกตั้ง ส.ก.- ส.ข. ใครจะพิชิตชัยในสนาม กทม.” เพื่อรณรงค์ให้ชาวกรุงเทพมหานครได้ตื่นตัวไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต โดยจัดเวทีอภิปรายเชิญตัวแทนพรรคการเมือง ผู้สมัครจากทุกพรรคและกลุ่มการเมือง มาแถลงนโยบายต่อชาวกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ได้รับฟังการถ่ายทอดออกอากาศทั่วทั้งกรุงเทพมหานครได้ร่วมเสนอความคิดเห็น เพื่อให้ตัวแทนพรรคการเมืองได้นำความต้องการและข้อเสนอของภาคประชาชนไปบริหารกรุงเทพมหานครต่อไป

การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น โดยตรง จากผู้ฟังรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันทุกเขตเลือกตั้ง ได้สะท้อนความต้องการของภาคประชาชนที่มีต่อนโยบาย และทิศทางการบริหารงานของสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต เพื่อนำความต้องการโดยตรงจากผู้ฟังรายการไปสู่การบริหารในภาคปฏิบัติ และการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของภาคประชาชนในครั้งนี้ รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้รวบรวมความคิดเห็นทั้งหมด นำมาจัดหมวดหมู่ต่อแนวทางการพัฒนากรุงเทพมหานครในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาหนึ่งเดือนเต็ม เสนอตรงต่อ ดร.พิจิตต รัตตกุล ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น โดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้เข้ามารับข้อมูลทั้งหมดและให้สัมภาษณ์ออกอากาศสด เป็นสัปดาห์ที่จะนำความคิดเห็นของภาคประชาชนที่ได้รับมา ไปผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาตรงต่อความต้องการของประชาชน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินรายการของร่วมด้วยช่วยกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Samuel P. Huntington และ John M Nelson (1976 : 4-7) ซึ่งได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า “เป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละบุคคลที่มีความมุ่งหมายเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลและเขากำหนดขอบเขตไว้ว่าหมายถึงการทำกิจกรรมทางการเมืองของคนธรรมดา ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นช่วงๆ ไม่ต่อเนื่อง และอาจจะเป็นบทบาทอื่น นอกจากนั้นยังเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ทั้งนี้ไม่ว่าการกระทำนั้นจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น อาจเป็นไปได้ด้วยความสำนึกของตนเอง หรือถูกชักจูงให้เข้าร่วมก็ได้”

3.3.2 กิจกรรมทางสังคม

จิตสำนึกทางสังคม จิตสำนึกแห่งอุดมคติ

โดยรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้จัดกิจกรรมทางสังคม อาทิเช่น กิจกรรมสาธารณประโยชน์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทุกครั้งที่ประชาชนประสบกับภัยพิบัติต่างๆ รายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้เป็นผู้นำในการระดมความช่วยเหลือเกื้อกูลผ่านช่องทางการสื่อสารทางวิทยุ คลื่น FM 96.0 MHz ส่งผลให้ธารน้ำใจหลังไหลเข้ามาอย่างท่วมท้น ผู้ฟังรายการได้ร่วมกันบริจาคข้าวสาร อาหารแห้ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ประชาชน องค์กร สมาพันธ์ บริษัทจำกัด ฯลฯ ต่างแสดงพลังน้ำใจด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมกับรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในการสนับสนุนการช่วยเหลือสังคมในหลากหลายรูปแบบ ทั้ง เงิน สิ่งของ และแรงงาน อย่างสม่ำเสมอ

กิจกรรมด้านการช่วยเหลือผู้ประสบภัย นอกจากเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้ประสบภัยและเพื่อให้ผู้ประสบภัยได้มีชีวิตปกติสุขในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป เช่นกรณีน้ำท่วม สึนามิ เป็นต้น โดยมีรูปแบบการให้ความช่วยเหลือ กรณีอุทกภัย ได้แก่ โครงการร่วมด้วยช่วยผู้ประสบอุทกภัย กรณีภัยหนาว ได้แก่ โครงการร่วมด้วยช่วยภัยหนาว เป็นการประสานความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ประสบภัยหนาวในพื้นที่ห่างไกล ด้วยการนำเสื้อผ้า โดยเฉพาะ เสื้อกันหนาว ผ้าห่ม ไปมอบให้ถึงในพื้นที่ กรณีภัยแล้ง ได้แก่ โครงการรวมน้ำใจช่วยภัยแล้ง กรณีมหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิ ใน 6 จังหวัดภาคใต้ชายฝั่งทะเลอันดามัน รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้นำอาสาสมัครนับร้อยชีวิตเดินทางไปร่วมให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัย ทั้งการค้นหาและกู้ร่างผู้เสียชีวิต การสร้างบ้านเรือนทดแทน การจัดโครงการบูรณาการช่วยเหลือ เป็นต้น (สัมภาษณ์ อภริณี พรเลิศ, ผู้อำนวยการฝ่ายรายการและกิจกรรมพิเศษ, 5 ต.ค. 2549)

กิจกรรมโครงการอาชีวศึกษาร่วมด้วยช่วยประชาชน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และราชการร่วมด้วยช่วยกัน พิจารณาเห็นความสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้เกิดความรักความสามัคคีอย่างสร้างสรรค์ รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม จึงได้จัดตั้ง “โครงการอาชีวศึกษาร่วมด้วยช่วยประชาชน” เพื่อสร้างเจตคติที่ดีให้กับนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาต่อวิชาชีพที่กำลังศึกษาอยู่ เป็นการฝึกปฏิบัติงานในวิชาชีพที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่จริง ก่อนนำไปประกอบวิชาชีพให้เกิดความชำนาญ สร้างความภูมิใจให้กับนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษา โดยดำเนินการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไปพร้อมกับการสร้างเครือข่ายของนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาทุกจังหวัดทั่วประเทศ

สำหรับรูปแบบในการดำเนินกิจกรรม กำหนดให้มี 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดตั้ง “กลุ่มอาชีวศึกษาร่วมด้วยช่วยประชาชน” ในระยะแรกของการดำเนินการจะเป็นการเปิดรับตัวแทนอาสาสมัครนักเรียนนักศึกษาอาชีวศึกษา จากสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าร่วมกลุ่มที่จะได้รับการอบรมด้านการปฏิบัติงาน การฝึกฝนด้านวิชาชีพ การร่วมกิจกรรม Workshop รวมทั้งการอบรมพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างเสริมศรัทธาต่อการบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ในสังคม
2. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โดยการจัดภาคปฏิบัติแก่นักเรียนนักศึกษาอาชีวศึกษานั้น ได้ปฏิบัติงานจริงโดยการออกให้บริการแก่ชุมชนต่าง ๆ ทั้งกรุงเทพมหานครและปริมณฑล(สัมภาษณ์ อภิรดี พรเลิศ, ผู้อำนวยการฝ่ายรายการและกิจกรรมพิเศษ, 5 ส.ค. 2549)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของราชการร่วมด้วยช่วยกัน จากการศึกษาพบว่า เป็นจุดเด่นที่สำคัญของราชการ ซึ่งการมีส่วนร่วมทางสังคมดังกล่าวนี้เป็นไปตามงานศึกษาและวิจัยในเรื่องรูปแบบการเสียสละ ซึ่งมีการแบ่งแยกออกเป็น 4 รูปแบบ (ปรัชญา เวสารัชช อ่างใน ปราณี หมอนทองแดง, 2533: 33 ; จิระวรรณ ดันกูรานันท์, 2542: 22) คือการร่วมแสดงความคิดเห็น ในรูปของการเขียน การพูดหรือการสื่อความในรูปอื่นเพื่อแสดงความคิดเห็นของตนเอง การร่วมแสดงความคิดเห็นเช่นนี้อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกิจกรรมการพัฒนาก็ได้ การร่วมสละทรัพยากรวัตถุ โดยการให้ยืมหรือให้เงิน วัสดุ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์จากสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ การร่วมสละแรงกายในกิจกรรมพัฒนานั้นๆและการ ร่วมสละเวลา เช่น ร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าร่วมประชุม (แม้จะไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็ตาม) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนิยามที่ “เน้นระดับของการมีส่วนร่วมที่ลึกไปกว่าการเข้าร่วมปฏิบัติทางกาย แต่ผู้เข้าร่วมจะต้องมีส่วนร่วมทางอารมณ์ความรู้สึก จิตใจ และมีสำนึกร่วมด้วย” ดังที่ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) (อ่างใน สวภัทร ปุยพันธ์, 2543: 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งใน

สถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

3.3.3 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ดำเนินกร่วมทางเศรษฐกิจ พื้นฐานความเข้มแข็ง

เป็นโครงการที่มุ่งหวังให้สมาชิกแท้กซี่ได้มีรณเป็นของตนเองในราคายุติธรรมเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โครงการแท้กซี่จะร่วมด้วยช่วยกันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกที่เช่ารถขับได้มีโอกาสมีแท้กซี่เป็นของตนเอง โดยผ่อนชำระกับสหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกันในราคาถูกลง ซึ่งจะทำให้แท้กซี่มีรายได้คงเหลือเพียงพอต่อการจุนเจือครอบครัวมากขึ้น โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกแท้กซี่ที่ไม่มีรณเป็นของตนเอง โดยให้สมาชิกร่วมด้วยช่วยกันซึ่งเป็นผู้ขับรถแท้กซี่เข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกัน แล้วนำเงินออมของสมาชิกพร้อมทั้งจัดหาผู้ค้าประกันมาทำการประกันการกู้ยืม โดยสหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกันตั้งเป้าหมายไว้ในอนาคตว่าจะขยายโครงการออกไปเรื่อยๆ แต่นั้นต้องอยู่กับความพร้อมของสมาชิก สำหรับคุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่สำคัญนั่นก็คือจะเน้นคัดสรรบุคคลที่น่าเชื่อถือ ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งปัจจุบันสมาชิกสหกรณ์ได้รับรถแท้กซี่ตามโครงการไว้แล้ว 2 คัน คือ นายสมพงษ์ สวัสดิสุข ประธานชมรมแท้กซี่เพื่อนบนท้องถนนและนายคุณ จารุจิตรสมาชิกสหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกัน

โครงการประกันภัยอุบัติเหตุเอื้ออาทร

เมื่อเดือนสิงหาคม 2547 สหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกัน จำกัด ได้ริเริ่มจัดทำโครงการประกันภัยอุบัติเหตุเพื่อมอบเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก ซึ่งทางสหกรณ์ได้จัดส่งแบบตอบรับเข้าร่วมโครงการให้แก่สมาชิกเมื่อปลายเดือนสิงหาคม 2547 และปลายเดือนกันยายน 2547 จากการส่งแบบตอบรับทั้งสองครั้ง มีสมาชิกที่สนใจตอบรับเข้าร่วมโครงการประกันภัยอุบัติเหตุทั้งสิ้น 1,058 ราย มีสมาชิกที่มีคุณสมบัติทำประกันภัยได้ทั้งสิ้น 1,030 ราย ส่วนสมาชิกที่ตอบรับมาแต่ไม่สามารถทำประกันภัยอุบัติเหตุได้นั้น เนื่องจากมีอายุเกิน 70 ปีบริบูรณ์ หรือเคยทำประกันภัยอุบัติเหตุเอื้ออาทรไว้แล้ว ทางสหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกันได้ทำประกันไว้กับบริษัท กลางคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ จำกัด ในส่วนของค่าเบี้ยประกันจำนวน 365 บาทต่อรายนั้น สหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกันได้รับความอนุเคราะห์จากบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น. จำกัด ซึ่งเป็นเจ้าของรายการร่วมด้วยช่วยกัน สนับสนุนจำนวน 1,000 บาท ส่วนที่เหลือสหกรณ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งกรมธรรม์มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม 2548 ถึงวันที่ 14 มกราคม 2549 วงเงินคุ้มครองจำนวน 300,000 บาท

กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ยังได้สอดคล้องกับ Normal Uphoff(1981) (อ้างแล้ว) ได้แบ่งการพิจารณาการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาถึงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม วิธีการเข้าร่วม พิจารณาจากสาเหตุของใจ ลักษณะการร่วม ขอบเขต ระยะเวลา หรือลักษณะกิจกรรมที่ร่วม และบริบทหรือสภาพเงื่อนไขสถานการณ์ซึ่งแวดล้อมการมีส่วนร่วม พิจารณาจากรูปแบบของโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ และสภาพแวดล้อมอื่นซึ่งกระทบกิจกรรม เช่น สภาพแวดล้อมในอดีต ประสบการณ์ผู้เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

3.4 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ส่งผล / มีอิทธิพลต่อภาครัฐและภาครัฐกิจ

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนกับราชการร่วมด้วยช่วยกัน ถือได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้สถานีวิทยุประสบความสำเร็จควบคู่ไปกับกิจกรรมที่ดำเนินไปในภาคราชการ ดังที่ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ได้กล่าวไว้ว่า “การทำงานของเราด้วยช่วยกันในภาควิทยุ จำเป็นต้องบอกว่าสื่อเราไม่ใช่สื่อในลักษณะเดียว แต่เป็นการนำเอาองค์กรเคลื่อนไหว นำมาบวกกับสื่อ งานของภาคกิจกรรมจึงเป็นภาคสำคัญของร่วมด้วยช่วยกันเทียบเท่ากับฝ่ายราชการ “ (สัมภาษณ์ สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ,10 ก.ค.2549) เหตุเพราะราชการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ถือว่าการทำกิจกรรมเป็นประโยชน์สอง ด้านคือด้านหนึ่งกิจกรรมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผู้ฟังรายการ เป็นช่องทางในการเข้าไปหาประชาชนเพื่อสร้างองค์กรจัดตั้งที่ถาวรเข้ามาสนับสนุนภาคราชการของวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน อีกด้านหนึ่งเป็นการใช้อำนาจประชาชนและเครือข่ายประชาชนที่จัดตั้งไว้ให้ กลับมาสนับสนุนภาคราชการ ให้ดำเนินการไปได้อย่างเป็นธรรมชาติและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น กิจกรรมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในปีหนึ่งๆ จึงมีกิจกรรมจำนวนมากหลากหลายโครงการ สามารถจำแนกออกได้ว่า โครงการที่ทางราชการได้คิดค้นขึ้นสามารถสนองตอบประโยชน์ให้กับราชการร่วมด้วยช่วยกัน 2 ด้านคือ ด้านการสร้างมวลชนจัดตั้งให้กับสถานีฯ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ด้านการหาลงมือของภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ แม้ว่ารายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน จะมีกิจกรรมในแต่ละปีหลากหลายกิจกรรม แต่อย่างไรก็ตามในงานศึกษาชิ้นนี้ ขอนำกิจกรรมตัวอย่างมาเป็นกรณีศึกษาเพียง 3 กรณี คือ

3.4.1 กรณีตัวอย่างที่ 1 โครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน ในปี พ.ศ.2540

ความเป็นมาของโครงการ กรณีนี้เป็นโครงการแรกที่ทางราชการร่วมด้วยช่วยกัน ได้จัดขึ้น โดยความร่วมมือของกรุงเทพมหานครและกองบัญชาการตำรวจนครบาล ดร.พิจิตต รัตตกุล ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในขณะนั้น เห็นว่า กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่เต็มไปด้วย

ปัญหามากมาย เป็นเมืองหลวงที่มีผู้คนอยู่กันอย่างแออัดนำมาซึ่งปัญหามลพิษ สิ่งแวดล้อม ขยะ น้ำเน่าเสีย ถนนชำรุด ท่อประปาแตก น้ำท่วมขัง น้ำไม่ไหล ไฟดับ โทรศัพท์เสีย ปลั๊กจี้ฆ่า ฉกชิงวิ่งราว ฯลฯ การปล่อยให้ข้าราชการกรุงเทพฯ หรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ แก้ปัญหาแต่เพียงส่วนเดียว คงไม่ทั่วถึงและทันการณ์ อีกทั้งมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร การเปิดโอกาสให้ภาคประชาคมเมืองทุกส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจะเป็นแนวทางที่ถูกต้อง จึงได้สนับสนุนให้โครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกันเกิดขึ้น เพื่อให้สมาชิกและผู้ฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน ตลอดทั้งประชาชนทั่วไปได้ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องดูแล แจ้งเบาะแส และติดตามผลการดำเนินงานของภาครัฐ โดยให้ทางรายการเป็นสื่อกลางในการรับแจ้งและประสานงานตรงต่อหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้การแก้ปัญหาของกรุงเทพมหานครเป็นไปอย่างเร่งด่วน และมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ โครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ เพื่อให้ประชาชนของกรุงเทพมหานครได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้รายการร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz และ AM 873 KHz ของกรุงเทพมหานคร เป็นสื่อกลางในการรับแจ้งเหตุและประสานให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบปัญหาและแก้ไขปัญหาต่อไป และเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนของกรุงเทพมหานครและข้าราชการที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายโครงการ โครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน มีเป้าหมาย คือ ผู้ฟังรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันและชาวกรุงเทพมหานครทั้ง 50 เขต ร่วมเป็นหูเป็นตา แจ้งปัญหาผ่านรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz และ AM 873 KHz ของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้วิทยุร่วมด้วยช่วยกัน จัดหมวดหมู่ปัญหาของแต่ละเขต เสนอตรงต่อผู้อำนวยการเขตเพื่อแก้ปัญหาประจำวัน ประจำสัปดาห์และประจำเดือน ลดปัญหาการบริการสาธารณะที่เกิดขึ้นประจำวันเช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ให้พื้นที่ที่รับผิดชอบแก้ไขด่วนภายใน 24 ชั่วโมง และเป็นสื่อกลางประสานกองบัญชาการตำรวจนครบาล กองบังคับการตำรวจ 191 ศูนย์วิทยุพญาอินทรีร่วมด้วยช่วยกัน บริษัทรักษาความปลอดภัยในเขตกรุงเทพมหานคร ร่วมรณรงค์ป้องกันปัญหาอาชญากรรมตลอดทั้งความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตลอด 24 ชั่วโมง

รูปแบบการดำเนินการ วิทยุร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz และ AM 873 KHz กรุงเทพมหานคร เป็นสื่อกลางในการรณรงค์ให้ผู้ฟังรายการและชาวกรุงเทพมหานครได้มีส่วนร่วมเป็นหูเป็นตา แจ้งปัญหาที่ได้พบเห็นความเดือดร้อนในการใช้บริการสาธารณะ ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในลักษณะต่างๆ ผ่านรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน โดยทางรายการได้จัดหมวดหมู่ปัญหา รายละเอียดต่างๆ เช่น ชื่อ นามสกุล หมายเลขโทรศัพท์ผู้แจ้ง วันเวลา สถานที่

เกิดเหตุ ประมวลไว้ในคอมพิวเตอร์ โดยผู้แจ้งเข้ามาในฐานะสายตรวจประชาชน จะได้รับการแจ้งกลับผ่านทางรายการหรือเบอร์โทรศัพท์ที่ให้ไว้กับทางรายการ เกี่ยวกับปัญหาที่แจ้งไว้ว่าได้รับการแก้ไขแล้วหรือไม่ หรือยังแก้ไขไม่ได้ด้วยเหตุใด นอกจากนั้นเมื่อหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องได้ร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขแล้ว ทางรายการก็จะประสานผู้แจ้งให้เข้ามาร่วมรายการพร้อมขอบคุณทุกฝ่ายที่ได้ร่วมมือแก้ไขปัญหา (สัมภาษณ์ เมตตา จุฬวัฒน์, หัวหน้าส่วนประสานงานรายการ, 12 มิ.ย. 2549) โดยเฉพาะสำหรับบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานใดที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาด้วยดีตลอดมา ทางรายการจะมอบถ้วยรางวัล และใบประกาศเกียรติคุณให้เป็นการตอบแทน

รูปแบบการบริหารจัดการ โครงการสายตรวจประชาชนอีกด้านหนึ่งที่สำคัญก่อนที่โครงการจะเกิดขึ้น ก็คือ การประชุมความร่วมมือ ซึ่งมี 2 ระดับ คือ การประชุมในระดับส่วนงานราชการ ในส่วนนี้จะต้องทำความเข้าใจในหลักแนวคิดและหลักปฏิบัติโดยละเอียด ตลอดจนวางตัวบุคลากรผู้รับผิดชอบตรงในแต่ละส่วนราชการ ซึ่งจะต้องประสานงานกับวิทยุร่วมด้วยช่วยกันโดยตรง กับประชาชนผู้ฟังรายการ สำหรับการประชุมร่วมกับสมาชิกและผู้ฟังรายการ ศูนย์วิทยุวิทยุอินทรีร่วมด้วยช่วยกัน และองค์กรต่างๆ ที่มีหน้าที่แจ้งเหตุปัญหาโดยตรงผ่านทางรายการร่วมด้วยช่วยกัน ในส่วนนี้จะกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการรายงานสด หรือการแจ้งข่าวการทำหน้าที่ในแต่ละสถานการณ์ตลอดทั้งบทบาทความรับผิดชอบ ความคิดเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เป็นต้น

องค์กรความร่วมมือโครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน นอกจากผู้ฟังรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันจะเป็นมวลชนพื้นฐานคอยทำหน้าที่สอดส่อง เป็นหูเป็นตาพร้อมกันแล้ว ความสำคัญอันดับต่อมาก็คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะต้องเข้ามาทำหน้าที่บริหารบุคลากร บริหารงบประมาณที่รับผิดชอบเพื่อแก้ปัญหาโดยตรง หน่วยงานหลักๆ มีดังนี้ กรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตทั้ง 50 เขต กองบัญชาการตำรวจนครบาลและสถานีตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร กองบังคับการตำรวจ 191 องค์กรโทรศัพท์ การประปานครหลวง การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ศูนย์วิทยุวิทยุอินทรี

ผลการดำเนินงาน ในการดำเนินโครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน ก่อให้เกิดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหลักๆ 2 ประการคือ *ด้านกระบวนการ* ในด้านนี้ถือได้ว่าเป็นโครงการแรกที่เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างภาคประชาชนและภาคราชการอย่างจริงจัง โดยมีสื่อวิทยุเข้ามามีบทบาทในการเชื่อมประสานงาน ส่วนราชการทุกส่วนที่เข้าร่วมโครงการได้แสดงออกอย่างกระตือรือร้นและจริงจัง เอาใจใส่ด้วยท่วงทำนองที่ดีต่อภาคประชาชน ทำให้การแก้ไขปัญหาของส่วนงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพมหานคร ตำรวจนครบาล การไฟฟ้าฯ การประปาฯ องค์กรโทรศัพท์ เป็นต้น ทุกหน่วยงานต่างดำเนินงานร่วมกันในบทบาทสมานฉันท์

ส่วนราชการและภาคประชาชนสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะการให้บริการสาธารณะที่
 เคยค้างค้ำ ใ้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว สามารถลดช่องว่างในการบริหารงานของ
 กรุงเทพมหานครและชาวกรุงเทพฯ ให้มีระยะห่างลงได้มากขึ้น เกิดทัศนคติที่ดีระหว่างภาครัฐและ
 ภาคประชาชนไม่ใช่ฐานะผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการเพียงอย่างเดียว แต่เป็นบทบาทใหม่ที่ทั้งสอง
 ฝ่ายต้องมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา กิจกรรมดังกล่าวนี้ทำให้ฐานะของประชาชนได้รับการ
 ยอมรับขึ้นเป็นอย่างมากจากส่วนราชการ ไม่ใช่เสียงประชาชนที่ร้องเรียนและข้อคิดเห็นความ
 ต้องการของประชาชนคือเสียงนกเสียงกา เช่นในอดีตอีกต่อไป ซึ่งจากผลการศึกษาดังกล่าว การ
 ดำเนินการของรายการสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
 (Participatory Communication) ในการประชุมขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงเบลเกรด
 ประเทศยูโกสลาเวีย เมื่อปี ค.ศ.1977 (สิขเรศ ศีราภานต์,2544) ซึ่งกล่าวถึงหัวใจสำคัญของ
 กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participation Communication Process) ที่สำคัญนั่นคือ
 กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่นตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของ
 สมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน
 ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่
 สมบูรณ์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมนั้น จะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะ
 ร่วมกัน (Public Concretization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่าง
 สมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับ
 ต้องกันของสมาชิกในสังคม

ด้านความสำเร็จในการแก้ปัญหา จากการรวบรวมข้อมูลปัญหาด้านต่างๆ ที่วิฑู
 ร่วมด้วยช่วยกัน ได้จัดหมวดหมู่ไว้ทั้งหมด ในแต่ละหมวดจะแยกรายละเอียดของปัญหาและสถานที่
 พร้อมแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากข้อเสนอของภาคประชาชน นั่นก็คือ สายตรวจประชาชนร่วม
 ด้วยช่วยกันทำให้ส่วนราชการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและรวดเร็ว ประหยัดบุคลากรและสามารถ
 บริหารงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกับความต้องการของทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ
 โครงการดังกล่าวได้สร้างความตื่นตัวในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนและผู้ฟัง
 รายการ ได้อย่างมาก เพราะเมื่อรายการร่วมด้วยช่วยกันรับแจ้งเหตุ ประสานตรงให้ส่วนราชการรับ
 เรื่อง ความคืบหน้าในการแก้ปัญหาได้ออกอากาศทุกกระยะ ประชาชนชาวชุมชนต่างๆ มองเห็น
 ผลสำเร็จในการแก้ปัญหาทันที ทำให้ผู้แจ้งโดยเฉพาะประชาชนทั่วไปปฏิบัติตัวเป็นสายตรวจ
 ประชาชนตามมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งบทบาทสายตรวจประชาชนต่อการให้ความร่วมมือของ
 ประชาชน เป็นที่พอใจของทางราชการอย่างยิ่ง ในแต่ละวัน แต่ละสัปดาห์ ธุรกรรมที่ชัดเจนในการ
 แก้ไขปัญหาที่สำเร็จได้เกิดขึ้นอย่างมาก ในส่วนน้อยที่กระบวนการแก้ไขปัญหาคงใช้เวลา ส่วน
 ราชการก็ได้อาศัยวิฑูร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลหมวดหมู่ปัญหาซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไข วิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้นำส่งข้อมูลปัญหาเหล่านั้นให้กับส่วนราชการ เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานได้ติดตามอย่างใกล้ชิดอีกทางหนึ่งด้วย

3.4.2 กรณีตัวอย่างที่ 2 ต่อต้านการไม่ต่อสัญญาสัมปทานรายการร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz ของกรมการรักษาดินแดน เมื่อ พ.ศ.2546

ความเป็นมา จากการทำสัญญาสัมปทานรายการร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz ของกรมการรักษาดินแดนได้สิ้นสุดลงในปี 2546 เมื่อบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.จำกัด ได้ยื่นความจำนงขอทำสัญญาเช่าคลื่นวิทยุ FM 96.0 MHz ต่อในปี 2547 โดยผู้บังคับบัญชาของกรมการรักษาดินแดน ซึ่งดูแลสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดนโดยตรงในขณะนั้น ได้แจ้งกับตัวแทนบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น. จำกัด ไว้ล่วงหน้าแล้วว่า จะมีการต่อสัญญาไปอีก 1 ปีอย่างแน่นอน บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น. จำกัด โดยตัวแทนจึงได้ยื่นเอกสารสัญญาฉบับใหม่เข้าไปเพื่อดำเนินการตามกระบวนการต่อสัญญาใหม่ แต่ในที่สุดเมื่อสัญญาฉบับเก่าสิ้นอายุลง กรมการรักษาดินแดนในฐานะต้นสังกัดสถานีวิทยุ FM 96.0 MHz ได้ทำการตัดสัญญาออกอากาศของรายการร่วมด้วยช่วยกัน จนไม่สามารถส่งกระจายเสียงตามปกติกับผู้ฟังรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้ในวันที่ 1-3 มีนาคม 2547 (สัมภาษณ์ สมชาย แสวงการ, 25 มิ.ย. 2549)

ผู้บริหารบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.จำกัด จึงได้ทำการเจรจาเพื่อขอต่อสัญญาสัมปทานสถานีวิทยุ FM 96.0 MHz พร้อมทั้งนำหนังสือจากกรมการผู้ถือหุ้นไปยืนยันว่ารายการร่วมด้วยช่วยกัน เป็นสถานีวิทยุที่ทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม เจ้ากรมการรักษาดินแดนในขณะนั้น ก็ยังไม่ดำเนินการต่อสัญญาให้กับบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.จำกัด แต่อย่างใด ในที่สุดคณะผู้บริหารบริษัทฯและคณะผู้บริหารรายการร่วมด้วยช่วยกัน จึงได้ประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่รายการร่วมด้วยช่วยกันและสมาชิกซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มต่างๆ ในที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะไม่ยอมแสดงบทบาทต่อรองในทางที่ไม่ถูกต้อง จะปล่อยให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปตามธรรมชาติ หากสมาชิกและผู้ฟังรายการเห็นว่า รายการมีประโยชน์ต่อสังคมและต่อสมาชิกผู้ฟังรายการ ก็เป็นสิทธิและบทบาทของสมาชิกที่จะดำเนินการ

วัตถุประสงค์ ในการเรียกร้องให้กรมการรักษาดินแดนต่อสัญญาสัมปทานให้กับรายการร่วมด้วยช่วยกันและนำคลื่นวิทยุ FM 96.0 MHz มาจัดทำรายการร่วมด้วยช่วยกันต่อ เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสาร เชื่อมโยงให้กับสมาชิกรายการร่วมด้วยช่วยกันกับส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาประชาชนต่อไป

เป้าหมาย ในการเรียกร้องเคลื่อนไหวในครั้งนี้ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และสื่อมวลชนทั่วไป ได้ให้ความสำคัญเป็นธรรมในการต่อสัญญาสัมปทานกับบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.จำกัด

รูปแบบการเคลื่อนไหว สมาชิกและผู้ฟังรายการได้แสดงความจำนงที่จะรวบรวมรายชื่อสมาชิกและผู้ฟังรายการจากกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสายตรวจประชาชน กลุ่มแท็กซี่อาสา รวมถึงช่วยกัน กลุ่มเพื่อนบนท้องถนน เป็นต้น โดยได้ทำการตั้งโต๊ะรวบรวมรายชื่อตามสถานที่ต่างๆ ในกรุงเทพฯ เช่น ตลาดสด ป้ายน้ำมัน ที่ทำการสหกรณ์แท็กซี่ต่างๆ พร้อมกับการเปิดเวทีชุมนุมผู้ขับรถโดยสารแท็กซี่สาธารณะขึ้นที่ลานพระบรมรูปทรงม้า ถนนราชดำเนินนอก หลังจากที่สมาชิกและผู้ฟังรายการได้ออกมาเคลื่อนไหวก็เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน อย่างกว้างขวาง โดยเสียงส่วนใหญ่มีความเห็นสนับสนุนให้มีการต่อสัญญาสัมปทานให้กับรายการร่วมด้วยช่วยกัน เพื่อนำคลื่นวิทยุ FM 96.0 MHz มาดำเนินการต่อเพราะเห็นว่ามีประโยชน์ต่อสังคม

กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นสมาชิกที่ออกมาเคลื่อนไหวโดยอิสระในครั้งนั้น ประกอบด้วยตัวแทนจากผู้ฟังรายการซึ่งเคยได้รับการประสานงานช่วยเหลือในปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ จากรายการร่วมด้วยช่วยกัน กลุ่มสมาชิกแท็กซี่ซึ่งได้เคยสื่อสารปัญหาความเดือดร้อนผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกัน เช่น กรณีแท็กซี่ถูกจับกุมโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย กรณีแท็กซี่ถูกจี้ปล้น กลุ่มสายตรวจประชาชนและกลุ่มศูนย์วิทยุพญาอินทรี เป็นต้น

ตลอดระยะเวลา 3 วันที่รายการร่วมด้วยช่วยกัน ไม่ได้ออกอากาศ สมาชิกและผู้ฟังรายการได้ทำการติดต่อสื่อสาร นัดหมายกันทางโทรศัพท์มือถือ เพื่อรวบรวมรายชื่อ ในส่วนของสมาชิกผู้ฟังรายการทั่วไปและร้านค้า ได้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนด้วยการบริจาคอาหารและน้ำดื่ม เพื่อสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องร่วมกัน

ผลของการดำเนินงาน หลังจากสมาชิกได้ร่วมกันลงชื่อเป็นจำนวนนับพันรายชื่อ และได้ยื่นหนังสือโดยตรงต่อสมาชิกวุฒิสภา นายแพทย์ธีรวัชร พิทักษ์วัชร (สัมภาษณ์ พงษ์โพธิ์ศรี, ผู้จัดการฝ่ายรายการร่วมด้วยช่วยกัน, 20 ก.ค.2549) ตัวแทนคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา เพื่อพิจารณาสอบสวนข้อเท็จจริงและให้ความสำคัญเป็นธรรม ตลอดทั้งเกิดแรงกดดันจากสื่อมวลชน คอลัมนิสต์ สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน จนกระทั่งในที่สุด พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะนายกรัฐมนตรี ก็ได้ออกมาแสดงความเห็นผ่านสื่อมวลชนที่จะให้กองทัพบก โดยกรมการรักษาดินแดน ได้ทำการต่อสัญญาสัมปทานให้กับรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ดังนั้นกองทัพบก โดยกรมการรักษาดินแดน จึงได้ทำการต่อสัญญาสัมปทานให้กับบริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.จำกัดในที่สุด ผลของการศึกษาเรื่องนี้สรุปได้ว่า

สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีเรื่องอำนาจถ่วงดุลของ Galbraith ที่กล่าวว่าผลจากพฤติกรรมดังกล่าวทำให้สังคมทุนนิยมแบบตลาดผู้ขายน้อยราย เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่ไร้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจอย่างไม่จำเป็น คือ การแปรทรัพยากรของคนหมู่มากมาสนองความต้องการ(ที่เกิดจากการตัดสินใจ)ของคนหมู่น้อย เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ และนำไปสู่การไร้ประสิทธิภาพทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้นไม่มีผู้ใดยืนยันได้ว่าอำนาจทุนของผู้ค้าน้อยราย จะไม่เข้าไปครอบงำอำนาจรัฐและการบิดเบือนโครงการสร้างการบริหารประเทศมารับใช้ผลประโยชน์ของตน (อ้างแล้ว หน้า 103-105) และ Galbraith ตั้งข้อสังเกตว่า แม้การแข่งขันกันระหว่างผู้ค้าจะหายไป แต่การควบคุมอำนาจการตลาดของหน่วยธุรกิจในรูปแบบใหม่ได้เกิดขึ้นมาแทนกลไกตลาด อำนาจดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากทางฝั่งผู้ขายหรือหน่วยธุรกิจด้วยกัน แต่หากเกิดจากด้านตรงข้าม คือ ผู้ซื้อและผู้ขายปัจจัยการผลิต สิ่งนี้เรียกว่า “อำนาจถ่วงดุล” (Countervailing Power) อำนาจถ่วงดุลเกิดขึ้นจากปฏิกริยาที่มีต่ออำนาจเศรษฐกิจของธุรกิจผูกขาด จากการพัฒนากลไกการป้องกันตนเองของผู้ที่ถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบจากการใช้อำนาจ ปฏิกริยาดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการจัดตั้งองค์กรคู่ปรปักษ์ขึ้นมาสลายอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจลง (อ้างแล้ว หน้า 111-112)

แนวคิดเรื่องอำนาจถ่วงดุลอยู่บนพื้นฐานเรื่องการแข่งขัน (Competition) ในแง่ที่ว่าในระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหนึ่งๆ การใช้อำนาจเชิงรุกของหน่วยใดใดย่อมยังให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างอำนาจคู่ตรงข้ามขึ้นมาเพื่อท้าทาย แข่งขัน และทำลายล้างอำนาจเชิงรุกลง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การแข่งขันเชิงอำนาจ (Countervailing Power Competition) นอกจากนี้ยังตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องระบบดำเนินไปได้ด้วยตัวมันเอง (Self-regulatory System) นั่นคือ อำนาจถ่วงดุลผุดกำเนิดขึ้นมาเองจากแรงปฏิภาคต่ออำนาจเศรษฐกิจ และเมื่อเกิดอำนาจถ่วงดุลขึ้นในระบบเศรษฐกิจแล้ว หน่วยธุรกิจจะทำการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างประสิทธิภาพทางสังคมได้อีกด้วย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นผู้บริหารรายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้ประจักษ์ชัดเจนว่า ในการบริหารสื่อวิทยุ หากแนวคิดและนโยบายมุ่งสนองตอบโดยตรงต่อสมาชิกและสังคม ให้สื่อวิทยุเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อผู้ฟังและสมาชิกอย่างแท้จริงแล้ว กลุ่มผู้ฟังและสมาชิกรายการจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ในยามที่เขารู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมหรือถูกละเมิดสิทธิ เขาก็จะรวมพลังกันและต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิ

สำหรับสมาชิกและผู้ฟังรายการได้ทำการสรุปบทเรียนอย่างชัดเจนว่า หากเขาได้ทำการรวมพลังกันอย่างเข้มแข็งโดยมีสถานีวิทยุเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทรงพลัง นอกจากเครื่องมือสื่อสารนี้จะสามารถทำให้เขาได้เชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆ โดยสะดวกแล้ว การแสดงบทบาทของกลุ่มก็จะมีพลังมากยิ่งขึ้น ชื่อเรียกร่องให้มีการต่อสู้สัญญาสัมปทานที่ไม่เคยประสบความสำเร็จมาก่อน

เลขในอดีตของวงการวิทยุ กลับได้รับความสำเร็จได้ง่าย เมื่อสมาชิกและผู้ฟังรายการออกมาแสดงพลังเรียกร้องเพื่อทวงสิทธิที่ชอบธรรมกลับคืน

3.4.3 กรณีตัวอย่างที่ 3 กรณีต่อต้านมาเฟียหมอซิด พ.ศ.2543

ความเป็นมา กรณีนี้ได้เกิดกลุ่มมาเฟียผู้มีอิทธิพลที่ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทหารใช้ช่องว่างของการให้บริการสาธารณะ ทำการเรียกเก็บและแบ่งปันผลประโยชน์ค่าจอดรถครั้งละ 10 บาทต่อเที่ยวสำหรับรถแท็กซี่สาธารณะ รถแท็กซี่ป้ายดำ รถสามล้อรับจ้างที่เข้าไปจอดรถรับผู้โดยสารบริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสารใหม่หมอซิด ภายใต้การกำกับดูแลของกรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม โดยที่หน่วยงานของรัฐ ทั้งกรมการขนส่งทางบกและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ปล่อยปละละเลย ไม่สนใจในการเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนาน รถแท็กซี่สาธารณะทั่วไปซึ่งไม่ได้เสียเงินค่าคุ้มครองจะถูกข่มขู่ และมีนักเลงอิทธิพลคอยทำร้าย (สัมภาษณ์ อภิวัฒน์ รัตนนาकिनทร์, ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ, 16 พ.ค. 2549)

นอกจากนั้น ผู้โดยสารต่างก็ได้รับความเดือดร้อนจากกลุ่มผู้ขับรถแท็กซี่ป้ายดำส่วนหนึ่ง ซึ่งสมคบกับกลุ่มมาเฟียหมอซิด โดยจะทำการดื้อนผู้โดยสารทั่วไปที่ต้องการเรียกรถโดยสารให้ขึ้นโดยสารในรถคันเดียวกัน และเก็บค่าโดยสารเป็นรายหัว แม้จะต้องโดยสารไปคนละเส้นทาง ทำให้ผู้โดยสารที่มาจากต่างจังหวัดต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายโดยไม่เต็มใจ จำยอมให้กลุ่มมาเฟียดังกล่าวข่มขู่ คุกคาม โดยแท็กซี่ป้ายดำซึ่งรวมขบวนการจะนำรายได้ที่ได้ไปจ่ายให้กับกลุ่มอิทธิพลมาเฟียหมอซิดอีกต่อหนึ่งเป็นรายเดือน

วัตถุประสงค์ ในการเคลื่อนไหวในครั้งนั้น กลุ่มแท็กซี่รับจ้างสาธารณะซึ่งเป็นสมาชิกรายการ โดยตรง และรถแท็กซี่สาธารณะทั่วไปซึ่งได้รับความเดือดร้อน จึงได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวโดยใช้รายการร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เปิดโปงเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม ให้กระทรวงคมนาคมและกรมการขนส่งทางบกจัดระบบขนส่งและระบบจราจรภายในบริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสารหมอซิด ใหม่ทั้งหมด เพื่อขจัดกลุ่มมาเฟียอิทธิพลเถื่อนที่คอยรีดไถข่มขู่ คุกคาม ทำร้ายผู้โดยสารและกลุ่มผู้ขับรถแท็กซี่สาธารณะทั่วไป

กลุ่มเป้าหมาย ที่ร่วมกันเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนในขณะนั้น ประกอบด้วยกลุ่มแท็กซี่อาสาช่วยกัน กลุ่มเพื่อนบนท้องถนน กลุ่มแท็กซี่โดยสารสาธารณะทั่วไป กลุ่มสามล้อเครื่องโดยสารสาธารณะ โดยกลุ่มเหล่านี้มีแกนนำประกอบด้วยนายอุดร ชันดี, นายพิระ พริงกลาง, นายสมบุญ อภิวัฒน์อมร, นางจุลี สว่างอรุณ, หนุ่มเมืองชล, หนุ่มปทุมฯ เป็นต้น (สัมภาษณ์ พจน์ โพธิ์ศรี, ผู้จัดการฝ่ายรายการร่วมด้วยช่วยกัน, 20 ก.ค. 2549)

รูปแบบการเคลื่อนไหว หลังจากสมาชิกผู้ฟังรายการซึ่งเป็นกลุ่มผู้ขับรถแท็กซี่ได้แจ้งผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกันว่าได้รับความเดือดร้อนจากกลุ่มมาเฟีย ซึ่งได้ทำการเรียกเก็บค่าจอดรถรับผู้โดยสารในบริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสารหมอชิต คันละ 10 บาทต่อเที่ยว รถคันใดไม่จ่ายค่าคุ้มครองก็จะถูกกลุ่มมาเฟียข่มขู่ คุกคาม ทำร้ายร่างกาย และทุบรถให้ได้รับความเสียหายทางรายการร่วมด้วยช่วยกันจึงได้ส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการไปสืบหาข้อมูล ข้อเท็จจริง ในบริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสารหมอชิต โดยแกล้งทำตัวเป็นผู้โดยสารขาเข้า มาจากต่างจังหวัดเพื่อเรียกรถแท็กซี่โดยสารสาธารณะ จนกระทั่งได้ข้อเท็จจริงตามที่สมาชิกผู้ฟังรายการแจ้งเข้ามาทุกประการทางรายการจึงเริ่มนำประเด็นมาเฟียหมอมชิตมาเสนอเป็นขงรายการ เพื่อทำการเคลื่อนไหว รณรงค์ ออกอากาศผ่านทางรายการร่วมด้วยช่วยกัน โดยเปิดสายให้ผู้ขับรถโดยสารแท็กซี่สาธารณะที่ได้รับความเดือดร้อนและผู้โดยสาร โทรศัพท์เข้ามาในรายการเพื่อรายงานข้อเท็จจริง

หลังจากนั้น รายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้ส่งผู้สื่อข่าวเข้าไปในสถานีขนส่งผู้โดยสารหมอชิต เพื่อทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้โดยสารและกลุ่มแท็กซี่สาธารณะต่างๆ ถึงความเดือดร้อนที่ได้รับจากกลุ่มมาเฟียหมอมชิต ออกอากาศสดในรายการร่วมด้วยช่วยกัน พร้อมทั้งให้คำแนะนำผู้โดยสารและแท็กซี่ให้เข้าแจ้งความ ลงบันทึกประจำวันตามกฎหมายที่สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ ทางรายการร่วมด้วยช่วยกันได้ทำการประสานงานออกอากาศไปยังสารวัตรเวรที่รับผิดชอบคดี เพื่อให้เข้ามาแก้ปัญหาความเดือดร้อนของผู้ได้รับความเสียหาย นอกจากนี้ทางรายการได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสถานีขนส่งหมอชิตทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเมื่อเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน สถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุอื่นๆ ซึ่งได้ทำการติดตามรายงานข่าวอย่างคริกโครมและต่อเนื่อง ทางรายการได้ส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจกรรมพิเศษไปร่วมประชุมหารือถึงแนวทางแก้ไขปัญหาในระยะยาวกับทางผู้บริหารสถานีขนส่งหมอชิต ร่วมกับตัวแทนกลุ่มแท็กซี่สาธารณะที่ได้รับความเดือดร้อน ตลอดเวลา 1 เดือนของการแก้ปัญหา รายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้ทำการรายงานข่าว สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไข้ปัญหาโดยตลอด พร้อมกันนี้ก็ได้ทำการเปิดสายให้กับผู้ฟังทางบ้านได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเท็จจริงที่เคยได้รับความเดือดร้อนจากกรณีมาเฟียหมอมชิต

ผลของการดำเนินงาน ในกรณีนี้ เมื่อการเคลื่อนไหวเรียกร้องดำเนินไปจนถึงขีดสุดกลุ่มผู้ขับรถแท็กซี่ทั่วไปได้เข้าร่วมลงชื่อ เสนอปัญหาที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของกลุ่มมาเฟียหมอมชิตต่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมในสมัยนั้นคือนายอร่าม โล่ห์วีระ เมื่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมรับเรื่องความเดือดร้อน จึงได้สั่งการไปยังกรมการขนส่งทางบก หน่วยงานที่ดูแลสถานีขนส่งผู้โดยสารหมอชิต ให้เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นตำรวจในพื้นที่ คือสถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ ตัวแทนบริษัทรถร่วมบริการขนส่ง ตัวแทนกลุ่ม

แท็กซี่โดยสารสาธารณะ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดระเบียบระบบการขนส่งและการจราจรภายในบริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสารหมอชิต โดยให้รถทุกคันสามารถเข้า-ออกได้โดยสะดวก ไม่มีรถแท็กซี่ป้ายดำผิดกฎหมายและกลุ่มมาเฟีย มารีดไถ สร้างความเดือดร้อนให้ผู้โดยสารและกลุ่มแท็กซี่สาธารณะอีกต่อไป ซึ่งในปัจจุบันนี้สถานีขนส่งผู้โดยสารหมอชิตได้บริหารจัดการจราจรและการขนส่งภายในบริเวณสถานีฯ โดยมีบริษัท พี ซี วิ ทรานสปอร์ต ซิสเต็ม จำกัด เข้ามาเช่าสถานีขนส่ง เรียกเก็บค่าบริการรถแท็กซี่เข้า-ออก เพียงคันละ 5 บาท และนำรายได้จากการเช่าสถานีขนส่งมอบเป็นรายได้โดยตรงต่อกรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคมต่อไป

หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้นได้จบลงกรมการขนส่งทางบกผู้กำกับดูแลสถานีขนส่งผู้โดยสารทุกแห่งทั่วกรุงเทพมหานคร ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มแท็กซี่ผู้ให้บริการสาธารณะดีขึ้น มีการจัดระเบียบจอร์จรับ-ส่งผู้โดยสารใหม่ ทำให้ผู้โดยสารซึ่งใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะได้รับความสะดวกสบายยิ่งขึ้น กลุ่มแท็กซี่สาธารณะมีรายได้จากการให้บริการมากขึ้น จนในเวลาต่อมกรมการขนส่งทางบกได้ให้วิฑูรย์ชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน จัดตั้งศูนย์ประสานงานรายการเพื่อรับฟังปัญหา ความเดือดร้อนจากผู้ใช้บริการสถานีขนส่งทั้งสถานีขนส่งหมอชิตและสถานีขนส่งสายใต้

กรณีศึกษาเพื่อหมอชิต จึงสามารถสรุปได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเรื่องอำนาจถ่วงดุลของ Galbraith ได้เช่นเดียวกันว่า ในระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหนึ่งๆ การใช้อำนาจเชิงรุกของหน่วยใดโดยอ้อมยังให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างอำนาจคู่ตรงข้ามขึ้นมาเพื่อท้าทายแข่งขัน และทำลายล้างอำนาจเชิงรุกลง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การแข่งขันเชิงอำนาจ (Countervailing Power Competition) นอกจากนี้ยังตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่องระบบดำเนินไปได้ด้วยตัวมันเอง (Self-regulatory System) นั่นคือ อำนาจถ่วงดุลผูกพันกันขึ้นมาเองจากแรงปฏิบัติต่ออำนาจเศรษฐกิจ และเมื่อเกิดอำนาจถ่วงดุลขึ้นในระบบเศรษฐกิจแล้ว หน่วยธุรกิจจะทำการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างประสิทธิภาพทางสังคมได้อีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.5 แสดงผลการศึกษารวมการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับรายการร่วมด้วย
ช่วยกัน

กรณีศึกษา	เป้าหมายการศึกษา	ผลการศึกษา
<p>กิจกรรมทางการเมือง งานมหกรรมคนเมืองเรื่อง รัฐธรรมนูญปี 2540</p> <p>การณรงค์เลือกตั้ง สก.สข.</p>	<p>ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนในระดับชาติเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง ฯลฯ</p> <p>ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม เสนอปัญหา ร่วมกำหนดนโยบายและการตรวจสอบ ประเมินผล</p>	<p>ประชาชนมีบทบาทและ อิทธิพลต่อการตัดสินใจของ รัฐทั้งทางตรงและทางอ้อมใน การควบคุมการบริหารงาน ของตัวแทนและกลไกของรัฐ ตามทฤษฎีการมีส่วนร่วม ทางการเมืองของ Huntington และ John M Nelson</p>
<p>กิจกรรมทางสังคม การช่วยเหลือผู้ประสบภัย</p> <p>โครงการอาสาเข้าศึกษาาร่วมด้วย ช่วยประชาชน</p>	<p>ศึกษาพฤติกรรมและการเสียสละเพื่อสังคมใน ระดับเหตุจูงใจในการมีส่วนร่วม</p> <p>ศึกษาการสร้างความรักความสามัคคีอย่าง สร้างสรรค์และทัศนคติที่ดีในการบำเพ็ญ ประโยชน์</p>	<p>ประชาชนมีบทบาทร่วมแสดง ความคิดเห็น ร่วมเสียสละ ทรัพย์ แรงกายและเวลา ตาม งานศึกษาและวิจัยของปรัชญา เวสารัชชและกรณีมีส่วนร่วม ในระดับอารมณ์ จิตใจและ สำนึกของการร่วมด้วยของ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์</p>
<p>กิจกรรมทางเศรษฐกิจ โครงการแท็กซี่จะร่วมด้วย ช่วยกัน</p> <p>โครงการประกันภัยอุบัติเหตุ เอื้ออาทร</p>	<p>ศึกษาบทบาทการเข้าร่วมจากการเชื่อมโยง ผลประโยชน์ที่ได้รับตามสถานะทาง เศรษฐกิจ เหตุจูงใจ สภาวะแวดล้อมซึ่ง เกิดผลกระทบจากกิจกรรม</p>	<p>บทบาทการเข้าร่วมกิจกรรม โดยพิจารณาถึงสถานภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม เหตุจูงใจ เงื่อนไขสถานการณ์การมีส่วน ร่วมที่ได้รับประโยชน์โดยตรง จากการเข้าร่วมโครงการของ Normal Uphoff</p>

ตารางที่ 3.6 แสดงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกัน

กรณีศึกษา	เป้าหมายการศึกษา	ผลการศึกษา
โครงการสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน	เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ร่วมกับภาครัฐและการติดตามผลการดำเนินงาน โดยมีสื่อวิทยุเป็นเครื่องมือทางอำนาจ	เป็นไปตามกรอบของการศึกษาและวิจัยของสิทธิเสรีภาพการเข้าถึงเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนที่ความสำคัญของการศึกษาแบบมีส่วนร่วมคือร่วมคิดร่วมรับฟัง เคารพในความคิดตระหนักในการใช้สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน การร่วมวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันและการสื่อสารที่ทำให้เกิดสำนึกสาธารณะ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
การต่อต้านไม่ต่อสัญญาสัมปทานรายการร่วมด้วยช่วยกัน	ศึกษาผลกระทบจากแรงกดดันในการกดขี่และเอาเปรียบจากภาครัฐและธุรกิจที่แสวงหากำไรและผลประโยชน์และบทบาทปฏิกิริยาได้กลับ การรวมพลังเพื่อต่อสู้พิทักษ์สิทธิของกลุ่ม	พิสูจน์เชิงประจักษ์ได้ว่าอำนาจถ่วงดุลเกิดจากปฏิกิริยาที่มีต่ออำนาจของการผูกขาด การพัฒนาปกป้องกันตนเองของผู้ถูกใช้อำนาจกดขี่ ปฏิกิริยาทำให้เกิดแรงจูงใจจัดตั้งองค์กรคู่ปรปักษ์ขึ้นมาสร้างอำนาจถ่วงดุลบนพื้นฐาน
การต่อต้านมาเฟียหมอชิต	ศึกษาผลกระทบจากแรงกดดันในการกดขี่และเอาเปรียบจากภาครัฐและธุรกิจที่แสวงหากำไรและผลประโยชน์และบทบาทปฏิกิริยาได้กลับ การรวมพลังเพื่อต่อสู้พิทักษ์สิทธิของกลุ่ม	การแข่งขันและการใช้อำนาจเชิงรุกของหน่วยงานใดๆ ย่อมทำให้เกิดอำนาจคู่ตรงข้ามขึ้นมาท้าทายแรงจูงใจในการแข่งขันและทำลายล้างอำนาจเชิงรุกลง หรืออำนาจถ่วงดุลกำเนิดขึ้นมาจากแรงปฏิกิริยาต่ออำนาจเมื่อเกิดอำนาจถ่วงดุลแล้วจะสามารถสร้างประสิทธิภาพทางสังคมได้

3.5 ผลกระทบจากการแสดงบทบาทของภาคประชาชนผ่านวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน

3.5.1 ผลกระทบต่อภาคประชาชน

ตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันได้เกิดขึ้น ได้สร้างสำนึกให้คนในชุมชนเมืองหลวงให้เกิดความรู้สึกร่วมช่วยเหลือ เกื้อกูล โอบอ้อมอารี สร้างสังคมแห่งการมีน้ำใจ สร้างสังคมแห่งการมีส่วนร่วมให้กับกรุงเทพมหานคร เรียนรู้การรวมกลุ่ม เคลื่อนไหวกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสมาชิกและผู้ฟังรายการ เกิดพฤติกรรมใน 2 ด้าน คือ

1. การช่วยเหลือสังคม วิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้มีส่วนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชิญชวนให้ภาคประชาชนในกรุงเทพมหานครเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสังคม รู้จักเสียสละ แบ่งปัน ลดความเห็นแก่ตัว มีจิตใจโอบอ้อมอารีมากขึ้น จนทำให้คำว่า “ร่วมด้วยช่วยกัน” แพร่หลายโดยทั่วไป

อูคร ชันตี แท็กซี่ลูกข้าวเหนียว “ชีวิตนี้ขอทำความดี” อูครเป็นหนุ่มสายเลือดอีสาน ชาวจังหวัดศรีสะเกษที่ผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ต่างรู้จักมักคุ้นเป็นอย่างดีกับการมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามายังรายการ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือรถเสีย หรือรายงานสภาพการจราจรและอุบัติเหตุต่างๆ ในแต่ละช่วง

“ผมชื่อ อูคร ชันตี เป็นชื่อจริงนามสกุลจริง ไม่มีนามแฝงครับ” โขเฟอร์หนุ่มแนะนำตัวเองอย่างอารมณ์ดี ไม่ต่างจากน้ำเสียงยามที่รายงานเข้ามายังรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันนัก “ ผมอยู่ศรีสะเกษก็ทำนา มาอยู่กรุงเทพฯ ตั้งแต่อายุ 18 ปี ตอนนี้ 36 ปีแล้ว เมื่อก่อนนั้นทำงานส่งของประเภทสี ผมมีความรู้แค่ ป. 4 “ อูครเล่าถึงชีวิตในอดีตของเขาเมื่อครั้งก่อนที่จะมาขับรถแท็กซี่ แม้ว่าอูคร จะมีความรู้ไม่มากนัก แต่เขาก็อาศัยช่องทางการสื่อสารที่กว้างขวาง มาแสวงหาประโยชน์เท่าที่เขาจะทำได้ “ ปกติผมจะเป็นคนชอบฟังวิทยุ ชอบฟังเวลาผู้ใหญ่เขาพูด ทำให้อยากจะช่วยเหลือคน แต่ก่อนไม่เคยคิด พอมีรายการต่างๆ ที่เน้นกิจกรรมแบบนี้ ก็เลยอยากจะทำความดี” อูครเล่าถึงความรู้สึกของเขาต่อการช่วยเหลือคนกับ “ร่วมด้วยช่วยกัน” ปกติอูคร มักจะวิ่งรถในเวลากลางคืน ทำให้เขามีโอกาสที่จะรายงานอุบัติเหตุ หรือช่วยคนที่รถเสียได้มาก และก็มีบ้างที่เขาเคยท้อใจจากการทำความดี แต่ก็ต้องทำใจเพราะสังคมมีทั้งคนดีและไม่ดี

“บางครั้งก็เคยคิดท้อเหมือนกันว่าเราทำไปทำไม เพราะมีแต่เสีย ไลน์จะเสียเวลา ทำมาหากิน ค่ามือถือเดือนละ 2,000 บาท งวดที่แล้ว 2,700 บาท ผมไม่มีเงิน ผมก็จะปิดเครื่องเอาไว้ก่อน เอรายการมาดูเป็นเบอร์ของร่วมด้วยช่วยกันทั้งนั้นเลย” มีบ่อยครั้งที่มีเหตุการณ์ที่ทลายความตั้งใจในการทำความดีของเขาลงไปเมื่อเขาถูกปฏิเสธ หรือเมื่อเขาเข้าไปช่วยเขาอาจจะได้รับปฏิกิริยาจากเจ้าของรถที่รีบหนีเข้ารถ ล้อคประตูทันทีด้วยคิดว่าเขาจะเข้ามาประสังค์ร้าย แต่เขาก็ไม่

เคยท้อใจและฝากความคิดทิ้งท้ายว่า “เรื่องทำดีผมไม่เคยท้อ เฉพาะตัวผมเอง วันหนึ่งก็ 2-3 รายที่ได้ช่วยเหลือ มันก็เหมือนว่าเราได้ช่วยเหลือเขาแม้จะไม่ใช่นักบุญที่พี่น้อง เราคิดเสียว่า เราเกิดมาเป็นคนเพียงครั้งเดียว เรามีโอกาสทำความดีเราก็ทำไปเถอะ เราตายไปก็ไปแต่ตัว” (บทสัมภาษณ์ อัครขันติ , อ้างถึงหนังสือพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน ปีที่ 1 ฉบับที่ 9 วันที่ 15-21 มกราคม 2541: 8)

อีกกรณีหนึ่งที่ได้รับการยืนยันจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ปฏิบัติงานจราจร โครงการพระราชดำริ จ.ส.ต.ศุภวิชญ์ ทองอุ่น เจ้าของรหัส 106 หัวหน้าชุดจราจรโครงการพระราชดำริ กองร้อยที่ 1 ชุดที่ 6 แห่งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว นำขบวนแหวกฝูงการจราจรพาผู้ป่วยผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาล เขาคอนี้เป็นคนอุดรดิตถ์ มีชื่อเดิมว่า ปรีชา เรียน ม.3 เคยเป็นช่างซ่อมรถยนต์อยู่กับพี่ชายที่จังหวัดนครปฐม ก่อนผกผันตัวเองมาสอบพลตำรวจ เพราะผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคารพอยากให้รับราชการ เมื่อจบออกมา เข้ารับราชการครั้งแรกเป็นตำรวจดับเพลิงอยู่ 7 ปี ก็ย้ายมาอยู่หน่วยจราจรพื้นราบ ครั้นเมื่อมีโครงการจราจรพระราชดำริขึ้นมา จำศุภวิชญ์จึงได้ขอย้ายตัวเองมาอยู่ในหน่วยแห่งนี้ ทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมบนท้องถนน จนเขาแทบจะลืมนึกว่า”ออกเวร” ไม่ว่าจะช่วงเวลาใด ถ้ามีเหตุแจ้งเข้ามา เขามักจะออกหน้าบ่ย่อยๆ ทุกครั้ง จึงไม่แปลกที่แฟนรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันจะได้ยินชื่อเขาบ่อยๆ “มันเป็นสามัญสำนึกของเรา หน้าที่ของเรา ผมก็พยายามประสานงาน อย่างรายการร่วมด้วยช่วยกัน ผมว่าเป็นสื่อที่ดีมาก คือช่วยแล้วเห็นผลทันที เราสามารถช่วยเหลือเขาได้เลย “ จำศุภวิชญ์ บอกความคิดในการทำงานของเขาต่อ “ร่วมด้วยช่วยกัน “(บทสัมภาษณ์ ศุภวิชญ์ ทองอุ่น, อ้างถึงหนังสือพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 วันที่ 4-10 ธันวาคม 2540 : 3)

2. ประชาชนมีอำนาจต่อรอง ในการทำกิจกรรมรวมกลุ่มจัดตั้งในลักษณะต่างๆ กับทางรายการร่วมด้วยช่วยกัน สมาชิกและผู้ฟังรายการได้เกิดประสบการณ์เรียนรู้ในอำนาจต่อรองต่อหน่วยงานของภาครัฐ ดังกรณีตัวอย่าง คำให้สัมภาษณ์ของ โอฟาร์ เกลิมแสน ผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ตำรวจตั้งข้อหา เด็กชายอายุ 9 ปี จีจักรยานไม่มีกระดิ่ง ไม่มีห้ามล้อ ผิดกฎหมายจราจร ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ตามตัวเด็กจากเพชรบูรณ์มาติดคุกที่กรุงเทพฯ เหตุเกิดตั้งแต่เดือนกันยายน 2546 นางสาวของเด็กชายคนดังกล่าวได้โทรศัพท์เข้ามาที่รายการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ขอความเป็นธรรมผ่านรายการ พอข่าวแพร่กระจายออกไป การสานต่อภารกิจ การรับช่วงต่อจากสื่อต่างๆก็เกิดขึ้นเป็นระลอก และก็ได้ผลตามที่ทุกคนต้องการ คือหน่วยงานต่างๆ ออกมาดำเนินการกันไปตามบทบาทหน้าที่ของตัวเอง แม้แต่นายกรัฐมนตรีก็ออกมาพูดเรื่องนี้ในรายการวิทยุ ในเช้าวันเสาร์ที่ 20 ธันวาคม 2546 ที่ผ่านมา (โอฟาร์ เกลิมแสน ; ร้อยเรื่องราวมาร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz, ก.พ.2547 : 28-29)

ในส่วนผลกระทบทางด้านลบที่เกิดขึ้น ก็มีหลายด้าน เรื่องแรกผู้ฟังรายการและสมาชิกหลายคนได้ทู่ท่ เสียดสี ให้กับกิจกรรมของรายการวิทยุมากเกินไปจนทำให้เสียเวลาทำมาหากิน ขาดรายได้แม้ว่าจะมีเป็นจำนวนน้อย แต่ก็มีผลกระทบที่สำคัญต่อครอบครัว และผลกระทบต่อเนื้ออีกด้านสำหรับประชาชนทั่วไป คือต้องการใช้สื่อวิทยุร่วมด้วยช่วยกันสร้างชื่อเสียงให้กับตนเอง อยากรับเป็นวีรบุรุษ แม้ว่าจะมีกระบวนการตรวจสอบ กลั่นกรองอยู่แล้วก็ตาม ดังกรณีนายสมพงษ์ เลือดทหาร ที่ถูกนำเสนอผ่านหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจาก”ดีมาก” แล้วค่อยๆ คลี่คลายความจริงกลายเป็น”ร้ายสุดๆ” ในตอนจบ

เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อค่ำคืนวันที่ 1 สิงหาคม 2540 หลังจากรายการร่วมด้วยช่วยกันทางวิทยุ FM 97.5 MHZ ได้รับแจ้งว่ามีแท็กซี่ชื่อศักดิ์รายหนึ่ง เก็บกระเป๋าของผู้โดยสารได้แล้วรีบส่งคืน โดยชายผู้แจ้งอ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในสนามบินดอนเมืองชื่อ “วิโรจน์” เป็นผู้โทรเข้าไปในรายการในเวลานั้น กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยวประกาศว่าจะมอบโล่เกียรติยศให้ วันรุ่งขึ้น หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่พาดหัว”แฉแท็กซี่ 19 ล้าน ชื่อศักดิ์ ชีวิตแสนลำเค็ญ ยังมีหนี้อีก 5 หมื่น ซ้ำอยู่บ้านเช่า น้ำใจหลังไหลช่วยเหลือแล้ว สังคมไทยได้ประจักษ์ ทำดีได้ดีทันตา” พร้อมด้วยสฎูปหน้า 1 หยดคุณธรรมแห่งสังคม สมพงษ์ สารถิ คนชื่อ

“ขอโล่เชิดชูเกียรติคุณ โชเฟอร์แท็กซี่คนดี บพท.ตำรวจท่องเที่ยว ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีขอโล่ประกาศเกียรติคุณและยกย่องช่วยเหลือ เชิดชู.....” ในวันต่อมา

“ยอดโชเฟอร์ใจงามเดินสายรับรางวัลแห่งคุณงามความดีที่กระทำ ผู้ว่า กทม.มอบเกียรติบัตรพลเมืองกิตติมศักดิ์ ของ กทม.....”

“แท็กซี่คนชื่อ ประทับใจจัด ดบป่ามอบเงิน 2 หมื่นเศษ....”

“สมพงษ์ แท็กซี่ผู้ชื่อศักดิ์ ได้รับรางวัลลูกกตัญญู.....”

“ชูแท็กซี่คนชื่อ แพร่ไปทั่วโลก จับใส่อินเตอร์เน็ตคู่ภาพประเทศไทย....”

สมพงษ์ ได้รับผลตอบแทนอย่างล้นหลามด้วยอิทธิพลของสื่อทุกแขนงที่ร่วมกันประโคมข่าวคุณงามความดีของสมพงษ์ หนังสือพิมพ์เสนอข่าวอย่างเกาะติด รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุต่างพากันแย่งชิงตัวเข้าร่วมรายการเพื่อหวังสร้างเรตติ้งให้กับรายการของตนเอง เพียงข้ามคืนไปไม่กี่วัน สมพงษ์ เลือดทหาร กลายเป็นฮีโร่ไปในทันที ในขณะที่เดียวกันบุคคลองค์กรทั้งทางภาครัฐและเอกชนก็พากันมอบรางวัลอย่างไม่ขาดสาย ทำให้แท็กซี่รายนี้รับทรัพย์ไปกว่าล้านบาท พร้อมโล่ประกาศเกียรติคุณมากมาย

นั่นคือ กรณีของสมพงษ์ เลือดทหาร แท็กซี่ฮีโร่ ถูกสร้างภาพจากสังคมโดยมี”ร่วมด้วยช่วยกัน” เป็นผู้เปิดประเด็นในครั้งแรก แต่ใครจะคาดคิดว่าสิ่งที่เราเห็นกันอยู่นี้จะกลายเป็นสิ่งหลอกลวงทั้งหมด เมื่อมีการตรวจสอบ ความเชื่อและศรัทธาของคนไทยทั้งประเทศต่อความดีของ

นายสมพงษ์ ได้ชะงักลง แล้วถูกนำกลับมาพิจารณาอีกครั้ง เนื่องจากมีเพื่อนำงานาส่งสัย ไม่สามารถหา พยานมายืนยันเหตุการณ์ย้อนหลังได้ ในที่สุด สมพงษ์ก็รับสารภาพ แล้วแท็กซีจอมลวงโลกก็มาถึง จุดสิ้นสุด นายสมพงษ์ให้การรับสารภาพต่อพนักงานสอบสวนเนื่องจากทนแรงกดดันจากสังคมไม่ไหว โดยเล่าถึงเหตุการณ์ทั้งหมดว่า ในวันที่เกิดเหตุ นั้นได้ขับรถแท็กซี่อยู่ และเปิดวิทยุฟังรายการ ร่วม ด้วยช่วยกัน จึงเกิดความคิดเรื่องดังกล่าวขึ้นมา จึงจ้อครดแล้วโทรศัพท์เข้าไปในรายการ สาเหตุที่ต้อง โทรเข้าไปที่ร่วมด้วยช่วยกัน เป็นเพราะต้องการสร้างเรื่องเพื่อให้สังคมยกย่อง และหวังที่จะได้รับ รางวัล ซึ่งทั้งหมดก็ประสบความสำเร็จ กลายเป็นเรื่องที่โด่งดังและได้รับรางวัลตามที่ตั้งใจไว้ ชาว สมพงษ์ คนชื่อ ที่ไปๆมาๆ กลายเป็นเรื่องก๊อมนะ อาจเป็นอุทาหรณ์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี (ถนอม อ่อนเกตุพล ; ร้อยเรื่องราวร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz, ก.พ.2547 : 19-22)

อีกกรณีหนึ่งที่เป็นข่าวโด่งดังเรื่องต้องการสร้างชื่อเสียงให้สังคมยกย่อง คือกรณี นาย โสภส ฑิฆะเสถียร ที่อ้างตัวเป็นเสี่ยหนุ่มเจ้าของกิจการ สถานบันเทิง เก็บเช็คที่มีผู้โดยสารลืมไว้บน รถแท็กซี่ จำนวน 5 ล้านบาท จึงได้นำไปคืนเจ้าของพร้อมกับโชเฟอร์รถแท็กซี่ สร้างความฮือฮาไปทั่ว ประเทศเมื่อช่วงปลายเดือน พฤศจิกายน 2541 แต่ในที่สุดพนักงานสอบสวนได้ชี้แจงรายละเอียด เกี่ยวกับพยานหลักฐานต่างๆ ที่รวบรวมในสำนวนว่าเรื่องราวการเก็บเช็คเงิน 5 ล้านบาท เป็นเหตุการณ์ ที่จัดฉากขึ้นมาเพื่อตบตาคนในสังคม และนายโสภส ต้องถูกดำเนินคดีฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้า พนักงาน หลังจากนั้นเรื่องราวของนายโสภส ก็ยังคงเป็นข่าวทอล์กออฟเดอะทาวน์ เป็นอีกบทเรียน หนึ่งที่สังคมต้องร่วมกันตรวจสอบ เพราะไม่เช่นนั้นคนเลวที่แฝงตัวอยู่ในสังคมไทย ก็จะไม่หมดสิ้น ไปสักที แต่อย่างไรก็ตามภารกิจหน้าที่ร่วมด้วยช่วยกันในการส่งเสริมความดี คนดี นั้นจะ ไม่สะดุด หยุกลง เพราะคนเลวที่แอบแฝงมาเช่นนี้ เพราะเราเชื่อว่าคนดีในสังคมนี้มีมากกว่าคนชั่วเพียงแต่เหล่า คนดีไม่ต้องประกาศให้ใครรู้ว่าตัวเองเป็นคนดี (5 ปี ร่วมด้วยช่วยกัน , 2545 : 42-45)

บทเรียนสรุปในกรณีสมพงษ์ เลือดทหารและโสภส ฑิฆะเสถียร เป็นที่ยืนยัน สอดคล้องกับทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนของ Klapper ที่กล่าวไว้ว่าอิทธิพลของ สื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรงแต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อมเพราะมีปัจจัยที่กั้น อิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่ มีความโน้มเอียงของผู้รับสารซึ่งประชาชนมีค่านิยมและ โน้มเอียง อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน เมื่อบุคคลนั้นสัมผัสกับสื่อมวลชนก็จะนำทัศนคติและค่านิยมนั้นติดตัวมา ด้วย การเลือกรับสาร ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความสนใจของตนและอิทธิพลที่มี ต่อประชาชนพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจและมีโอกาสเหมาะสม

3.5.2 ผลกระทบต่อภาครัฐ

เมื่อนำทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน มาเป็นกรอบในการศึกษาการทำงานของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในฐานะที่เป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่ง ย่อมอธิบายได้ว่าการดำเนินรายการมีอิทธิพลต่อผู้รับสารจริง หรือผู้รับฟังรายการวิทยุชุมชน จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้และพฤติกรรมในการแสดงออกของผู้รับสารในชุมชน และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนผู้รับสารกับภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปลัดกรุงเทพมหานครและผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก สามารถยืนยันถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเชิงนโยบายและการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประการคือ

1. ในด้านบวก ภาครัฐที่เป็นหน่วยบริการประชาชนเช่น กรุงเทพมหานคร หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สามารถทำงานได้ตรงกับความต้องการของประชาชน ตามที่วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันได้ประสานให้ผู้ฟังรายการได้สะท้อนปัญหาและความต้องการโดยตรงออกมาดังความเห็นของ ดร.พิจิตต รัตกุล อดีตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กรรมการผู้อำนวยการมูลนิธิป้องกันควันพิษและพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

“ผมเห็นว่าสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นเวทีและช่องทางที่ให้โอกาสกับคนทุกระดับในการเสนอความคิด และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และจากการทำงานกับร่วมด้วยช่วยกัน ผมมีความประทับใจอย่างมากที่เปิดโอกาสให้คนในสังคมได้แสดงความคิดเห็น ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ผมอยากให้ร่วมด้วยช่วยกันรักษาจุดนี้ไว้ อย่างน้อยคนในสังคมยังระลึกถึงความมีน้ำใจที่มีต่อกัน

สำหรับข้อคิดที่ได้จากการทำงานเพื่อสังคม ผมคิดว่าในภาวะปัจจุบันนี้ การทำงานที่ไม่มีค่าตอบแทนเป็นไปได้ค่อนข้างยากมากขึ้นทุกทีแต่ผมก็เชื่อว่ายังมีกลุ่มคนจำนวนมากสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้โดยไม่หวังผลตอบแทนกลับมา เช่นกรณีร่วมด้วยช่วยกัน มูลนิธิรักบ้านเกิด หรือมูลนิธิป้องกันควันพิษและพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และในโอกาสนี้ ผมอยากจะขอให้สมาชิกร่วมด้วยช่วยกันและพี่น้องประชาชนทุกท่านได้สนับสนุนด้วยการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น แจ้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งผมเชื่อว่าการร่วมกิจกรรมลักษณะนี้ จะช่วยพยุงสังคมให้อยู่ได้“ (บทสัมภาษณ์ ดร.พิจิตต รัตกุล, 5 ปี ร่วมด้วยช่วยกัน , 2545 : 121)

เมื่อศึกษาผลกระทบในด้านบวก นอกจากความเห็นของอดีตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ดร.พิจิตต รัตกุล ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกรุงเทพมหานครในฐานะผู้ให้และควบคุมนโยบาย เห็นได้ชัดเจนว่ารายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่อการแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมแล้ว เมื่อ

กลับมาศึกษาถึงผลกระทบจากผู้คุมนโยบายภาคปฏิบัติให้เป็นจริง ร.ต.ต.เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ ปลัดกรุงเทพมหานคร ได้ให้ความเห็นต่อวิฑูรย์ชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ไว้ว่า “ กรุงเทพมหานครคือเมืองใหญ่ เมืองที่เป็นศูนย์รวมทุกสิ่งไว้ในที่เดียว แต่พื้นที่อันจำกัดของเมืองหลวงเช่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ที่ส่วนใหญ่อพยพมาทำงานหาเลี้ยงชีพ ดังนั้นปัญหาสังคมจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ดังจะเห็นความรุนแรงทั้งจิตใจและสังคมเป็นข่าวทุกวัน ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้เมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ มีปัญหาที่คือน้ำใจไมตรีของคนร่วมสังคมได้ลดน้อยถอยลงตามความเจริญที่เกิดขึ้น ทำให้น้ำใจไมตรีตามแบบฉบับของคนไทยน้อยลง อย่างไรก็ตามพื้นฐานนิสัยของคนไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือคนอื่นเป็นนิจ เพียงแต่จังหวะและโอกาสบางครั้งก็ไม่เอื้ออำนวย อีกทั้งยังไม่ทราบว่ามีใครเป็นคนดีหรือคนเลว ดังนั้นการกำเนิดขึ้นของร่วมด้วยช่วยกันคือทางออกของปัญหาเมืองใหญ่เช่นนี้ (บทสัมภาษณ์ ร.ต.ต.เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ ,5 ปี ร่วมด้วยช่วยกัน , 2545 : 120)

นอกจากภาครัฐ ซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับราชการร่วมด้วยช่วยกันแล้ว ยังมีหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาททางด้านความมั่นคงของชาติอีกหน่วยงานหนึ่งก็คือ กองทัพบก โดยพลโทเลิศรัตน์ รัตนวานิช ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ฝ่ายข่าว ที่ได้ให้ความเห็นต่อบทบาทของวิฑูรย์ร่วมด้วยช่วยกัน ไว้ว่า “ผมได้มีโอกาสทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของราชการร่วมด้วยช่วยกัน หลายต่อหลายครั้งในหลายโอกาส โดยเฉพาะในห้วงเวลาที่พี่น้องประชาชนเดือดร้อน ไม่ว่าจะจากภัยธรรมชาติ หรือจากภัยอื่นๆ ภาพลิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคจำนวนมากกองอยู่ที่หน้าตึกของสถานี รอการขนส่งไปสู่พี่น้องประชาชนที่ประสบภัย ยังประทับติดตรึงตราในความทรงจำ เสียงของผู้ประกาศที่เต็มไปด้วยความห่วงใยต่อเหตุร้ายที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ได้รับฟังมีความรู้สึกเหมือนตกอยู่ในเหตุการณ์ด้วย และอยากมีส่วนช่วยเหลือแก้ไขเหตุร้ายนั้น หวังว่าร่วมด้วยช่วยกันจะอยู่คู่กับสังคมไทยเป็นหูเป็นตาในการบรรเทาทุกข์ยากของประชาชนสืบไป

ขอให้สมาชิกผู้ฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน จงเป็นแหล่งข่าวอาสาสมัคร ช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนและติดตามรายการอย่างต่อเนื่อง เพราะความสำเร็จของรายการร่วมด้วยช่วยกันในการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น มาจากความร่วมมือร่วมใจของเราแต่ละคนนั่นเอง ผมเชื่อว่าสังคมกรุงเทพฯ และปริมณฑล น่าอยู่ขึ้นมากตั้งแต่มีรายการร่วมด้วยช่วยกัน อย่างน้อยเราก็ไม่ใช่คนตัวคนเดียวอีกต่อไป โดยเฉพาะเมื่อประสบทุกข์ภัย “ (บทสัมภาษณ์ พลโทเลิศรัตน์ รัตนวานิช, 5 ปี ร่วมด้วยช่วยกัน , 2545 : 122)

2. ในด้านลบ ภาครัฐที่เคยมีอำนาจรัฐจะถูกท้าทายจากกลุ่มสมาชิก ผู้ฟังรายการจะถูกลดอำนาจลงเมื่อใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม ดังเช่นกรณีต่างๆ ดังนี้ (สัมภาษณ์ พจน์ โพธิ์ศรี,ผู้จัดการฝ่ายรายการร่วมด้วยช่วยกัน, 5 ส.ค.2549)

- กรณีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยเฉพาะตำรวจจราจรที่ได้ตั้งด่านเตือนตรวจจับผู้กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการจราจรและขนส่ง เช่นการตรวจจับรถวันดำกรณีรถบรรทุกน้ำหนักเกิน กรณีจับขีรถจักรยานยนต์โดยไม่สวมหมวกกันน็อค กรณีไม่ทำการต่อใบอนุญาตพระราชบัญญัติจราจรและการขนส่ง เป็นต้น กรณีต่างๆ เหล่านี้เมื่อสมาชิกผู้ฟังรายการไม่ว่าจะเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อนบนท้องถนน สมาชิกศูนย์วิทยุร่วมด้วยช่วยกัน สมาชิกกองปราบอาสา ร่วมด้วยช่วยกัน สมาชิกสายตรวจประชาชน หรือสมาชิกกลุ่มแท็กซี่อาสา ร่วมด้วยช่วยกัน ที่ได้รับความเดือดร้อน บุคคลที่ได้รับผลกระทบหรือผู้ฟังรายการทั่วไปที่ผ่านไปพบเห็นการกระทำที่มีลักษณะผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จราจร ก็จะแจ้งเข้ามายังรายการ โดยมีการแจ้งจุดตรวจพฤติกรรมกระทำความผิด และหมายเลขรหัสประจำหมวก ให้รายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้ประสานงานตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยตรงต่อผู้บังคับบัญชาของสถานีตำรวจนั้นๆ ทำให้ตำรวจจราจรที่อาศัยช่องว่างเรียกรับสินบน ได้รับความเดือดร้อน ไม่พอใจการดำเนินรายการของรายการร่วมด้วยช่วยกัน

- กรณีเจ้าหน้าที่เทศกิจ ในบางครั้งพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่แผงลอยที่ถูกเจ้าหน้าที่เทศกิจรีดไถ หรือรื้อย้ายแผงค้าขาย ผู้ฟังรายการที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำดังกล่าวก็จะแจ้งเข้ามายังรายการ เพื่อให้สำนักงานเขตในพื้นที่รับผิดชอบได้สอบสวนการกระทำ ความผิดและลงโทษ จนเจ้าหน้าที่ที่กระทำการดังกล่าวมีความรู้สึกถูกทำทนายอำนาจ

- กรณีเจ้าหน้าที่กรมโรงงานอุตสาหกรรม ปล่อยให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างมลพิษในด้านต่างๆ เป็นที่เดือดร้อนของประชาชน เช่น ส่งเสียงดังก่อความรำคาญ ปล่อยควันพิษส่งกลิ่นเหม็น ปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง เมื่อผู้ฟังรายการที่ได้รับความผลกระทบจากการกระทำดังกล่าว แจ้งผ่านเข้ามายังรายการร่วมด้วยช่วยกัน รายการได้ทำการตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริง ทำให้เจ้าหน้าที่ในพื้นที่รับผิดชอบที่บกพร่องต่อหน้าที่ ปล่อยให้ปล่อยมลพิษ หรือเรียกรับสินบนจากการกระทำผิด ได้รับความเดือดร้อน

- กรณีเจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า รายการร่วมด้วยช่วยกันได้รับการแจ้งผ่านร้องเรียนเกี่ยวกับความไม่ปลอดภัยในการขนส่งผู้โดยสารทั้งจากการเดินเรือขนส่งบริเวณคลองแสนแสบ และแม่น้ำเจ้าพระยา ถึงการควบคุมและจัดระบบจราจรขนส่งทางน้ำที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตของผู้โดยสาร โดยเฉพาะบริเวณท่าเทียบเรือขนส่งที่น้ำหนักบรรทุกไม่ได้มาตรฐาน เมื่อรายการกวาดค้น ตรวจสอบซ้ำบ่อยๆ ในทุกสัปดาห์ เจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า จึงเกิดความรู้สึกถูกจับผิด ด้วยข้อจำกัดของระบบราชการเกี่ยวกับบุคลากรและงบประมาณที่การแก้ไขปัญหาล่าช้า ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจอยู่เป็นประจำ

- กรณีสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค รายการร่วมด้วยช่วยกันได้รับการร้องเรียนเรื่องคุณภาพสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ การขึ้นราคาสินค้าสูงกว่าป้ายราคาที่ได้ประกาศไว้ หรือ

สินค้าประเภทอาหารมีสิ่งปนเปื้อน และการให้บริการสื่อสารโทรคมนาคม โดยเฉพาะ โทรศัพท์มือถือที่ประชาชนผู้ใช้บริการไม่สามารถโทรข้ามช่องสัญญาณได้โดยสะดวก ทำให้ผู้บริโภคได้รับความเดือดร้อน หน่วยงานดังกล่าวนี้ได้รับผลกระทบโดยตรงในทางลบที่เกิดความรู้สึกไม่พอใจต่อการดำเนินรายการของร่วมด้วยช่วยกัน

- กรณีองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ การควบคุมการให้บริการสาธารณะเกี่ยวกับการขนส่งผู้โดยสาร โดยรถประจำทางทั้งของ ขสมก. และรถร่วมบริการ ที่ให้บริการขนส่งผู้โดยสารอย่างไม่มีมาตรฐาน ทำให้ผู้โดยสารประสบเหตุเสียชีวิต และบาดเจ็บบ่อยครั้ง เมื่อทางรายการร่วมด้วยช่วยกันได้รับแจ้งจากผู้ใช้บริการ ประสานงานให้ตรวจสอบข้อเท็จจริง ผู้บริหารระดับล่างก็จะถูกกีดกันในการปฏิบัติหน้าที่ ที่ปล่อยปละละเลย ทำให้เกิดการร้องเรียนผ่านทางรายการเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินรายการ เมื่อถูกสอบถามถึงระบบการบริหารจัดการ มักจะไม่ให้ความสะดวกในการชี้แจงข้อเท็จจริงโดยตรงผ่านทางรายการ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อภาครัฐดังกล่าวนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และข้าราชการตลอดทั้งหน่วยงานราชการ รู้สึกได้ถึงผลกระทบโดยตรงที่ผู้ฟังรายการ ได้ใช้สื่อวิทยุในการเปิดโปงการบริหารที่บกพร่องและไม่มีประสิทธิภาพ มีลักษณะทำทนายอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงาน นอกจากนั้นยังทำให้ภาพพจน์ขององค์กร ได้รับความเสียหาย ขาดความเชื่อถือต่อสาธารณชน ที่สำคัญที่สุดผลกระทบโดยตรงที่เด่นชัดคือเมื่อทางรายการตรวจสอบติดตามจนถึงที่สุด เจ้าหน้าที่ภาครัฐทั้งระดับผู้บังคับบัญชาและระดับผู้ปฏิบัติงานต้องถูกลงโทษทั้งทางวินัยและทางอาญา

โดยสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งหมดถือได้ว่าสอดคล้องกับจุดเน้นที่สำคัญของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมของสื่อ คือเน้นการสื่อสารในแนวนอน (*horizontal*) มากกว่าการสื่อสารแบบแนวตั้ง (*vertical*) โดยเฉพาะการสื่อสารจากบนลงล่าง เช่น ตอบสนองความต้องการของพลเมืองแต่ละคน ชุมชนขนาดเล็ก และชนกลุ่มน้อยในด้านสิทธิการรู้และสิทธิการสื่อสาร และ หลักการของทฤษฎีนี้พยายามที่จะต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือการที่สื่อมีเอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผูกขาด (*monopolization*) และมีการนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (*commercialization*) ในอีกด้านหนึ่ง ก็พยายามต่อต้านการใช้อำนาจของข้าราชการแบบรวมศูนย์อำนาจด้วย หัวใจสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ การให้ความสำคัญต่อความต้องการ ความสนใจ และความปรารถนาของผู้รับสาร อีกทั้งคำนึงถึงสิทธิที่ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับปัญหาของตน สิทธิในการสื่อสารตอบโต้กลับ สิทธิในการใช้สื่อเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน และปฏิเสธการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง

3.5.3 ผลกระทบต่อภาคธุรกิจ

ได้เกิดผลกระทบต่อภาคธุรกิจ ใน 2 ระดับคือ

1. ธุรกิจรายย่อย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนจะถูกสมาชิกและผู้ฟังรายการ ร้องเรียน หากไม่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพพจน์และผลประกอบการธุรกิจได้ เช่น

กรณีธุรกิจขนส่งโดยสาร โดยเฉพาะรถร่วมขนส่งซึ่งได้เข้าร่วมการขนส่งกับกรมการขนส่งทางบก แยกออกได้เป็น 2 ส่วนคือ

- การขนส่งผู้โดยสารตามสถานีหลักๆ ซึ่งประกอบด้วยสถานีขนส่งหมอชิต สถานีขนส่งสายใต้ สถานีขนส่งเอกมัย การขนส่งผู้โดยสารตามสถานีหลักดังกล่าวนี้ สิ่งที่รายการร่วมด้วยช่วยกัน ได้รับแจ้งปัญหาโดยตลอดก็คือเมื่อตรงกับช่วงเทศกาลวันหยุดหลายวันติดต่อกัน ประชาชนจะไปใช้บริการกันอย่างมากมาย ทำให้รถโดยสารของกรมการขนส่งไม่เพียงพอ ต้องใช้บริการรถร่วมเข้ามาขนส่ง สิ่งที่ผู้โดยสารได้รับความเดือดร้อนเป็นประจำก็คือการบริการที่เอาเปรียบผู้โดยสาร การจำหน่ายตั๋วเกินราคา บริการแออัดเกินอัตราบรรทุกปกติ การทิ้งผู้โดยสารลงระหว่างทาง ไม่ส่งถึงจุดสิ้นสุดเส้นทางตามที่ได้แจ้งไว้ เมื่อผู้โดยสาร หรือญาติแจ้งผ่านรายการร่วมด้วยช่วยกันให้ทำการติดตามตรวจสอบ ธุรกิจขนส่งโดยสารเหล่านี้จะถูกจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายและถูกยกเลิกสัญญาเข้าร่วมขนส่ง ทำให้ธุรกิจรายย่อยเหล่านี้ทั่วประเทศได้รับผลกระทบโดยตรงจากภาครายการ

- การขนส่งผู้โดยสารรถร่วม ขสมก. ธุรกิจรถร่วม ขสมก. เป็นธุรกิจที่บริษัทซึ่งเข้าร่วมบริการ ส่วนหนึ่งขาดมาตรฐานบุคลากรทั้งพนักงานขับรถและพนักงานเก็บค่าโดยสาร ต้องปรับปรุงมารยาทในการให้บริการที่ก่อให้เกิดปัญหาเดือดร้อนต่อผู้โดยสารเป็นประจำ เนื่องจากระบบการตรวจสอบของ ขสมก. ไม่เข้มงวด เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้ใช้รถใช้ถนนอื่นๆตามมาหลายทาง เช่น ขับรถด้วยความเร็วสูง เลี้ยวชนผู้ใช้รถใช้ถนนอื่นๆ ทำให้ผู้โดยสารได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เป็นเหตุการณ์ประจำวันที่รายการร่วมด้วยช่วยกันได้รับการร้องเรียนเข้ามามากมายในแต่ละวัน รายการร่วมด้วยช่วยกันได้ตรวจสอบติดตามการแก้ปัญหาเหล่านี้โดยใช้สื่อวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน แต่อย่างไรก็ตามการแสดงความเห็นจากผู้ฟังรายการทั้งการตำหนิและวิพากษ์วิจารณ์ก็ยังคงเกิดอย่างสม่ำเสมอ และปรากฏเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ถึงอันตรายที่เกิดขึ้นกับผู้โดยสารโดยตลอด กรณีดังกล่าวนี้ทำให้การขนส่งโดยสารของรถร่วม ขสมก. ได้รับผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการให้บริการ

กรณีธุรกิจทำลายสิ่งแวดล้อม ธุรกิจที่ถูกร้องเรียนมากที่สุดก็คือกรณีโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งปล่อยมลพิษ เช่นกลิ่นเหม็น ปล่อยน้ำเน่าเสียลงสู่แม่น้ำลำคลองสาธารณะ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นในย่านโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อผู้ฟ้องรายการแจ้งเข้ามาทางรายการจะดำเนินการประสานกับกรมควบคุมมลพิษและกรมโรงงานอุตสาหกรรม ให้เข้าไปตรวจสอบและดำเนินการตามกฎหมาย หากไม่ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขก็จะส่งผลกระทบต่อการประกอบการธุรกิจได้

กรณีธุรกิจโรงแรม่านรูด ซึ่งเป็นแหล่งมั่วสุมของเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ซึ่งมักจะถูกร้องเรียนผ่านทางรายการ โดยกลุ่มแท็กซีสมาชิกรายการร่วมด้วยช่วยกันที่พบเห็นพฤติกรรมผิดปกติของผู้เข้าไปใช้บริการในลักษณะ ช่มชู้ ถูกมอมยา คุกคร่า อนาคต ในบางกรณีผู้ที่ถูกช่มชู้ทำร้ายเป็นฝ่ายแจ้งเข้ามายังรายการเพื่อร้องขอความช่วยเหลือ สมาชิกผู้ฟ้องรายการกลุ่มแท็กซีอาสาช่วยช่วยกันจึงได้รวมกลุ่มเข้าปิดล้อมสถานบริการเพื่อให้การช่วยเหลือ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับแจ้ง ตรวจสอบและให้การช่วยเหลือล่าช้า ทำให้ไม่เป็นที่พอใจจากกลุ่มผู้ฟ้องรายการเนื่องจากเกรงว่าผู้แจ้งเหตุจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัยเป็นต้น กรณีต่างๆ เหล่านี้ทางรายการร่วมด้วยช่วยกันจะประสานให้กลุ่มสมาชิกแท็กซีและผู้ฟ้องรายการให้ช่วยเป็นหูเป็นตา หากโรงแรม่านรูดกระทำการเข้าข่ายผิดกฎหมาย หรือปล่อยปละละเลย รายการก็จะติดตามให้มีการตรวจสอบ ดำเนินคดีตามกฎหมายแก่ผู้ประกอบการที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (สัมภาษณ์ พจน์ โปธิศรี, ผู้จัดการฝ่ายรายการร่วมด้วยช่วยกัน, 5 ส.ค.2549)

2. ธุรกิจขนาดใหญ่ หากการประกอบการ เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อประชาชน ก็จะเกิดกระแสแรงกดดัน ต่อต้านอย่างรุนแรง เช่น

กรณีธุรกิจห้างสรรพสินค้า เป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ส่วนมากมาจากปัญหา 2 สาเหตุคือ สินค้าไม่มีคุณภาพ ราคาไม่ตรงตามที่ติดป้ายราคาไว้ กรณีนี้มักจะเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ซึ่งจัดเทศกาลลด แลก แจก แถม เมื่อผู้ฟ้องรายการแจ้งเข้ามาทางรายการ จะสอบถามข้อเท็จจริง โดยให้ตัวแทนห้างสรรพสินค้าเข้ามาชี้แจงผ่านทางภาครายการ โดยการสอบถามพูดคุยกับผู้แจ้งออกอากาศสด กรณีนี้ทางห้างจะได้รับผลกระทบโดยตรง ทำให้ลูกค้าไม่พอใจ ถูกต่อต้าน หรือทำให้จำนวนลูกค้าลดน้อยลง

อีกสาเหตุหนึ่งคือกรณีที่ห้างสรรพสินค้าเปิดเกินเวลา ทำให้เป็นแหล่งมั่วสุมของกลุ่มวัยรุ่นหรือนักเรียน กรณีดังกล่าวนี้ส่วนมากผู้ฟ้องรายการจะแจ้งเข้ามาเมื่อพบเห็นห้างสรรพสินค้าบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยบางแห่งหรือบริเวณหน้าโรงเรียน ซึ่งผู้ฟ้องรายการเห็นว่าทางห้างได้จัดพื้นที่บางส่วนโดยเฉพาะร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ไว้ทำให้เป็นแหล่งมั่วสุมของกลุ่ม

วัยรุ่น เมื่อรายการออกอากาศประสานให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือตัวแทนจากองค์กรของสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนเข้าไปดูแล หรือส่งผู้สื่อข่าวเข้าไปในพื้นที่เพื่อรายงานข่าวมายังรายการร่วมด้วยช่วยกัน หากไม่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงก็จะเกิดผลกระทบเช่นที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

กรณีโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งคนงานได้แจ้งเข้ามายังรายการร่วมด้วยช่วยกัน เกี่ยวกับความไม่ปลอดภัยในสวัสดิภาพด้านต่างๆ เช่น ประตู หน้าต่างเข้าออก หรือบันไดขึ้นลงไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีบันไดหนีไฟ หรือมีแต่ใช้งานไม่ได้เป็นต้น กรณีนี้เมื่อร่วมด้วยช่วยกันติดตามประสานงานกับกรุงเทพมหานครหรือกรมโรงงานอุตสาหกรรมให้เข้าไปตรวจสอบ ก็จะเกิดผลกระทบทำให้เป็นที่ไม่พอใจจากเจ้าของธุรกิจ

อีกกรณีหนึ่งที่พบเห็นบ่อยครั้งในปัจจุบันคือ กรณีสินค้าที่ผลิตไม่ได้มาตรฐานตามที่ระบุในโฆษณา เช่นรถยนต์ โดยบริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายไม่มีความรับผิดชอบต่อลูกค้า ทำให้เกิดเหตุการณ์ “ทุบรถ” ที่เกิดขึ้นและได้สร้างกระแสต่อต้าน แสดงออกในรูปแบบใหม่เพื่อเรียกร้องต่อสาธารณชนให้ร่วมรับทราบ และให้ความสนใจตลอดทั้งเพื่อให้หน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภคเข้ามาตรวจสอบดูแลธุรกิจรถยนต์เหล่านี้ เมื่อทางรายการร่วมด้วยช่วยกันออกอากาศสื่ออื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ต่างก็ขานรับเผยแพร่ข่าวอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลกระทบต่อยอดขายและการดำเนินธุรกิจของค่ายรถยนต์ใหญ่ ๆ หลายบริษัท (สัมภาษณ์พจน์ โพธิ์ศรี, ผู้จัดการฝ่ายรายการร่วมด้วยช่วยกัน, 5 ส.ค.2549)

สรุปได้ว่าข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบทางธุรกิจสามารถยืนยันได้ว่าผลที่เกิดขึ้นมาจากบทสรุปของทฤษฎีอำนาจถ่วงดุล ที่ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มีแนวคิดตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (competitive model) เป็นพื้นฐาน จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาดผูกขาดแบบมีผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) และหน่วยธุรกิจจำนวนน้อยนิดแต่ใหญ่โตด้วยขนาดในอุตสาหกรรมหนึ่งๆ จะมีอำนาจล้นพ้นเพื่อใช้ไปในทางที่จะเพิ่มพูนผลประโยชน์ของตน โดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียประสิทธิภาพทางสังคม มือที่มองไม่เห็นหรือกลไกตลาดในแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบคลาสสิก ไม่อาจทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของหน่วยธุรกิจได้อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการใช้อำนาจดังกล่าวจะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อผู้ถูกใช้อำนาจให้มีการสถาปนาอำนาจถ่วงดุลขึ้นในทั้งในภาคธุรกิจด้วยตนเอง และภาคประชาชนหรือผู้บริโภค เพื่อทำหน้าที่คอยตรวจสอบ ตรวจสอบ รวมถึงลงโทษหน่วยเศรษฐกิจที่ใช้อำนาจต่อตนในทางที่ผิด อันจะทำให้โครงสร้างอำนาจการตัดสินใจถูกกระจายออกไปในจุดต่างๆของสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้จะยังผลให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสังคมโดยอัตโนมัติ

3.5.4 ผลกระทบต่อวิสาหกิจชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน

จากจุดกำเนิดและรูปแบบรายการร่วมด้วยช่วยกัน หากมองจากทัศนคติของ เศรษฐศาสตร์การเมืองถือได้ว่าวิสาหกิจร่วมด้วยช่วยกันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามทฤษฎีสื่อมวลชนของ ประชาชน หรือทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย โดยมีจุดเน้นในการดำเนินการ สอดคล้องกันคือเน้นการสื่อสารในแนวนอน (*horizontal*) มากกว่าการสื่อสารแบบแนวตั้ง (*vertical*) โดยเฉพาะการสื่อสารจากบนลงล่าง เช่น ตอบสนองความต้องการของพลเมืองแต่ละคน ชุมชนขนาดเล็ก และชนกลุ่มน้อยในด้านสิทธิการรู้และสิทธิการสื่อสาร หลักการของทฤษฎีนี้พยายามที่จะต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ การที่สื่อมีเอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผูกขาด (*monopolization*) และมีการนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (*commercialization*) ในอีก ด้านหนึ่ง ก็พยายามต่อต้านการใช้อำนาจของข้าราชการแบบรวมศูนย์อำนาจด้วย ดังนั้นจึงเกิดปัญหา และอุปสรรคหลายประการ ก่อให้เกิดผลกระทบในลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจต่อรายการ โดยตรงคือ

1. ด้านธุรกิจ ในการทำงานตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นเนื่องจากรายการร่วมด้วยช่วยกันจัดผังรายการออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง ดังนั้นค่าใช้จ่ายในการผลิตและการบริหารจัดการ จัดการประจำวันจึงต้องใช้งบประมาณสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้ดำเนินรายการ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 30 กว่าคน หรือทีมผู้สื่อข่าวเฉพาะกิจในกรุงเทพฯ ทีมผู้สื่อข่าวทั่วประเทศที่ต้องรายงานข่าวเข้า รายการทุก 1 ชั่วโมง และเพื่อให้รายการลื่นไหลตามสถานการณ์ที่เป็นจริงและภาคกิจกรรมพิเศษ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ควบคู่ไปกับภาครายการ ต้องใช้บุคลากรประมาณ 50 คนต่อวันร่วม สนับสนุนอีกต่างหาก นอกจากนั้นแล้วยังมีค่าใช้จ่ายทางด้านโทรศัพท์ ค่าไฟฟ้า ซึ่งต้องติดต่อ ประสานงานตลอดเวลา 24 ชั่วโมง โดยสรุปแล้วทีมงานรายการร่วมด้วยช่วยกันสำหรับภาครายการ ต้องใช้บุคลากรรวมประมาณ 100 คน จึงทำให้มีต้นทุนธุรกิจสูงเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อวิทยุในด้าน อื่นๆ และค่าใช้จ่ายในแต่ละด้านจึงมีมาก เพราะต้องบริหารรายการตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีวันหยุด

2. รูปแบบการดำเนินรายการ ในบางกรณีการดำเนินรายการของร่วมด้วยช่วยกัน ได้ติดตามตรวจสอบการสร้างความเดือดร้อน หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนและสังคม เนื้อหาในบางครั้งสร้างผลกระทบต่อรัฐและบริษัทผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ ให้แก่ทางรายการโดยตรง ทำให้ลูกค้าทั้งภาครัฐและเอกชนสั่งระงับการโฆษณาของบริษัทออกจาก รายการ พร้อมทั้งให้สินค้าในเครือขายธุรกิจทั้งหมดถอนงบประมาณสนับสนุนค่าโฆษณาใน รายการ เช่นกรณีบริษัทอายโนะโมะโตะ สั่งถอนโฆษณาออกจากรายการเมื่อสร้างความเสียหาย ให้แก่ธุรกิจ หรือในบางครั้งถูกเจ้าของสัมปทานสื่อชุกเล็กสัญญาสัมปทานและบ่อยครั้งที่รายการ ร่วมด้วยช่วยกันถูกข่มขู่วางระเบิดสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เป็นต้น

3. แนวคิด นโยบายของรายการร่วมด้วยช่วยกัน ที่ต้องการสร้างเครือข่ายจัดตั้งควบคู่กับการสื่อสาร 2 ทาง เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ การต้านกระแสบริโภคนิยมและสร้างการเมืองภาคประชาชน จึงเป็นอุปสรรคต่อสัญญาสัมปทานซึ่งมีระยะเวลาตามสัญญาเป็นรายปี เมื่อหมดสัญญาสัมปทานก็ต้องมีการวิ่งเต้นเพื่อต่อสัญญา ทำให้ต้องใช้เงินมูลค่ามหาศาล การที่คลื่นวิทยุสังกัดอยู่กับหน่วยงานราชการ จึงเป็นความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างสำคัญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การใช้วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองให้กับประชาชน

หัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการรวมตัวของประชาชนเป็นพรรคการเมือง การกำหนดนโยบาย การบริหารหรือดำเนินงานตามนโยบายตลอดจนการติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการทางประชาธิปไตยหรือไม่ นั่นเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือช่องทางของการมีส่วนร่วม จากการถือกำเนิดขึ้นของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันดังกล่าว ในบทที่ 3 ในตอนต่อไปจากนี้จะเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงการใช้วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองให้กับประชาชน

4.1 วิทยุร่วมด้วยช่วยกันกับการสร้างอำนาจต่อรองให้กับภาคประชาชน

จากประวัติศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่อดีตประชาชนไม่มีพลังหรืออำนาจต่อรองกับอำนาจรัฐ เว้นแต่การสร้างอำนาจต่อรองหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกิจเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะเขตพื้นที่ในระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น การปกครองในอดีตพระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้พระราชอำนาจดูแลทุกข์สุขของราษฎร จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตย การปกครองของไทยถูกเปลี่ยนมือไปสู่กลุ่มคณะบุคคลที่ผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาใช้อำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขุนนาง กลุ่มข้าราชการ กลุ่มทหารหรือกลุ่มนักการเมือง แต่ละกลุ่มต่างอ้างว่ากลุ่มของตนเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏมาโดยตลอดคือประชาชนส่วนมากยังยากจน การกระจายรายได้ต่ำ อัตราส่วนของผู้ที่มีรายได้ต่ำเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่มากกว่าอัตราส่วนผู้มีรายได้สูง ประชาชนถูกปล่อยให้ละเลยหรือเอารัดเอาเปรียบโดยเจ้าหน้าที่รัฐโดยที่ประชาชนไม่สามารถใช้สิทธิโต้แย้งได้ตามสมควร

ในปี พ.ศ. 2540 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ถือกันว่าเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง ถึงแม้ว่าตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดเครื่องมือและกลไกหลายประการเพื่อทำการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันที่วิทยุร่วมด้วยช่วยกันถือกำเนิดขึ้นในลักษณะของการสื่อสาร 2 ทาง เป็นการสร้างอำนาจต่อรองของภาค

ประชาชน ประชาชนสามารถรวมกลุ่มผ่านการสื่อสารของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน สามารถ กดคันหรือเรียกช่องทางอากาศไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องได้ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

4.1.1 หลักการสร้างอำนาจต่อรองของภาคประชาชนในระบบทุนนิยม

จากแนวคิดทฤษฎีอำนาจถ่วงดุลของ Galbraith ที่ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีแนวคิดตลาดแข่งขันสมบูรณ์เป็นพื้นฐาน จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบตลาดผูกขาดแบบมีผู้ขายน้อยราย และหน่วยธุรกิจจำนวนน้อยชนิดแต่ใหญ่โตด้วยขนาดอุตสาหกรรมหนึ่งๆ มีอำนาจล้นพ้นเพื่อใช้ไปในทางที่จะเพิ่มพูนผลประโยชน์ของพวกตน โดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียประสิทธิภาพทางสังคม เศรษฐกิจภายใต้ตลาดเสรีไม่สนใจเรื่องของสังคมและผลประโยชน์ส่วนรวมแต่อย่างใด สังคมเป็นเรื่องเลื่อนลอย เชื่อว่าตลาดเสรีจะทำหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรให้กับปัจเจกบุคคลได้ดีอยู่แล้วและเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด มือที่มองไม่เห็นหรือกลไกตลาดในแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบคลาสสิกไม่อาจทำหน้าที่ที่ควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของหน่วยธุรกิจได้อีกต่อไป ในขณะที่หน่วยธุรกิจโหมใช้กิจกรรมการขาย ด้วยการสร้างสื่อเชิงพาณิชย์ การโฆษณาบนป้ายตามท้องถนน การสร้างศูนย์บริการปริมาณมหาศาล คิดหีบห่อให้สวยงามน่าดึงดูดใจ คำโฆษณาเกินจริง กิจกรรมต่างๆ ของนักขายที่กระตือรือร้น เพลงโปรโมตที่ติดหูและสโลแกนที่ติดปาก โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ต่อสินค้าและสร้างอัตลักษณ์แก่สินค้าของตน เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความภักดีต่อยี่ห้อ ซึ่งหมายถึงการยินยอมพร้อมใจจะซื้อสินค้ายี่ห้อหนึ่งๆ โดยไม่ได้พิจารณาเรื่องความเหมาะสมของราคา กิจกรรมการขายเป็นกระบวนการเข้ากำหนดและครอบงำจินตนาการ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและทัศนคติของคน โดยส่วนรวมในสังคมซึ่งทำงานผ่านสื่อเชิงพาณิชย์

ผลที่ตามมาภายใต้สังคมทุนนิยมแบบตลาดผู้ขายน้อยราย เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่ไร้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่จำเป็น คือการแปรทรัพยากรของคนหมู่มากมาสนองความต้องการของคนหมู่น้อย เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้และนำไปสู่การไร้ประสิทธิภาพทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้นไม่มีผู้ใดยืนยันได้ว่าอำนาจทุนของผู้ค้าน้อยรายจะไม่เข้าครอบงำอำนาจรัฐและการบิดเบือนโครงสร้างการบริหารประเทศมารับใช้ผลประโยชน์ของตน พฤติกรรมเหล่านี้จะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อผู้ถูกใช้อำนาจให้มีการสถาปนาอำนาจถ่วงดุลขึ้นในทั้งภาคธุรกิจด้วยตนเองและภาคประชาชนหรือผู้บริโภค เพื่อทำหน้าที่ต่อรอง ตรวจสอบ รวมถึงลงโทษหน่วยเศรษฐกิจที่ใช้อำนาจต่อตนในทางที่ผิด อำนาจถ่วงดุลเกิดขึ้นจากปฏิกริยาที่มีต่ออำนาจเศรษฐกิจของธุรกิจผูกขาด จากการพัฒนากลไกการป้องกันตนเองของผู้ที่ถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบจากการใช้อำนาจปฏิกริยาดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการจัดตั้งองค์กรคู่ปรปักษ์ขึ้นมาสลายอำนาจผูกขาดเศรษฐกิจลง

วิทยุร่วมด้วยช่วยกันถือกำเนิดขึ้น โดยกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่เห็นการถูกเอารัดเอาเปรียบของประชาชน เห็นโทษภัยของกระแสบริโภคนิยมที่ประชาชนหลงใหลกับการบริโภค การแข่งขันเพื่อความร่ำรวยผาสุกส่วนตัวโดยละเลยต่อความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน

โดยกฎเหล็กของโลกทุนนิยมคือจะสนองหรือรับใช้ผลประโยชน์ของใครก็ตามที่เป็นเจ้าของและควบคุมสื่อ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในด้านกำไรหรือผลประโยชน์ของรัฐบาลที่สนใจในการใช้สื่อเพื่อควบคุมเหตุการณ์ทางการเมือง แต่วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันเป็นสื่อในฐานะของพลังถ่วงดุลทางสังคม

หลักการสร้างอำนาจต่อรองของรายการร่วมด้วยช่วยกัน

ภายใต้หลักการดำเนินงานของวิทยุชุมชนที่เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้พลังอำนาจของตนเองร่วมผนึกกำลังกันเพื่อเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างที่ชุมชนมีความต้องการร่วมกันก็จะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เพราะสิ่งที่นำเสนอเกิดจากการคิดร่วมกัน ไม่ได้เกิดมาจากผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียว

ในการผนึกกำลังภายในชุมชนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน หรือนักพัฒนาไปชี้แนะให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาแก้ปัญหาาร่วมกันและกลุ่มผู้นำความคิดเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ค้นหาคำตอบให้ไม่ใช่ผู้ที่บงการหรือเลือกประเด็นในการทำงานร่วมกัน แต่เน้นไปที่การแลกเปลี่ยนมากกว่าการเชิญชวน จึงใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้นักพัฒนาเข้าไปสร้างความสัมพันธ์อันดี ความไว้วางใจให้กับคนในชุมชนก่อน แล้วจึงประชุมมอบหมายหน้าที่กันติดตามผลระหว่างดำเนินงานทั้งสองฝ่ายจะต้องใช้ความอดทนร่วมกัน

ระบบทุนนิยมสามารถสลายพลังอำนาจของผู้ค้ารายย่อยหรือผู้ค้ารายเล็กรายน้อยรวมทั้งนำไปสู่การถ่ายโอนทรัพยากรจากคนส่วนมากไปสู่คนส่วนน้อย ยิ่งไปกว่านั้นหากมีการรวมศูนย์อำนาจระหว่างอำนาจทุนกับอำนาจรัฐแล้วยังจะทำให้ทุนนิยมเติบโตและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนอย่างไรก็ตามแรงถ่วงดุลอำนาจก็สามารถเกิดขึ้นได้จากปรากฏการณ์นี้เช่นเดียวกัน จึงนับว่าเป็นความท้าทายต่อพลังอำนาจของประชาชนที่จะต่อสู้กับทุนได้หรือไม่ รวมทั้งความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจของอำนาจรัฐและอำนาจทุน

4.1.2 วิทยุร่วมด้วยช่วยกันในฐานะเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองของภาคประชาชน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าพลังอำนาจถ่วงดุลเกิดขึ้นได้และสามารถเติบโตขึ้นเพื่อต่อสู้กับทุนนิยม เช่นเดียวกับวิทยุร่วมด้วยช่วยกันที่เป็นวิทยุชุมชนในฐานะเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองของประชาชนดังปรากฏการณ์ที่ประจักษ์ได้ดังต่อไปนี้

1) การสร้างอำนาจระดับปัจเจกชน

ความเป็นสังคมศักดินาของสังคมไทยมาช้านานส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน เป็นสังคมที่ผู้น้อยให้ความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ ประชาชนโดยส่วนมากไม่กล้าขัดใจหรือโต้แย้งต่อข้าราชการหรือฝ่ายปกครอง เว้นแต่จะมีโอกาสได้รับการศึกษา มีสถานภาพทางสังคม หรือได้รับการเสริมพลังจนมีความมั่นใจในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองว่าไม่ได้ต่ำต้อยหรือด้อยค่ากว่าผู้อื่น

จากแนวคิดชุมชนรูปแบบใหม่อันเกิดจากการฉีกกำลังจากภายในและการเสริมพลังจากภายนอกของทฤษฎี Nair and White (1987) ที่กล่าวถึงว่า การสื่อสารมีความสำคัญทั้งการสลายพลังและการเสริมพลัง พลังจะเกิดจากการมีความรู้ในการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและข้อมูลความรู้รู้สึกว่าสามารถทำอะไรกับการตัดสินใจเหล่านั้นได้ อำนาจของประชาชนจะต้องมีการแสดงออกถึงความรู้สึก การพูดคุย และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเสริมพลังให้กับประชาชนว่าจะต้องมีการเปิดโอกาสให้เข้าถึงในหลายๆ ส่วน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงด้านกฎหมาย ด้านการศึกษา และอื่นๆ เช่น การเข้าถึงกฎหมาย หมายถึงการบัญญัติกฎหมาย การควบคุม ปกครองตนเอง จะต้องให้โอกาสกับประชาชนในการหาทางแก้ไขการถูกละเมิดความเป็นส่วนตัว ให้โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ ให้โอกาสชนกลุ่มน้อยที่จะแสดงความคิดเห็นหรือมีภาษาถิ่นในกระแสมวลชน

การบริหารรายการของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้สร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนผู้ฟังไม่เบื่อหน่ายแต่ได้มีส่วนร่วมต่อประเด็นสาระที่น่าสนใจอยู่เสมอ โดยใช้กลยุทธ์ 3 ด้านคือ 1. การจัดกิจกรรมที่คิดค้นขึ้นมาเอง เป็นกิจกรรมที่รายการวิทยุเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจ ก่อผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและลบต่อสังคม 2. กิจกรรมที่เกิดขึ้นและต่อเนื่องจากผู้ฟังในรายการ เป็นกิจกรรมที่ผู้ฟังรายการได้รับผลกระทบโดยตรง 3. กิจกรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสถานการณ์ภายนอกโดยไม่เกี่ยวกับรายการ กิจกรรมในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมที่มาจากเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย เพลิงไหม้ เป็นต้น ในการสื่อสารกับวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันผู้ฟังรายการจะได้รับคำตอบในทุกเรื่องที่ติดต่อเข้ามา

ลักษณะของการดำเนินรายการดังกล่าวข้างต้นเป็นการเสริมพลังและสร้างอำนาจให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกชนหรือผู้ฟังรายการแต่ละคนโดย ประชาชนธรรมดาที่หาเข้ากินคำไม่มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะทางสังคม แต่การได้ฟังรายการและได้ร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านรายการทำให้ประชาชนเหล่านี้เกิดความมั่นใจในตนเอง กล้าที่จะเปิดเผยความไม่ถูกต้องหรือความไม่ชอบมาพากลในการบริหารของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งหากขาดการเสริมพลังผ่านทางรายการปัจเจกชนเหล่านี้ย่อมไม่มีพลังอำนาจใดๆ ที่จะต่อสู้กับบรรณ

ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีนี้คือ นายอุคร ชันติ เป็นชาวอีสานจบการศึกษาแค่ชั้น ป.4 เมื่อได้ฟังรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันทำให้เกิดความตระหนักที่จะช่วยเหลือคนอื่น ถึงแม้ว่าตนเองจะมีรายได้อย่างจำกัดแค่พอเลี้ยงชีพ และในการร่วมทำงานอาสาสมัครรายการร่วมด้วยช่วยกันตนเองจะต้องมีค่าโทรศัพท์เพิ่มขึ้นหรือจะต้องเผชิญกับปัญหาที่ทำให้รู้สึกท้อแท้ แต่ชายผู้นี้ก็ไม่ลดละที่จะมุ่งมั่นร่วมด้วยช่วยกันต่อไป นอกจากกรณีนายอุครฯแล้วยังมีผู้ฟังรายการอีกจำนวนมากที่เกิดพลังอำนาจในตนเองทั้งพลังที่จะเอาชนะใจตนเองในการลดละความเห็นแก่ตัว การเอาชนะความกลัวและการเสริมพลังอำนาจที่นำไปใช้เจรจาต่อรองผู้มีอำนาจอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจรัฐ

2) การสร้างอำนาจระดับกลุ่ม

จากพลังการสร้างอำนาจระดับปัจเจกทำให้เกิดพลังกลุ่มภายใต้การสร้างสภาพแวดล้อมของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันให้เป็นชุมชนเสมือนจริง เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยถ้อยคำและความคิดผ่านเครือข่าย ชุมชนแบบนี้มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับเพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว อากัปกิริยาของสมาชิก โดยชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าเป็นเครือข่าย เครือข่ายนี้มีการเรียนรู้ร่วมกันและเป็นกระบวนการพัฒนาต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ การควบคุมสถาบัน ทรัพยากรในสังคมและวิถีชีวิตของตนเอง หรือหนทางสู่ความเป็นอิสระจากการครอบงำและพึ่งพา

พัฒนาการของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในระยะเริ่มต้นผู้ฟังรายการได้นำเสนอประเด็นปัญหาใกล้ตัวเข้าสู่รายการ ต่อมามีการให้ความสำคัญกับการติดตามผลและแจ้งกลับไปยังรายการ กระบวนการลักษณะนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยผู้ฟังรายการให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาทั้งเรื่องในชุมชนตนเองและเรื่องที่ตนเองพบเห็น เป็นจิตสาธารณะที่เกิดขึ้นจากความภาคภูมิใจในความสำเร็จที่สามารถแก้ไขปัญหาให้ชุมชน ผู้ฟังรายการที่คุ้นเคยได้พัฒนาการรวมกลุ่มมากขึ้น โดยการสมัครเป็นสมาชิกของรายการ มีการรวมกลุ่มของสมาชิกตามลักษณะอาชีพหรือความสนใจ เช่น

กลุ่มเพื่อนบนท้องถนน กลุ่มสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน กลุ่มแท็กซี่อาสาช่วยด้วยช่วยกัน กลุ่มออฟโรดร่วมด้วยช่วยกัน กลุ่มศูนย์วิทยุประชาชนร่วมด้วยช่วยกัน สมาคมหมู่บ้านดี เติบโตมาพร้อมด้วยช่วยกัน เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์ร่วมด้วยช่วยกันจำกัด โดยมีสมาชิกเข้าร่วมถึง 1,900 คน

การสร้างอำนาจระดับกลุ่มของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดอีก 2 ประการคือการต่อต้านมาเฟียหมอมืดที่มีผู้มีอิทธิพลเข้าไปเรียกเก็บค่าบริการจากผู้ขับรถสาธารณะจนกระทั่งรัฐต้องเข้าไปจัดระเบียบ และการต่อสัญญาสัมปทานสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันในปี พ.ศ. 2546 ที่รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันไม่ได้รับการต่อสัญญาสัมปทาน การออกมาเรียกร้องผ่านสื่อมวลชนและการชุมนุมแสดงพลังของสมาชิกของรายการ สามารถสร้างแรงกระเพื่อมให้เกิดกระแสสังคมจนผู้บริหารระดับสูงต้องสั่งการต่อปัญหานี้ด้วยตนเอง

โดยสรุปจากแนวคิดเกี่ยวกับการฉีกกำลังของ *Nair and White* ทั้งสองกรณีเป็นการแสดงพลังขับเคลื่อนของกลุ่มสมาชิกที่เห็นถึงความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นความเดือดร้อนโดยตรงกับกลุ่มสมาชิกด้วย การฉีกกำลังครั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่ารายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันสามารถสร้างอำนาจต่อรองระดับกลุ่มอย่างเด่นชัด หากมีการสร้างพลังขับเคลื่อนเช่นนี้อย่างกว้างขวางจะเป็นการปรามการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะโดยอำนาจรัฐหรือโดยอำนาจอื่นใดก็ตาม

3) การสร้างอำนาจตามประเด็นปัญหา

ปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนหรือแจ้งเหตุเข้ามายังรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันโดยสถิติหากตัดส่วนของอุบัติเหตุรถเสียและจราจรออกส่วนมากเป็นปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เช่น ขงหาย คนหาย อาชญากรรม หรือสาธารณูปโภค เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้มักจะถูกละเลยหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถสอดส่องดูแลได้อย่างเพียงพอ

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันมีความสอดคล้องกันแทบทั้งสิ้นถึงความสำเร็จในการคลี่คลายปัญหาต่างๆ ให้กับประชาชน จากเดิมประชาชนต้องเผชิญปัญหาเหล่านี้โดยลำพังหรืออาจจะไม่ได้รับความช่วยเหลือหรืออาจใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหา เช่น การวิ่งเต้น การจ่ายสินบน การยอมกระทำผิดกฎหมาย เป็นต้น การดำเนินงานของวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันเป็นการสร้างอำนาจให้ประชาชนตามประเด็นปัญหา อย่างไรก็ตามสิ่งที่พึงระวังคือความคาดหวังของประชาชนที่จะพึงพิงรายการนี้มากเกินไปโดยไม่ช่วยเหลือตนเองเท่าที่ควร

การสร้างอำนาจตามประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือการรณรงค์เรื่องความโปร่งใสไร้คอร์รัปชัน รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เป็นสื่อกลางในการรับทราบข้อมูลการทุจริตจากประชาชนและประสานแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับองค์กรเพื่อความโปร่งใสฯ

การร่ำไห้ ร่ำไห้ ร่ำไห้ ร่ำไห้ การร่วมกันเป็นหูเป็นตาเช่นนี้เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญต่อการลดปัญหา
คอร์รัปชันให้น้อยลง โดยส่งผลให้เกิดการตอกย้ำในเชิงอุดมคติต่อประชาชนที่มองเห็นพฤติกรรม
การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นการกระทำที่น่ารังเกียจและสังคมจะต้องมีสำนึกร่วมกันที่จะป้องกัน
มหันตภัยร้ายที่บ่อนทำลายชาติ

ในเรื่องทางเศรษฐกิจเป็นประเด็นใหญ่ของประชาชนผู้ทำมาหากินในเมือง วิฑูร่วม
ด้วยช่วยกันได้สะท้อนปัญหาเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหา
ที่เห็นรูปธรรมอย่างชัดเจนคือกรณี โครงการแท็กซี่เอื้ออาทร ซึ่งมีผู้กล่าวถึงปัญหาคนขับรถแท็กซี่
ไม่ได้เป็นเจ้าของรถทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย จนรัฐบาลได้ออกนโยบายแท็กซี่เอื้ออาทรในที่สุด

4) การสร้างผลกระทบโดยรวมทางสังคม

วิฑูร่วมชนร่วมด้วยช่วยกันเป็นหน่วยทางธุรกิจที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานที่
ชัดเจน ผลประกอบการของสถานีวิฑูร่นอกจากผลกำไรแล้ว ยังเป็นค่าความนิยมอันเกิดจากผลงาน
เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนและการสร้างผลกระทบในทางบวกโดยรวมทางสังคม โดยเป็นการ
ถ่วงดุลอำนาจของทุกฝ่ายในชุมชนเพราะทุกคนสามารถใช้สื่อนี้ในการแสดงความคิดเห็นหรือชี้แจง
ประเด็นปัญหาได้อย่างเท่าเทียม วิฑูร่วมชนร่วมด้วยช่วยกันเป็นอีกหูดานหนึ่งที่ช่วยกันดูแลท้องถิ่น

อิทธิพลของวิฑูร่วมด้วยช่วยกันทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานพัฒนา
บริการของตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากมีประเด็นคำถามหรือความต้องการข้อมูลจาก
หน่วยงานเหล่านี้ นำไปสู่การพัฒนา จึงได้มีการตั้งศูนย์บริการข้อมูลข่าวสาร (call center) ของ
กระทรวงหรือหน่วยงานต่างๆ เช่น ศูนย์ประชาสัมพันธ์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ (call center 1300) สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค (call center 1166) กรุงเทพมหานคร
(call center 1555) การปราบปรามรถหลวง (call center 1125) การไฟฟ้านครหลวง (call center 1130)
เป็นต้นหน่วยงานเหล่านี้มีการทำงานเชื่อมโยงกับวิฑูร่วมชนร่วมด้วยช่วยกันอย่างไรเป็นระบบ อัน
เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นอย่างมาก

โดยวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งวิฑูร่วมด้วยช่วยกันที่สำคัญ คือการส่งเสริมการทำ
ความดีด้วยความเชื่อที่ว่าสังคมดี คนดี มีน้ำใจ มีข้อมูลจำนวนมากเช่นกันที่ประชาชนแจ้งเข้ามายัง
รายการถึงการทำความดีของประชาชน ความดีเหล่านี้คือปรากฏการณ์ที่มีอยู่เสมอในสังคมแต่ไม่
ค่อยมีช่องทางการสื่อสารให้รับทราบอย่างกว้างขวาง ตามทฤษฎีบรรทัดฐานของสังคมได้กล่าวถึง
พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่
สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนอาจเพียงย้ำบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐาน
ใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการ ได้แก่ การ

ส่งเสริมสนับสนุนหรือยับยั้งบรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป การสร้างความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม และการเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิต

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าบทบาทของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันสามารถเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองให้กับภาคประชาชนได้ ไม่ว่าจะในฐานะปัจเจกชนหรือกลุ่ม นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือที่ทำให้ประเด็นปัญหาเป็นที่ยอมรับหรือได้รับความเอาใจใส่จากผู้ที่เกี่ยวข้อง และสุดท้ายคือสามารถสร้างผลกระทบในภาพรวมแก่สังคม

4.2 วิทยุชุมชน: เครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ประชาธิปไตยแบบตัวแทนคือการเลือกผู้แทนของตนแล้วปล่อยให้ทำหน้าที่ของผู้แทนในการกระทำการใดๆ ในนามของตนเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ผู้ได้รับเลือกอาจจะละเลยต่อความรู้สึกหรือความรับผิดชอบต่อผู้ที่เลือกตนเองขึ้นมา การคิดหรือตัดสินใจต่างๆ ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนผู้ที่ใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริง แต่จะเป็นการคิดหรือตัดสินใจบนฐานความรู้สึกหรือความรู้ของตนเอง หรือยิ่งไปกว่านั้นซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นอยู่คือการตัดสินใจบนฐานของพรรคหรือกลุ่มอำนาจทางการเมือง โดยมีผลประโยชน์ส่วนตัวหรือพรรคพวกเป็นที่ตั้ง

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางหนึ่งที่ไม่ให้ผู้ที่ได้รับเลือก เป็นผู้แทนดำเนินการใดๆ อันขัดต่อผลประโยชน์โดยรวมของประชาชน กล่าวคือประชาชนผู้เลือกผู้แทนของตนเองมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่ตนเองเลือกทำการติดตามเสนอแนะประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเลือกใช้สื่อวิทยุชุมชนเป็นหนทางหนึ่งที่มีคุณภาพ ดังแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนของประชาชน หรือทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (*Democratic Participant Media Theory*) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การให้ความสำคัญต่อความต้องการ ความสนใจ และความปรารถนาของผู้รับสาร อีกทั้งคำนึงถึงสิทธิที่ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับปัญหาของตน สิทธิในการสื่อสารตอบโต้กลับ สิทธิในการใช้สื่อเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน และปฏิเสธการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง การควบคุมสื่อโดยรัฐ สื่อราคาแพง ความเป็นมืออาชีพ แต่จะให้การสนับสนุนความหลากหลาย (*multiplicity*) สัดส่วนที่มีขนาดเล็ก (*smallness of scale*) ความเป็นท้องถิ่น (*locality*) ลักษณะที่ไม่เป็นสถาบัน (*deinstitutionalization*) การที่ผู้รับสารและผู้ส่งสารสามารถแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกันได้ การสื่อสารแบบแนวนอนที่เชื่อมโยงสังคมได้ในทุกระดับ และการอุทิศตน เป็นต้น

4.2.1 วิทยุร่วมด้วยช่วยกันกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย

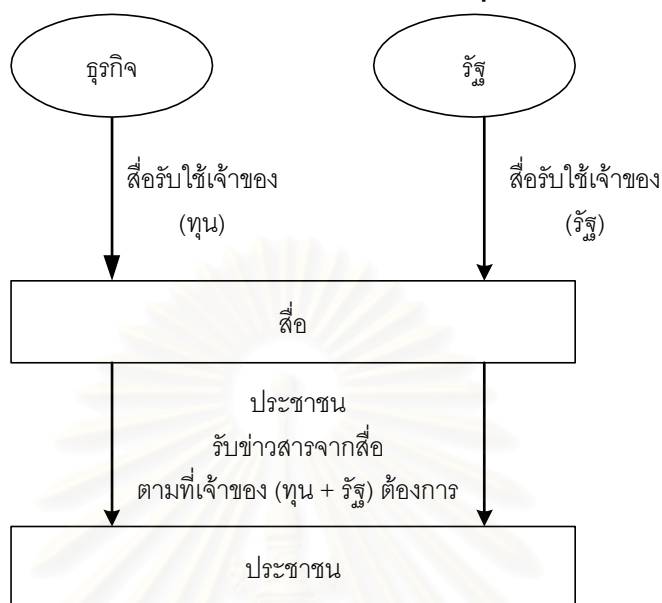
ในทางทฤษฎีสื่อมีอิทธิพลต่อผู้รับสารจริงไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม กล่าวคือสื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา สื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา และสื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่แสดงออกมา

การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะที่ต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารจะทำให้เกิดความรู้ ส่งผลให้เกิดทัศนคติ และในท้ายที่สุดก็จะก่อให้เกิดการกระทำ เช่นเดียวกับการทำงานของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในฐานะที่เป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งย่อมอธิบายได้ว่าการดำเนินรายการจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสารหรือผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนนี้อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้และพฤติกรรมในการแสดงออกของผู้รับสารในชุมชน เช่นการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องเสนอความคิดเห็นในเชิงนโยบาย ดังกรณีศึกษาการรวมกลุ่มต่อต้านมาเฟียหมอมืด และต่อต้านการไม่ต่อสัญญาสัมปทาน ที่สามารถส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนผู้รับสารกับภาครัฐ โดยเฉพาะกระทรวงคมนาคมและกองทัพบก เป็นต้น ในกรณีดังกล่าวนี้จึงสามารถสรุปได้สอดคล้องกับทฤษฎีสื่อมีอิทธิพลต่อผู้รับสารของ Roger (1973) ซึ่งได้สรุปผลไว้ว่า การสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับข่าวสาร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงออกมา

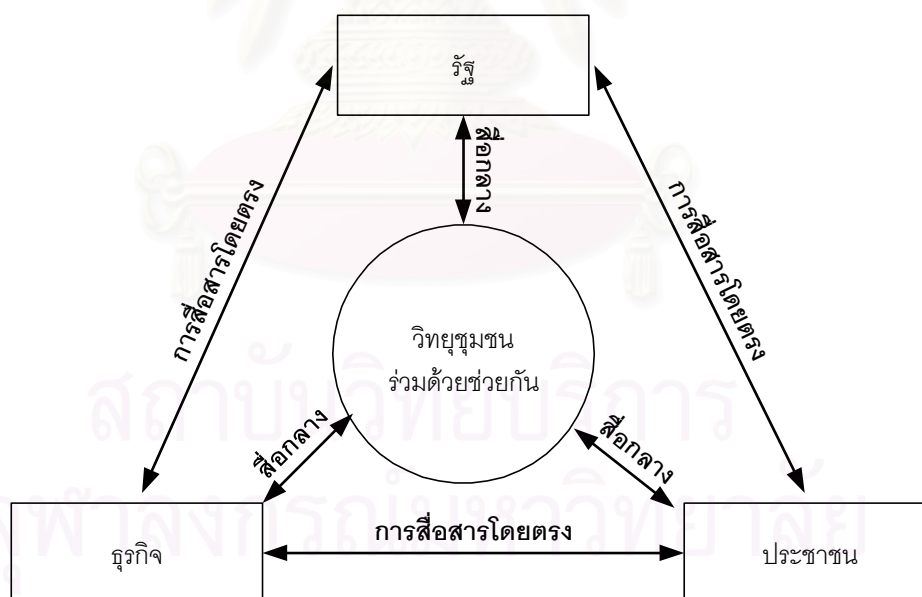
โลกทุนนิยมในปัจจุบันปรากฏให้เห็นว่า ภาคธุรกิจมีความเข้มแข็งและใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการโฆษณา ยิ่งไปกว่านั้นอำนาจทุนได้เข้าไปมีบทบาทในอำนาจรัฐ ยิ่งทำให้ภาคธุรกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันจากการดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีบทบาทเป็นผู้ถ่วงดุลอำนาจโดยเป็นสื่อกลาง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังแผนภูมิต่อไปนี้

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจก่อนที่มีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน

แผนภูมิที่ 4.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเมื่อมีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน

จากแผนภูมิที่ 4.1 จะเห็นได้ว่าประชาชนเป็นผู้รับสื่อเพียงฝ่ายเดียวไม่ว่าจะเป็นการโฆษณาสินค้าหรือบริการ หรือการรับข่าวสารจากรัฐตามที่รัฐปรารถนาให้ประชาชนรับรู้ เมื่อมีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันดังแผนภูมิที่ 4.2 บทบาทของสื่อเปลี่ยนจากการรับใช้เจ้าของเป็นการรับใช้

ประชาชนตามเจตนาธรรมของผู้ก่อตั้ง บทบาทของวิทยุร่วมด้วยช่วยกันเน้นการเป็นสื่อกลางทำให้ประชาชนสามารถแสดงอำนาจผ่านสื่อ หรือกล้าที่จะสื่อสารโดยตรงกับรัฐหรือภาครัฐกิจด้วยความมั่นใจมีสื่อที่พร้อมจะบอกกล่าวเรื่องราวของตนเองต่อสาธารณะชนหากไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือถูกกลั่นแกล้ง

4.2.2 การส่งเสริมวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

จากทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมซึ่งได้วางกรอบไว้ว่าบทบาทหน้าที่และลักษณะของสื่อมวลชนในระบอบประชาธิปไตยคือกลุ่มองค์กร ชุมชน พลเมืองทุกคนและชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มควรมีสติที่จะเข้าถึง มีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของสื่อได้เอง องค์กรของสื่อและเนื้อหาสื่อจะต้องไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ และสื่อจะต้องมีอยู่เพื่อประชาชนมิใช่เพื่อตัวองค์กรเอง การสื่อสารนั้นมีความสำคัญมากกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของพวกนักวิชาชีพ สื่อมวลชน หรือบรรดาลูกค้า (ภาครัฐกิจ) ของสื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้แสดงบทบาทในส่งเสริมประชาธิปไตยโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนนำเสนอแนวคิดต่อนักการเมือง ทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง พร้อมทั้งได้ให้ผู้เสนอตัวเป็นผู้แทนราษฎร นำเสนอนโยบายต่อประชาชน นอกจากนั้นเมื่อผ่านพ้นการเลือกตั้งไปแล้วยังมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามนโยบาย การให้ประชาชนได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้แทนของตนเองผ่านวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้แทนส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนจะต้องให้ความสำคัญต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น

วิทยุร่วมด้วยช่วยกันถึงแม้การก่อตั้งจะไม่ใช้วิทยุชุมชนแต่การดำเนินงานที่ผ่านมามีประจักษ์ชัดว่าเพื่อชุมชน ดังนั้นหากมีการก่อตั้งวิทยุชุมชนตามทฤษฎีกล่าวคือก่อตั้งโดยชุมชน ดำเนินงานเพื่อชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชน ก็จะเป็นเครื่องมือพัฒนาพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

วิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นสื่อของทุนในโลกประชาธิปไตยที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ หากชุมชนสามารถมีวิทยุชุมชนและดำเนินกิจการได้ดังเช่นวิทยุร่วมด้วยช่วยกันก็จะเป็นการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนนำไปสู่การเลือกวิถีชีวิตและความเป็นไปในชุมชนโดยชุมชนเอง อย่างไรก็ตามนับว่าเป็นความท้าทายเช่นกันหากภาครัฐกิจดังกรณีของ บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด จะเป็นผู้ขายการก่อตั้งและดำเนินกิจการวิทยุชุมชน เพราะธรรมชาติของทุนย่อมรับใช้เจ้าของทุนแต่เจ้าของทุนที่ต้องการรับใช้สังคมจะสามารถรับใช้สังคมตามความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืนหรือไม่

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

จากแนวคิดในการก่อตั้งสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ที่มีเป้าหมาย 2 ประการหลักคือเพื่อต่อต้านกระแสบริโภคนิยม และเพื่อสร้างเครื่องมือทางอำนาจให้ภาคประชาชน โดยสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันได้มีแนวทางเพื่อให้เป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสำเร็จผลด้วยการใช้สื่อวิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงแนวความคิด และการปฏิบัติจริงของภาคประชาชนท่ามกลางการแก้ไขปัญหา ได้เกิดการเรียนรู้และสรุปบทเรียนครั้งแล้วครั้งเล่า จากการเข้ามามีส่วนร่วมในรายการในเบื้องต้นที่เป็นเพียงผู้ฟังรายการเพียงอย่างเดียว นำมาสู่การร่วมเสนอปัญหาและความคิดเห็น ติดตามตรวจสอบ รายงานผลการแก้ไขปัญหาที่แจ้งเข้ามายังสถานี

ตามมาด้วยความรู้สึกพึงพอใจชุมชนใหม่ทางอากาศที่ตนเองเกิดสำนึกร่วมที่จะรับใช้ชุมชนของตนเอง รับใช้สังคมเมือง รับใช้กรุงเทพมหานคร ยกกระดับสู่การถือว่าตนเองเป็นสมาชิกของชุมชนทางอากาศร่วมด้วยช่วยกัน จนกระทั่งเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกที่มีบัตรสมาชิกอย่างเป็นทางการ เข้าร่วมกิจกรรมที่หลากหลายของทางรายการโดยสำนึกรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว ยกกระดับสู่การเข้าร่วมกลุ่ม จัดตั้งเป็นกลุ่มองค์กรต่างๆตามสาขาอาชีพกว่า 10 กลุ่มผู้เครือข่ายใหญ่ที่สถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน ได้สร้างขึ้นคือ “ เครือข่ายร้อยพันองค์กรประสานใจร่วมด้วยช่วยกัน ” ที่มีจุดมุ่งหมายร่วมสร้างสังคมแห่งการโอบอ้อมอารี เสียสละ มีน้ำใจไมตรี ตามสโลแกนของรายการร่วมด้วยช่วยกัน คือ “ สังคมดี คนดีมีน้ำใจ ร่วมด้วยช่วยกัน ” และ “ ทำเมืองใหญ่ ให้น่าอยู่ ”

จากความคิดเดิมของสมาชิกผู้ฟังรายการที่ต่างคนต่างอยู่ เอาหูไปนาเอาตาไปไร่ อยู่ในเมืองซึ่งเป็นป่าคอนกรีตที่ยิ่งใหญ่แต่ต่างคนต่างไม่มีน้ำจิตน้ำใจ มาสู่การร่วมด้วยช่วยกัน เสียสละความสุขส่วนตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ไม่มุ่งหวังเอาแต่หาความสุขทางวัตถุที่สื่อต่างๆ กระแสบริโภคนิยมต่างๆ มอมเมาและกระตุ้นให้บริโภคนิยมไม่มีวันสิ้นสุด มาสู่ “ การอุทิศตนเป็นคนดี สร้างสังคมดี ทำเมืองใหญ่ให้น่าอยู่ ” จึงถือได้ว่าสถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกันสามารถจัดตั้ง “ ชุมชนเมืองใหม่ทางอากาศ ” ผ่านสถานีวิทยุรายการร่วมด้วยช่วยกันให้เกิดขบวนการต่อต้านกระแสบริโภคนิยมที่กำลังครอบงำผู้คนอยู่ทั่วโลกจนเป็นผลสำเร็จได้ในระดับที่น่าพอใจ

นอกจากเป้าหมายประการแรกแล้ว เป้าหมายที่วิทุยร่วมด้วยช่วยกันต้องการสร้างเครื่องมือทางอำนาจให้ภาคประชาชนนั้น เมื่อประชาชนผู้ฟังรายการผ่านพ้นความคิดสุขนิยมส่วนตัว มาเห็นแก่ประโยชน์ชุมชน สังคมและประเทศชาติแล้ว ความคิดของเหล่าสมาชิกผู้ฟังรายการได้รับการยกระดับสู่การจัดตั้งทางความคิดที่ตกผลึก นำไปสู่การรวมกลุ่ม องค์กร เครือข่ายต่างๆ อย่างหลากหลายตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ทำให้ประชาชนผู้ฟังรายการเกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง รู้สึกได้ถึงอำนาจต่อรองที่เพิ่มมากขึ้น กรณีศึกษาแต่ละกรณีไม่ว่าจะเป็นกรณีกลุ่มสายตรวจประชาชนร่วมด้วยช่วยกันที่สมาชิกกลุ่มสามารถเข้าไปมีบทบาทในการเสนอแนะความเห็นต่อปัญหาชุมชนทั้งในระดับปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

ในส่วนแนวทางการแก้ปัญหาในระยะยาว จนถึงที่สุดสามารถระดมความคิดสู่การเสนอความเห็นในเชิงนโยบาย ต่อการแก้ปัญหากรุงเทพมหานคร ต่อผู้บริหารกรุงเทพมหานคร และสภากรุงเทพมหานคร หรือกรณีศึกษาการต่อต้าน เปิดโปงกรณีมาเฟียหมอมอชิต ที่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้โดยสารทั่วไปและกลุ่มแท็กซี่บริการสาธารณะ จนภาครัฐได้เข้ามารับฟังปัญหาทั้งในอดีตปัญหาเหล่านี้ได้เกิดขึ้นมายาวนานแต่ไม่ได้รับความสนใจในการที่จะแก้ไข ต่อเมื่อมีการใช้วิทุยร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือสื่อสารและกระตุ้น จนในที่สุดภาครัฐ โดยเฉพาะกรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ได้เข้ามารับเรื่องจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของผู้โดยสารและกลุ่มแท็กซี่ จนทำให้เกิดการจัดระบบการขนส่งและการจราจรขึ้นใหม่ นำเงินรายได้เข้าสู่ภาครัฐอย่างถูกต้องตามกฎหมายในที่สุด

หรือกรณีศึกษาถึงการรวมกลุ่มต่อต้านการไม่ต่อสัญญาสัมปทานให้กับวิทุยร่วมด้วยช่วยกัน ของกรมการรักษาดินแดน กองทัพบก ในนามของกลุ่มสมาชิกเองที่รู้สึกว่าสมาชิกรายการวิทุยร่วมด้วยช่วยกันคือเจ้าของรายการ เมื่อกรมการรักษาดินแดนไม่ต่อสัญญา ตัดสัญญาผลการออกอากาศเพื่อเชื่อมโยงสื่อสาร ทำให้พวกเขาได้รับความเดือดร้อน ขาดเครื่องมือซึ่งเป็นอาวุธสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนาเมือง สมาชิกกลุ่มต่างๆ ก็ได้ออกมารวบรวมรายชื่อ เสนอปัญหาและความต้องการต่อวุฒิสภา ต่อกองทัพบกโดยตรง จนกระทั่งในที่สุด นายกรัฐมนตรี พ.ต.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้ลงมาสั่งการด้วยตัวเองให้มีการต่อสัญญาสัมปทานให้กับทางรายการ คืนกลับสู่ความต้องการของสมาชิกและผู้ฟังรายการในที่สุด

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านรายการวิทุยร่วมด้วยช่วยกันทำให้ผู้ฟังรายการสามารถใช้สื่อวิทุยเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจต่อรองให้ภาคประชาชนและสามารถมีอิทธิพลต่อภาครัฐ คือ การสร้างอำนาจต่อรองในระดับปัจเจกชน สมาชิกผู้ฟังรายการในแต่ละบุคคลสามารถแสดงออกถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นของตนเองต่อประโยชน์ที่ตัวเองต้องการและมีสิทธิที่จะแสดงออกด้วยการปฏิเสธหรือคัดค้าน การบริหารของ

ภาครัฐที่ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและไม่ตรงตามความต้องการผ่านรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันทั้งในระดับการปฏิบัติและการกำหนดนโยบาย ส่วนการสร้างอำนาจต่อรองในระดับกลุ่ม กลุ่มสมาชิกผู้ฟังรายการสามารถรวมพลังแสดงออกถึงความต้องการของกลุ่ม ที่จะให้หน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงรัฐบาล จะต้องรับฟังและปฏิบัติตาม

นอกจากนั้น ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ทำให้มีอำนาจต่อรองและมีอิทธิพลต่อภาครัฐกิจ คือ การสร้างอำนาจต่อรองในระดับปัจเจกชน ประชาชนสามารถใช้รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกันเป็นเครื่องมือทางอำนาจต่อรองกับภาครัฐกิจด้วยการแสดงออกโดยตรงในฐานะผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อและเอาเปรียบประชาชนด้วยการต่อต้านและเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดำเนินการปกป้องสิทธิของผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบตามกฎหมาย ซึ่งในที่สุดภาครัฐกิจจะต้องปฏิบัติตาม แต่ทั้งนี้การสร้างอำนาจต่อรองในระดับกลุ่ม กลุ่มประชาชนสามารถกำหนดข้อเรียกร้องผ่านสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันกดดันให้ภาครัฐกิจต้องยินยอมปฏิบัติตามข้อเสนอ มิเช่นนั้นกลุ่มก็จะมีมาตรการตอบโต้อย่างเป็นทางการที่จะส่งผลให้ภาครัฐกิจที่ไม่ยอมปฏิบัติตามได้รับความเสียหายทางธุรกิจและหากการเคลื่อนไหวดำเนินการของกลุ่มยังไม่ประสบความสำเร็จ กลุ่มประชาชนสามารถใช้สื่อวิทยุร่วมด้วยช่วยกันกดดันให้ภาครัฐเข้ามาจัดการตามกฎหมาย

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อแนวนโยบายแห่งรัฐ

จากบทบาทของรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน FM 96.0 MHz แสดงให้เห็นแล้วว่า โดยแนวคิดของสถานีและรูปแบบการบริหารจัดการ ทำให้ประชาชนผู้ฟังรายการเกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพ สังคม และประเทศชาติ พร้อมทั้งเกิดกระบวนการเรียนรู้จากปัญหาที่เข้าร่วมโดยผ่านภาคปฏิบัติจริงซึ่งได้ร่วมเสนอแนะ ตรวจสอบ ติดตาม ทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในบทบาทหน้าที่สิทธิของตนเองอยู่ตลอดเวลา การเมืองภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งขึ้น สามารถลดอิทธิพลจากกลุ่มอิทธิพลระดับท้องถิ่นและการใช้อำนาจรัฐในบทบาทที่ไม่เหมาะสมต่อภาคประชาชนให้ลดลงได้โดยสันติวิธี

ดังนั้นภาครัฐควรที่จะมีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในเบื้องต้นที่จะต้องให้มีส่วนงานสำหรับการรับฟังข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของประชาชนและยอมรับการแสดงออกทางสิทธิและการเมืองของประชาชน โดยกำหนดแนวทางอย่างชัดเจนให้ภาคประชาสังคมต่างๆได้เข้ามามีบทบาทติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของภาครัฐ ให้สอดคล้องตรงกับความต้องการของ

กลุ่มประชาคมต่างๆ ภาครัฐควรปรับทัศนคติใหม่ไม่ใช่มองกลุ่มประชาคมต่างๆว่าเป็นผู้ถูกปกครองและตนเองเป็นผู้ปกครอง

5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่รัฐ แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับคือ

5.2.2.1 เจ้าหน้าที่รัฐในระดับบริหารเพื่อสนองนโยบาย

เจ้าหน้าที่รัฐในระดับบริหารควรนำวิถุชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถุชุมชนสามารถประมวลข้อมูล จัดหมวดหมู่ และวัดผลของปัญหาได้ตามนโยบายที่ต้องการแก้ไขได้โดยง่าย และการติดตามตรวจสอบในเชิงความสำเร็จทางยุทธศาสตร์และนโยบายเจ้าหน้าที่รัฐในระดับบริหารก็จะมีผลงานในการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมของความสำเร็จที่เด่นชัด

5.2.2.2 เจ้าหน้าที่รัฐในระดับภาคปฏิบัติ

ได้ตระหนักว่า ด้วยอำนาจแห่งเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่ก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ เกิดการเมืองภาคประชาชน เกิดอำนาจการต่อรองของประชาชนซึ่งนับวันยิ่งมากขึ้นจากอำนาจและอิทธิพลของสังคมข่าวสารที่ประชาชนได้รับ เจ้าหน้าที่รัฐจึงควรปรับทัศนะ วิถีคิด และกระบวนการทำงานที่จะรับใช้ประชาชนให้มากกว่าการทำงานที่จะตั้งตัวเป็นนายของประชาชนอีกต่อไป

5.2.3 ข้อเสนอแนะต่อภาคธุรกิจ

ธุรกิจที่เอารัดเอาเปรียบประชาชนผู้บริโภคด้วยการไม่รับผิดชอบในแง่คุณภาพและราคา ที่สร้างผลกระทบต่อผู้บริโภค จะได้รับการต่อต้านในทันที ดังนั้นภาคธุรกิจที่คิดจะเอาเปรียบประชาชนด้วยความมั่งง่าย ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคมย่อมไม่ประสบความสำเร็จได้โดยง่าย หรือหากเกิดขึ้นได้ก็จะต้องถูกต่อต้านจากประชาชนในที่สุด

5.2.4 ข้อเสนอแนะต่อภาคประชาสังคม

กลุ่มประชาสังคมต่างๆ ควรที่จะได้เรียนรู้ในการที่จะใช้สื่อวิถุเข้ามามีบทบาททำให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ของชุมชนและสังคม จากกรณีศึกษาของสถานีวิถุร่วมด้วยช่วยกันประชาสังคมจะเกิดจากการที่ประชาชนมารวมกลุ่มกันเอง ยิ่งหากมีการใช้สื่อวิถุอย่างมีประสิทธิภาพก็จะทำให้การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในทุกกรณีเกิดพลังมากยิ่งขึ้น

5.2.5 ข้อเสนอแนะต่อสื่อมวลชน

สถานีวิทยุชุมชนจะทำให้ข่าวสารภาคประชาชนเกิดความหลากหลายมากยิ่งขึ้น สื่อมวลชนจะต้องปรับตัวในด้านการนำเสนอข่าวสาร เพราะข่าวสารจากชุมชนที่มีการนำเสนอโดยสื่อมวลชนส่วนกลางมีน้อยมาก แต่หากเกิดการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในการเชื่อมโยงของข่าวสารภาคประชาชนผ่านวิทยุ หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จะทำให้ข่าวสารภาคชุมชนเกิดการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น ตัวของข่าวสารที่ถูกนำเสนอไปจากส่วนกลางจะถูกสะท้อนกลับมาจากชาวบ้านเองโดยอัตโนมัติ

5.2.6 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

5.2.6.1 กรณีศึกษาวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน เอฟ.เอ็ม.96.0 เมกะเฮิร์ต ที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกรณีรายการร่วมด้วยช่วยกันในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งสถานภาพของเมืองมีความแตกต่างจากภูมิภาค ดังนั้นบทสรุปเพื่อนำไปใช้สำหรับวิทยุชุมชนในภูมิภาคอาจมีความชัดเจนไม่เพียงพอ ประกอบกับระยะเวลาในการศึกษา การเก็บตัวอย่างวิเคราะห์ยังครอบคลุมไม่ทั่วถึง เพื่อที่จะให้งานศึกษามีความชัดเจนในการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับวิทยุชุมชนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นจึงควรที่จะมีการศึกษาในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องต่อไป

5.2.6.2 แม้ว่าการก่อตั้งวิทยุร่วมด้วยช่วยกันจะก่อตั้งโดยกลุ่มทุน แต่การดำเนินงานทั้งหมดมุ่งตอบสนองชุมชนและสังคม จึงนับเป็นการทำทนายอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาต่อไปว่า วิทยุที่เกิดโดยกลุ่มทุนลักษณะนี้ ในระยะยาวแล้วจะสามารถเป็นสื่อของทุนในโลกประชาธิปไตยที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนได้อย่างยั่งยืนหรือไม่

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกศักดิ์ แก้วเทพ. เศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อมวลชน. พิมพ์ครั้งที่ 1 : กรุงเทพฯ, คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

กลุ่ม 'เพื่อนพ้องในยุโรป'. รากฐานปรัชญาวัตถุนิยม. (แปลจากบันทึกคำบรรยายภาษาฝรั่งเศสของ Georges Plitzer). กรุงเทพฯ: สารศึกษาการพิมพ์, 2523.

กาญจนา แก้วเทพ. การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) : แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย. กรุงเทพฯ: โครงการวิทยานิพนธ์สำนักทฤษฎีวิพากษ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.

กาญจนา แก้วเทพ. กิตติ ก้นภัย และปรีชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1 : กรุงเทพฯ, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

กาญจนา แก้วเทพ. วัฒนธรรมศึกษาเพื่อการวิเคราะห์สื่อมวลชน. เอกสารประกอบการปาฐกถาศุภาศิริมานนท์ ประจำปี 2547, กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

จิระวรรณ ตันกูรอนันท์. การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2543.

ถนอม อ่อนเกตุผล. บทบาทของรายการร่วมด้วยช่วยกันต่อสังคม. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.

ทิวาพร แสนเมืองชิน. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะ นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ชนิดา กลิ่นลำดวน. การบริหารจัดการรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา. ฐานันดรที่สี่ จากระบบโลกถึงรัฐไทย. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2539.

ประภากกร ดลกิจ. การวิเคราะห์การจัดการรายการวิทยุชุมชน “สร้างสรรค์จันทบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ปวิตร วงศาโรจน์ บก. ร่วมด้วยช่วยกัน ฉบับ ๕ ปี ร่วมด้วยช่วยกัน. กรุงเทพฯ: บริษัทอาทิตย์วิเคราะห์รายวัน จำกัด, 2547.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. มิติที่หลากหลายในเรื่องของ “อำนาจ” ใน “อุตสาหกรรมงานวิจัยเรื่องการกระจายอำนาจและนวัตกรรมท้องถิ่น” ใน รัฐศาสตร์สาร . ป.27 ฉ.3 (กันยายน – ธันวาคม 2549) หน้า 122-153.

พิทักษ์ศักดิ์ ทิศภาภักย์. การจัดการภาวะวิกฤตของรายการวิทยุเพื่อสาธารณะ : กรณีศึกษา “รายการร่วมด้วยช่วยกัน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

เมตตา จุลวัฒน์. หัวหน้าส่วนประสานงานรายการบริษัทไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด. สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2549.

วิภา อุดมจันทร์. ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม : หลักคิดและบทเรียนจากนานาประเทศ. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

วีระวรรณ ยังกิจการ. การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา “รายการวิทยุเพื่อชุมชน” ของจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ศุทธิชัย บุญนาค. การบริหารและการจัดการรายการวิทยุ อ.ส.ม.ท. เพื่อชุมชน. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

เศรษฐสยาม. การผูกขาดเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524.

สัมภาษณ์สนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม, กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด. 10 กรกฎาคม 2549.

สัมภาษณ์พงษ์ โพธิ์ศรี, ผู้จัดการฝ่ายรายการ บริษัท ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด. 20 กรกฎาคม 2549.

สัมภาษณ์สมชาย แสวงการ, กรรมการรองผู้อำนวยการใหญ่ บริษัทไอ.เอ็น.เอ็นเรดิโอ จำกัด.

25 มิถุนายน 2549.

สัมภาษณ์อภิรดี พรเลิศ, ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายรายการและกิจกรรมพิเศษ บริษัทไอ.เอ็น.เอ็นเรดิโอ จำกัด. 5 สิงหาคม 2549.

สัมภาษณ์อภิวัฒน์ รัตนาคินทร์, ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ บริษัทเศรษฐกิจร่วมด้วยช่วยกัน จำกัด. , 16 พฤษภาคม 2549.

สมเกียรติ ตั้งนโม. บทนำทำความเข้าใจทฤษฎีวิพากษ์ ทฤษฎีวิพากษ์สังคม-ทฤษฎีวิพากษ์
วรรณกรรม ใน www.midnightuniv.org เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2548.

สมใจ โลหะพูนตระกูล. จส.100 : สำนักทางสังคมของคนชั้นกลางในเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

สมชาย แสวงการ. ประสิทธิภาพทางการเมืองของผู้ฟังรายการร่วมด้วยช่วยกัน: ศึกษาในพื้นที่
กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์, 2544.

สวภัทร ปยุพันธ์. การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณี
สถานีวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

สิขเรศ ศีราگانต์. รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย
ภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียง ตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์
และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

สิริพร สงบธรรม. บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สุกัญญา กลางณรงค์. มาตรา 40 กับวาทกรรมการปฏิรูปสื่อ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

สุมน โมรากุล. การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหออกระจายข่าวของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สุรัตน์ เมธิกุล. การปฏิรูปสื่อในยุคไร้พรมแดน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

สุรินทร์ แปลงประสพโชค. การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนในเขตชานเมือง
จันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

หนังสือพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกันรายสัปดาห์; ขอบรมมือให้ : 4-10 ธันวาคม 2540, หน้า 3.

หนังสือพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกันรายสัปดาห์; คนเด่น: 15-21 มกราคม 2541, หน้า 8.

อนุตรา พรทวี. ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

อรอุมา เกษตรพืชผล. ปัจจัยจูงใจในการช่วยเหลือสังคมของคนขับรถรับจ้างสาธารณะ (แท็กซี่)

กรณีศึกษา : รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน. สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคม-
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์. การสื่อสารและการครอบงำทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์. สื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด, บริษัท. 5 ปีร่วมด้วยช่วยกัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงพระอาทิตย์,
2545 .

ไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด, บริษัท. ร้อยเรื่องราวร่วมด้วยช่วยกัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ร่วมด้วยช่วยอ่าน, 2547 .

ภาษาอังกฤษ

Douglas Keilner. Critical Theory and the Crisis of Social Theory แปลโดย สมเกียรติ ตั้งนโม
ใน www.midnightuniv.org วันที่ 1 สิงหาคม 2549

Galbraith, John Kenneth. American Capitalism : The Concept of Countervailing Power.
Lodon: Hamish Hamilton, 1964.

Michael O'Shaughnessy and Jane Stadler. Media and Society. Oxford University Press, Second
edition, 2002 แปลโดย สมเกียรติ ตั้งนโมใน www.midnightuniv.org วันที่ 1 สิงหาคม 2549

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายพิพัทธ์ ชนะสงคราม เกิดเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2501 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปีการศึกษา 2528 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคปลาย
ปีการศึกษา 2545 และจบการศึกษาในภาคต้น ปีการศึกษา 2549 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ
ฝ่ายชุมชนสัมพันธ์ บริษัทโทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน)และกรรมการผู้ช่วย
ผู้อำนวยการใหญ่ บริษัทไอ.เอ็น.เอ็น.เรดิโอ จำกัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย